

ÅRET 2011

Pro Sentret
OSLO KOMMUNE

FORORD

Av Bjørg Norli

Vi ønsket å gå inn i 2011 med optimisme på vegne av de kvinner og menn som av ulike grunner befinner seg i prostitusjon. Tegn i tiden bidro imidlertid til at det var vanskelig å mobilisere en slik optimisme. En synkende interesse for prostitusjonsmarkedet fra politikere og presse, stadige forsøk på å redusere de økonomiske overføringene til eksisterende hjelpetiltak, økt fokus på prostitusjonsexit og mindre interesse for skadereduserende tiltak var situasjonen i det 2011 tok til. Det ville ha vært en stor glede å kunne fortalt om positive endringer for vår brukergruppe i løpet av året som gikk. Dessverre er det ikke slik, med et hederlig unntak. Myndighetene bevilget i 2011 midler til å opprette et eget tiltak rettet mot menn som selger seksuelle tjenester. Vi er svært glad for at de med det har valgt å inkludere en meget usynlig gruppe i det arbeidet som gjøres for å tilby hjelp og bistand til personer i prostitusjon.

Sammenlikner vi gateprostitusjonen i Oslo i dag med situasjonen før sexkjøpsloven trådte i kraft i 2009, anslår vi en nedgang på ca. 30 %. Mange vil være fornøyd med en slik reduksjon, også vi, dersom det innebærer at kvinnene har funnet alternativer og fått det bedre. Det gjenstår det å finne ut av. Vi opplever imidlertid at det er vanskeligere enn noen gang å mane til solidaritet med kvinner og menn i prostitusjon. På politisk hold venter man fortsatt på at gjeldende lovgivning skal gi ønsket effekt: å redusere det totale prostitusjonsmarkedet, begrense menneskehandelen og få menn til å avstå fra sexkjøp. Mens de venter må selgersiden alene bære ansvaret for og konsekvensene av at et stadig økende antallet personer finner veien til Norge for å selge sex.

Vi har i 2011 hørt mange fortelle om svært ubehagelige møter med politiet som oppleves som ren forfølgelse og trakassering. Vi har også erfart at kriminelle har valgt innemarkedet som sin arena for grov vold og ran, vel vitende om at kvinnene sjeldent opplever anmeldelse som et alternativ. For folk flest har særlig utenlandske kvinner i gateprostitusjonen atter en gang blitt et irritasjonsmoment og renovasjonstiltak etterspørres. I en tid hvor kvinner og menn med prostitusjonserfaring mer enn noen gang trenger å bli respektert som de unike individene de er, er det med beklagelse vi registrerer at 2011 fortsatte der 2010 slapp. 2011 ble året hvor situasjonen for en av samfunnets mest marginaliserte og utsatte grupper, ble ytterligere forverret.

Året 2011 oppsummeres i denne årsrapporten. I første del har vi som hjelpetiltak og kompetansesenter gjort oss noen refleksjoner over sentrale tema i året som har gått. I del to presenteres det mangfoldige arbeidet Pro Sentret gjør for å bistå kvinner og menn med prostitusjonserfaring på veien til å nå sine egendefinerte mål, enten målet er å finne alternativer til prostitusjon, der hvor alternativer finnes, eller bli bedre i stand til å takle egen livssituasjon.

Bjørg Norli
Leder

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	2
DEL I	4
PROSTITUSJONSMARKEDET I 2011	4
ØKT RETTSLIGGJØRING – MER DISIPLINERING	14
FRA VONDT TIL VERRE?	23
MYTER OG FAKTA OM NORSK POLITIKK OG PRAKSIS PÅ MENNESKEHANDELSOMRÅDET	30
MANNLIG PROSTITUSJON: ET USYNLIG MARKED BLIR SYNLIGERE	35
 DEL II	 38
PRO MANN – ET PROSJEKT SOM FOKUSERER PÅ MANNLIG PROSTITUSJON	 38
HELSETILBUDET – "The Hospital"	46
TILBUD OM PSYKISK HELSEHJELP	57
SOSIALFAGLIG POLIKLINISK OPPFØLGING	60
JURIDISK 1. HJELP PÅ PRO SENTRET 2011.....	67
ProNAV	69
ARBEID MED PERSONER UTSATT FOR MENNESKEHANDEL	75
VARMESTUA OG MILJØARBEID	81
BIKUBEN – VELLYKKET SYSSELSETTING	87
OPPSØKENDE ARBEID PÅ GATA.....	91
OPPSØKENDE ARBEID PÅ INNEMARKEDET	96
"En skikkelig thaiungdom oppfører seg pent"	102
 DEL III	 114
UTVIKLING OG FORMIDLING AV KOMPETANSE	114
FELLESUTTALELSE FRA NORSK NETTVERK.....	117
DET OFFENTLIGE ORDSKIFTE OM PROSTITUSJON	118
FOREBYGGENDE ARBEID PÅ VIDEREGÅENDE SKOLER	121
NY DOKUMENTASJON	124

DEL I

PROSTITUSJONSMARKEDET I 2011

Av Liv Jessen

Vi kan med sikkerhet si at prostitusjonsmarkedet i Norge har blitt mer turbulent etter at sexkjøpsloven ble innført i 2009. Å slå bombastisk fast hvordan markedet ser ut, både med tall, nasjonaliteter og tendenser, er neppe mulig for noen. Det er et vanskelig felt å få god oversikt over, særlig når feltet er i rask utvikling og forandring. Pro Sentret holder imidlertid så god oversikt over markedet som mulig. Vi har gjennom en årrekke kunnet gi *stipulerte tall* over gate- og innemarkedet, samtidig kan vi gi *eksakte tall* på hvor mange kvinner og menn vi kommer i kontakt med og som trenger vår hjelp.

Våre **stipulerte tall** på innemarkedet baserer seg på regelmessige registreringer gjennom hele året. Dermed får vi et akkumulert antall kvinner og menn som annonserer med sextjenester i løpet av et år. Siden vi har gjort det på denne måten i mange år, er det mulig å sammenligne de ulike årene.

Når det gjelder gatemarkedet kan vi kun stipulere antall kvinner og menn ved årets slutt. Selv om vi har regelmessig kontakt med gatemarkedet gjennom hele året, er det ikke slik at vi når fram til alle som er der i løpet av en kveld/natt. Det er mange kvinner som kun jobber om natten, noe som har ført til at Pro Sentret går oppsøkende på prostitusjonsstrøket til kl. 03 ca. en natt pr. måned. Da treffer vi mange kvinner vi ellers ikke treffer når vi avslutter arbeidsdagen kl. 24.00. Det er ikke uvanlig at vi påtreffer godt over 100 kvinner om natten. Når antallet blir i den størrelsesorden vil det ikke være mulig å snakke med alle. Derfor er våre tall fra gateprostitusjon stipulerte tall.

Europa

Pro Sentret har i en årrekke kunnet si noe kvalifisert om prostitusjonsutviklingen i Europa fordi vi deltok i et EU-nettverk som jobbet med prostitusjonsmigrasjon. Dessverre ble nettverket nedlagt i 2009, så systematiske rapporter fra de 25 medlemslandene har vi nå ikke tilgang på, kun beskrivelser av noen tendenser i enkelte land.

De økonomiske problemene som mange land i Europa står overfor, har innvirkning på prostitusjonsmarkedet i hele Schengenområdet. Når kjøpekraften avtar søker naturlig nok noen kvinner ut til land hvor økonomien er bedre. Norge er et slikt land. Pro Sentret registrerer da også at tilstrømningen av utenlandske kvinner særlig fra Italia og Spania har økt i 2011, sammenliknet med året før. Etter at sexkjøpsloven ble innført i 2009 skulle man anta at innslaget av utenlandske kvinner ville avta. Det var tenkt at loven skulle føre til mindre menneskehandel til Norge, altså mindre tilstrømning av kvinner fra land hvor menneskehandel er utbredt. Hvis dette kan måles ut i fra hvor mange utenlandske kvinner som befinner seg i

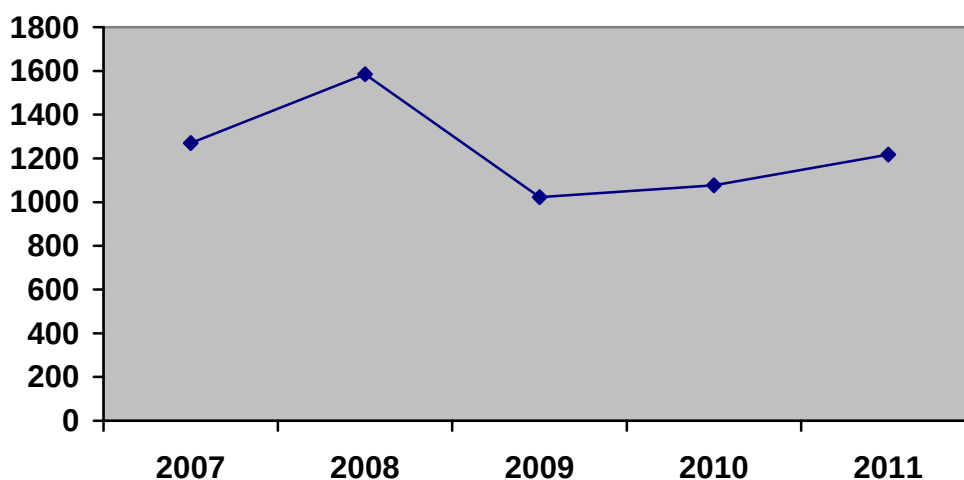
prostitusjon i Norge, har det ikke slått til i nevneverdig grad. Fremdeles er den utenlandske kontingenten stor. Åpenbart tjener de utenlandske kvinnene mer på å selge sex i Norge enn på de mulighetene de har i de søreuropeiske landene, selv med innføring av sexkjøpsloven.

Pro Sentrets portefølje i 2011

Hvor mange brukere har Pro Sentret jobbet med/vært i kontakt med i 2011?

	2007	2008	2009	2010	2011	Diff i % fra 2010
Enkeltpersoner	1270	1585	1023	1077	1218	+13 %
Derav utenlandske	936	1264	777	852	982	+15 %
Treff (antall besøk)	17194	19620	14578	16156	18644	+15 %
Derav treff utenlandske	9510	11363	7684	9246	10560	+14 %
Nye enkeltpersoner	600	779	329	442	537	+21 %
Derav utenlandske	507	696	281	402	475	+18 %

Antall brukere – utvikling siste 5 år

Andelen enkeltbrukere i 2011 har økt med 13 % fra 2010. Hele 81 % av brukerne våre er av utenlandsk opprinnelse. (Se tabell nedenfor). Besøkshyppigheten har også økt fra 2010 til 2011 med 15 %. Det betyr at hver bruker har gjennomsnittlig vært i kontakt med Pro Sentret 15 ganger i løpet av året. Vi registrerer at de utenlandske kvinnene bruker oss noe mindre enn de norske. Når både antall enkeltbrukere øker og treff/besøk øker, er det et tydelig tegn på at vår arbeidsmengde har økt siste året.

År	Treff : enkeltbrukere	Treff per bruker
2007	17194:1270	13
2008	19620:1585	12
2009	14578:1023	14
2010	16156:1077	15
2011	18644:1218	15

Hvilke land kommer våre brukere fra?

Land	2007	2008	2009	2010	2011	+/- i % fra 2010
Nigeria	380	633	365	418	503	+20 %
Norge	322	321	246	202	224	+11 %
Thailand	111	129	165	169	205	+21 %
Romania	48	77	35	39	65	+66 %
Bulgaria	108	73	48	44	41	- 7 %
Litauen	38	51	28	26	18	- 31 %
Estland	39	44	28	26	17	- 35 %
Russland	9	7	8	12	15	+25 %
Latvia	6	10	8	21	12	- 43 %
Albania	26	25	5	4	9	+125 %
Ghana	3	3	1	12	9	- 25 %
Brasil	19	10	5	5	6	+20 %
Spania	11	10	4	4	6	+50 %
Colombia	1	15	2	5	5	
Danmark	10	6	4	3	4	+33 %
Dom. Republikk	21	17	3	7	4	- 43 %
Polen	16	16	11	1	3	+ 200 %
Tsjekkia	7	11	7	4	1	- 75 %
Totalt 45 nasjoner	1270	1585	1023	1077	1218 personer	+ 13 %

Kommentarer til tallene ovenfor:

Nigeria

Fremdeles utgjør de nigerianske kvinnene den største enkeltgruppa i Pro Sentrets portefølje. Dette indikerer at nigerianske kvinner nok utgjør den største enkeltgruppa i prostitusjon i Norge. Disse kvinnene kommer ofte via et annet Schengenland som Italia og Spania, og har hatt opphold der i kortere eller lengre tid. Kvinnene er oftest tredjelandsborgere og kan reise fritt i Schengenområdet i tre måneder. Fordi de fleste av ulike grunner er utestengt fra det ordinære arbeidsmarkedet vil prostitusjon for mange oppleves som det eneste alternativet.

Svært mange av de nigerianske kvinnene er eller har vært utsatt for menneskehandel. Fattigdom og få muligheter i hjemlandet bidrar til at mange har et migrasjonsønske, og drømmen om Europa står sterkt. For den store majoriteten av

nigerianske borgere finnes det imidlertid ingen legale migrasjonsmuligheter til Europa. Dette tvinger mange til å knytte seg til kriminelle nettverk for å kunne reise ut, og det er i migrasjonsprosessen mange blir utsatt for menneskehandel. Enkelte har bodd så lenge i Europa at de har betalt ned den gjelden de hadde til bakmenn. Andre har vært her så kort tid at de fremdeles sliter med stor gjeld. Noen kvinner tilkjennegir at de er ofre for menneskehandel og ber om assistanse i Norge. Langt de fleste gjør det ikke; enten fordi de er redd for represalier mot seg eller sin familie i hjemlandet, eller fordi de faktisk forstår at slik hjelp sjeldent betyr at de får varig opphold i Norge. Kvinnene vil alltid avveie situasjonen de er i, og det er sjelden det framstår som et alternativ å reise tomhendt hjem. Til det har hun for stort økonomisk ansvar for hele familien.

Henrik Ibsen sier i *En Folkefiende*: "*En får ta føden hvor en kan finde den*". Det er nettopp det disse kvinnene gjør.

Norge

De norske kvinnene som Pro Sentret har kontakt med, kan være kvinner både fra gate- og innemarkedet. Noen har lagt prostitusjonen bak seg, men er i behov av langvarig støtte og hjelp, mens andre fremdeles er mer eller mindre aktive. Tallene viser at andelen norske kvinner har gått ned de siste fire årene, men med en liten stigning i 2011 i forhold til siste år. Selv om våre brukere trolig ikke er representative for alle norske kvinner i prostitusjon, tror vi flere norske kvinner opplever sterk konkurranse fra de utenlandske kvinnene. Når sexkjøpsloven ble innført var det trolig en del som sluttet i prostitusjon. Dette ville i hovedsak være norske kvinner som reelt hadde andre alternativer. De som ble igjen er gjerne rusavhengige kvinner som er avhengige av store daglige inntekter for å finansiere sitt rusbruk, og kvinner med andre store psykososiale utfordringer gjerne kombinert med en vanskelig økonomisk situasjon.

Thailand

Når det gjelder tall fra det thailandske miljøet, ser det ut som andelen stiger. Trolig reflekterer dette at vi i de siste årene har jobbet aktivt i miljøet med et eget team og derfor når fram til flere. De thailandske kvinnene selger sex utelukkende på innemarkedet.

Romania

De siste fem årene har det etablert seg et ganske stabilt rumensk miljø i gateprostitusjonen i Oslo. Noen, men ikke alle, er rom. Det rumenske miljøet er tydelig organisert. Særlig språklige, men også kulturelle utfordringer, har bidratt til at det har vært særlig utfordrende å etablere god kontakt med denne gruppen.

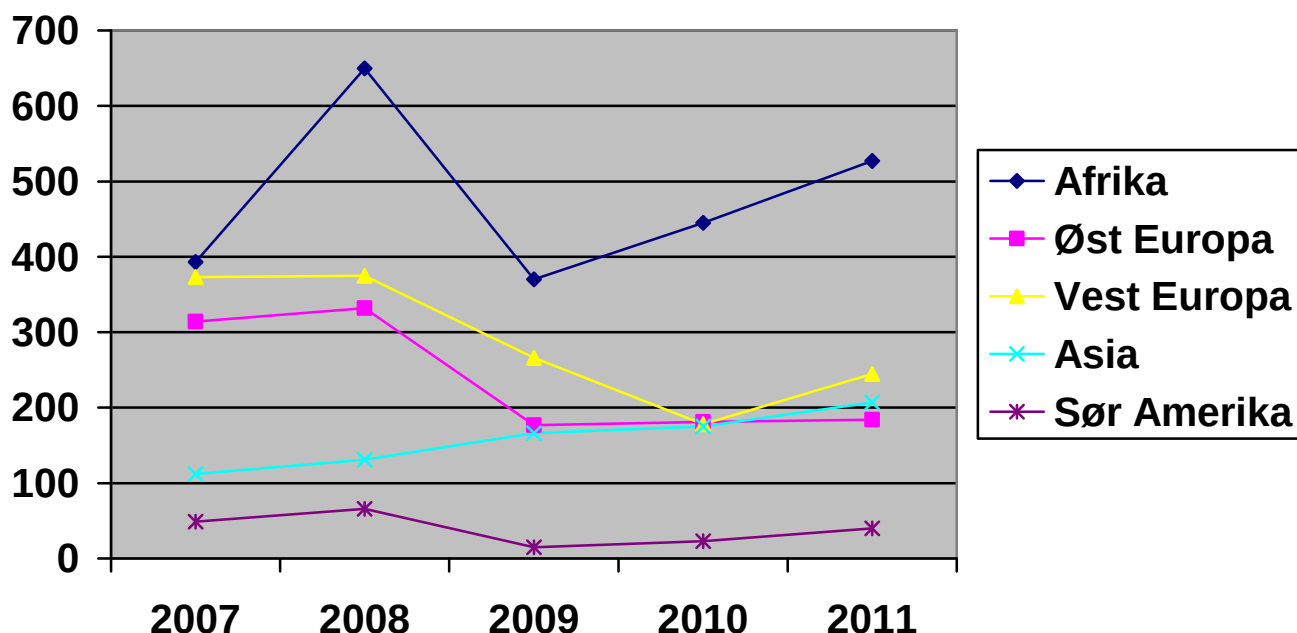
Bulgaria

Som vi kan se av tallene, har den bulgarske andelen sunket de siste årene. Også blant de rumenske kvinnene er det flere med rombakgrunn og ikke sjeldent er prostitusjonsvirksomheten godt organisert. Vi er imidlertid også kjent med at flere kvinner i det bulgarske miljøet jobber selvstendig.

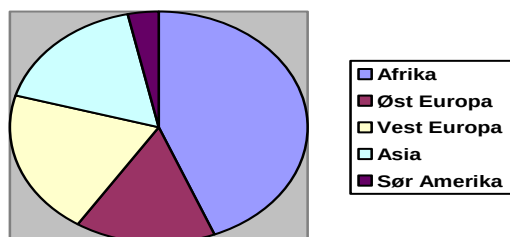
Baltikum

Mens de nigerianske kvinnene har fortsatt å øke i antall og har økt med 32 % fra 2007, har kvinnene fra Baltikum gått ned med hele 43 % fra samme år. Når vi på begynnelsen av 2000 tallet fikk de første "større" gruppene av utenlandske kvinner til Norge, kom de i hovedsak fra Russland til Finnmark, og til Oslo fra Litauen, og senere også fra Estland og Latvia. Det var først når de nigerianske kvinnene for alvor begynte å innta gatemarkedet i Oslo, senere også i Bergen og Stavanger, at antallet kvinner fra Baltikum og andre østeuropeiske land begynte å avta. Hvis vi tar alle landene fra Øst Europa under ett, har deres representasjon gått ned med hele 41 % de siste 5 årene. Nedgangen i antall baltiske kvinner i prostitusjon i Norge er også sammenfallende mer landenes inntreden i EU. Vi kan ikke se bort i fra at for noen representerte dette en mulighet til å slutte i prostitusjon og ta ordinært arbeid i Europa.

Pro Sentrets portefølje fordelt på kontinenter

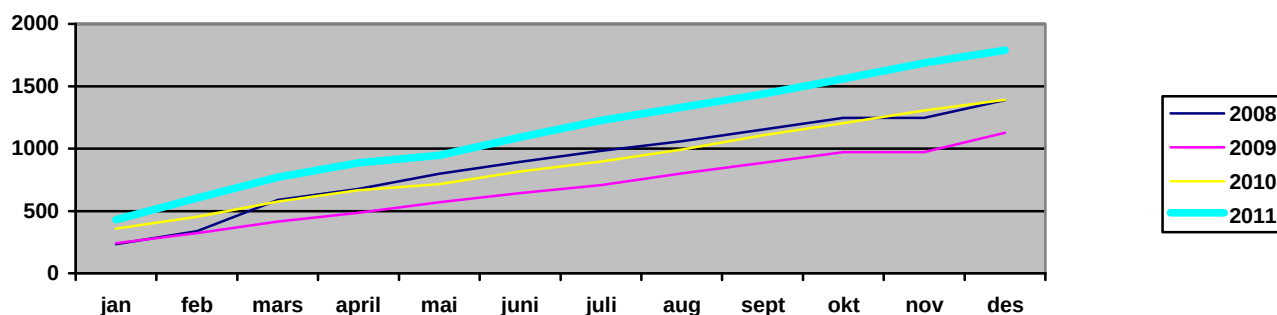
Pro Sentrets brukere i 2011 fordelt på regioner

Stipulerte tall for gate- og innemarkedet

Innemarkedet

Hele landet (akkumulerte tall – enkelttelefonnummer) 1780

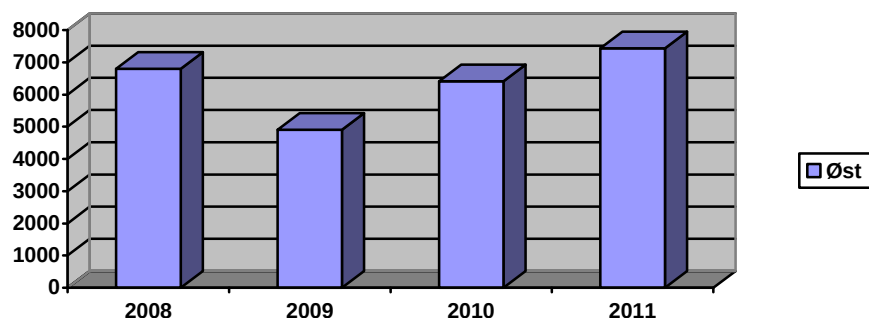
Ser vi på hele landet under ett har det vært en økning på 28 % i 2011 sammenliknet med året før. Fra 1390 ulike mobilnumre i 2010 til 1780 i 2011.

Fremdeles utgjør den mobile prostitusjonen den største andelen av innemarkedet, de stedbundne blir stadig færre. Selv om dette var en tendens også før sexkjøpsloven ble innført, er nok den økte mobiliteten et resultat av at det nå er enda viktigere enn før å være så lite synlig som mulig, særlig med tanke på uønsket oppmerksomhet fra politiet. Det er i de større byene inneprostitusjonen øker mest, med unntak av Oslo hvor markedet har vært relativt stabilt. Dette kan ha sammenheng med Oslo politiets iherdige Aksjon Husløs som har uroet markedet i flere år, eller det kan bety at markedet begynner å bli relativt mettet i hovedstaden.

I 2011 har vi sett framveksten av alternative og noe mer kamuflerte annonseringsformer. Det er flere som bruker egne nettsider og lukkede fora. Det har også dukket opp flere "nye" nettstedet som fører til skjerpet konkurranse. Det er også en klar tendens til at stadig flere opererer med ulike annonser, navn, bilde og mobilnummer samtidig. Når vi skal kvantifisere kan dette til en viss grad veies opp av at vi ikke til enhver tid greier å fange opp alle annonser, særlig nye annonser på nye steder. Det forekommer også at samme telefon kan benyttes av flere samtidig eller at telefoner overdras til nye personer.

I 2010 registrerte vi 6414 enkeltannonser, mens det i 2011 økte til 7430. At annonsene gikk ned fra ca. 6800 i 2008 til 4900 i 2009 skyldes sexkjøpsforbudet, men stigningen kom raskt. Allerede i 2010 begynte annonsevolumet å øke og har fortsatt siden. Det er viktig å merke seg at antall annonser ikke må forveksles med antall enkeltpersoner eller enkelttelefoner. Annonsevolumet sier kun noe om aktiviteten i markedet.

År	2008	2009	2010	2011
Enkeltannonser	6796	4901	6414	7431

I Oslo registrerte Pro Sentret ca. 1250 enkelttelefonnummer i løpet av 2011. Bare 4 % av disse var stedbundne mot 13 % året før. Av dette kan vi utlede at også personene på innemarkedet i hovedstaden har sett seg nødt til å reise for å tjene penger. Ikke overraskende er Oslo den største prostitusjonsarenaen vi har i landet, men økningen på innemarkedet har vært minimal fra 2010 til 2011.

Gatemarkedet

OSLO

Under har vi satt opp en tabell som viser estimer på enkeltpersoner i gateprostitusjon i Oslo de siste fem årene.

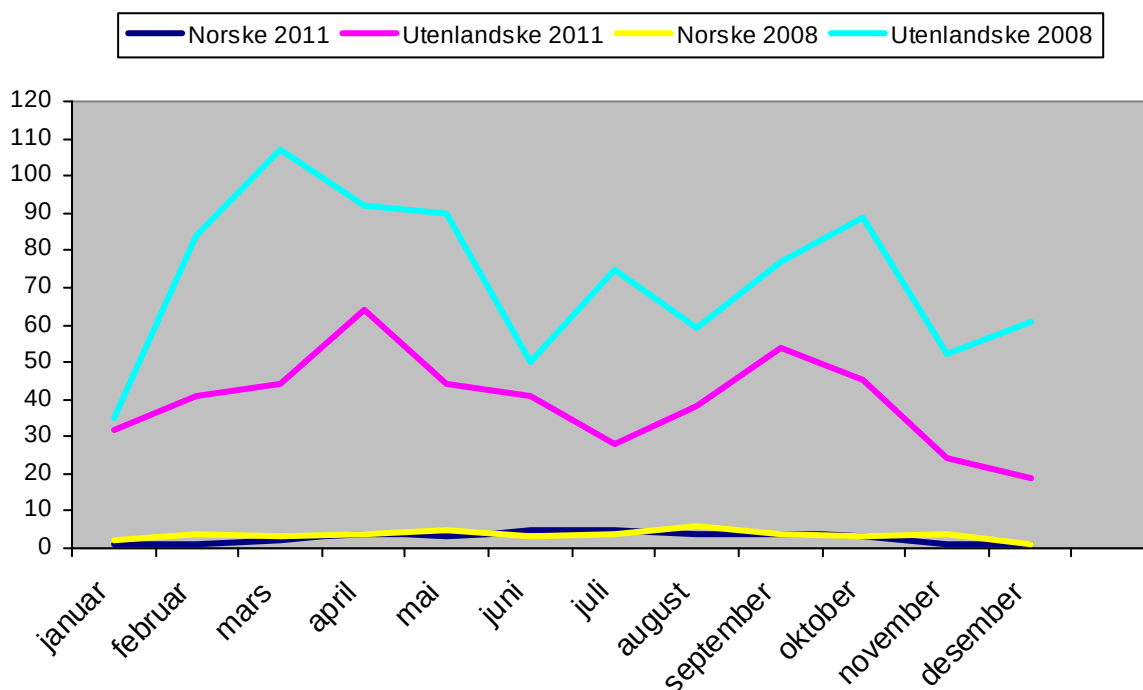
2007	2008	2009	2010	2011	+/- fra 2010 i %
970	1230	500	670	850	+27 %

Tabellen viser en økning i gateprostitusjonen i Oslo på 27 % det siste året. Ser vi på hvor mange vi gjennomsnittlig treffer hver kveld i vårt oppsøkende arbeid, har antallet enkeltpersoner gått ned fra 47 i 2010 til 44 i 2011. Variasjonene per kveld kan ligge mellom 15 og 150 avhengig av årstid og tid på døgnet. Hvordan kan det ha seg at vi treffer færre kvinner per kveld når totalen enkeltpersoner i gateprostitusjonen har økt? Det er trolig flere grunner til dette. For det første er noen kvinner sjeldnere på strøket enn før og oftere på tidspunkt som ikke fanges opp av våre oppsøkere. For det andre har noen kvinner kun faste kunder og avtaler direkte med dem slik at de er mindre synlig i gatebildet. Og for det tredje er reduksjonen trolig et resultat av økt gjennomstrømning i gateprostitusjonen. Flere kvinner har solgt sex på gata i Oslo det siste året enn i 2010, men de oppholder seg her for et kortere tidsrom enn tidligere. Om det omsettes mer eller mindre sex enn før, vet vi ingen ting om. Om flere selger sjeldnere eller færre selger oftere, så sier det ingen ting om det totale volumet på sextjenester som omsettes.

Antall nye brukere på Pro Sentret har steget med hele 21 % i 2011 sammenliknet med året før. Det er bekymringsverdig at stadig flere personer finner veien til det norske prostitusjonsmarkedet, men når situasjonen først er slik er det positivt at vi som hjelpetiltak når ut til dem. Andelen utenlandske brukere på Pro Sentret har steget jevnt fra 74 % av totalen i 2007 til å utgjøre 81 % av porteføljen i 2011. Det er viktig å understreke at dette ikke er kvinner som oppholder seg ulovlig i landet, tvert i

mot. I denne gruppen finner vi kvinner med utenlandsk opprinnelse som har varig opphold i Norge, kvinner som har opphold i kraft av å være EU-borgere, kvinner med legal oppholdsstatus p.g.a. Schengen-samarbeidet og kvinner som er reflektanter eller asylsøkere. Det er med andre ord kun en liten gruppe blant alle de utenlandske personene som oppholder seg ulovlig i landet.

Gjennomsnittlig truffet på gata per oppsøkende vakt før og etter sexkjøpsloven

Som tabellen over viser er det hovedsakelig utenlandske kvinner vi treffer i gateprostitusjonen. Tabellen viser også at det har blitt færre utenlandske i gateprostitusjon etter at sexkjøpsloven ble innført. Derimot viser ikke diagrammet store forskjeller for de norske kvinnene før og etter loven. Dette kan ha sammenheng med at mange norske kvinner allerede før sexkjøpsloven var et faktum, hadde blitt fortrent fra gateprostitusjonen av de utenlandske kvinnene. Økt tilgang på substituttbehandling for rusavhengige kan også ha bidratt til at enkelte norske kvinner har forlatt prostitusjonen.

Tendenser i noen andre byer

STAVANGER

Albertine, Kirkens Bymisjons prostitusjonstiltak i Stavanger, opplyser at de i 2011 møtte **82 ulike brukere** i sitt oppsøkende gatearbeid (mot 36 året før). De siste tre årene har de ikke møtt norske brukere på gaten. Gateprostitusjon domineres av kvinner fra Nigeria, og de har møtt 2 fra Bulgaria. Albertine uttaler til oss: "Økningen

av kvinner fra Nigeria er ganske tilspisset etter hvert. Stavanger er en liten by og et lite sentrum”

TRONDHEIM

SUBrosa har i 2011 hatt kontakt med **40 kvinner** fordelt på 152 besøk. Dette er noen færre enn i 2010. I løpet av 2011 er det observert noen få nigerianske kvinner i prostitusjon i Trondheim, men det har foreløpig ikke etablert seg et gateprostitusjonsmarked i byen. Disse tallene sier ingen ting om det totale prostitusjonsmarkedet i Trondheim, men er kun antallet kvinner som har vært i kontakt med tiltak som bistår personer med prostitusjonserfaring.

Kirkens Bymisjon i Trondheim har et eget tiltak som jobber med ungdom, UngPro. De jobber ikke oppsøkende, men opplyser at de i 2011 hadde kontakt med 30 ungdommer med ulike problemer knyttet til overgrep, voldtekt eller mistanke om voldtekt, seksualiserte nettkontakter og salg/bytte av seksuelle tjenester.

BERGEN

Utekontakten i Bergen oppgir at de på grunn av nedskjæringer og omorganisering av arbeidet, har mindre oversikt over prostitusjonen i byen enn foregående år.

	2009	2010	2011
Registrerte nye	79	40	29

Totalt har de vært i kontakt med **75** personer, mot 101 i 2010. Personene oppgir å komme fra følgende land:

Nigeria	29
Norge	24
Romania	6
Bulgaria	4

De resterende kom fra Albania, Estland, Slovakia og Colombia.

Utekontakten opplyser at de har inntrykk av at de nigerianske kvinnene i 2011 ser yngre ut enn tidligere. Noen framstår som mindreårige, men har papirer på at de er over 18 år. Utekontakten følger med på utviklingen.

KRISTIANSAND

Kristiansand kommune vedtok i 2008 at kommunen skulle iverksette tiltak for å gi hjelp og støtte til personer med prostitusjonserfaring og opprettet et prostitusjonstiltak. I 2011 fikk de inn observasjoner fra den kommunale nattpatruljen og feltteamet om gateprostitusjon i byen. Tiltaket har hatt kontakt med kvinner fra: Nigeria (7), Russland (11), Øst Europa (1) og flere fra rusmiljøet. De har også hatt en del kontakt med kvinner fra innemarkedet. Deres egne internettregistreringer tilsier at det er et snitt på 23 personer som tilbyr sine tjenester i Kristiansand hver dag. De fleste er kvinner fra Russland.

Pro Sentrets registreringer av annonsemarkedet viser ca. 390 ulike telefonnumre som avetterer med sexsalg i Kristiansand. Det er omtrent en fordobling fra 2010. Få av dem er stedbundne i byen.

Kunder og tanker om utviklinga

Politiet i Oslo opplyser følgende tall på anmeldelser for sexkjøp siste 3 årene.

Oslo 2009	Oslo 2010	Oslo 2011
128 personer	85 personer	84 personer
Derav 43 på innemarkedet	Derav 21 på innemarkedet	Derav 6 på innemarkedet

For hele landet ble det registrert 211 anmeldelser etter straffelovens § 202a. En nedgang på 18,5 % fra året før.

Sexkjøpsloven hadde fire mål; gjennom å kriminalisere kunden ønsket man å bidra til å redusere prostitusjonsmarkedet, forhindre nyrekruttering, forhindre menneskehandel og bidra til en holdningsendring mot sexkjøp. Samtidig var det uttalt at loven ikke skulle bidra til å gjøre situasjonen verre for de som var i prostitusjon. I de tre årene som har gått siden loven ble innført, er det mye som tyder på at man har oppnådd å forverre livsbetingelsene til kvinner og menn i prostitusjon.

Særlig i Oslo har politiet det siste året til tider vært svært aktive i prostitusjonsmiljøet og mange kvinner både på innemarkedet og i gateprostitusjonen oppfatter seg forfulgt, trakassert og sjikanert. Politiet på sin side oppgir at innsatsen er nødvendig blant annet for å nå fram til kunden. Med dette som bakteppe framstår det som noe underlig at antallet kunder tatt på innemarkedet er så vidt lavt i 2011, 6 stykker mot 21 året før.

Det er nærliggende å tro at politiets innsats har mer dreid seg om å uroe prostitusjonsmarkedet og gjøre situasjonen vanskeligere for de som selger sex, enn å intensivere kampen mot lovbrudd som menneskehandel og sexkjøp. Politiet opplyser da også selv at deres innsats skal bidra til at det ikke legges til rette for å drive prostitusjon i Oslo. Spørsmålet blir da om det virkelig er politiets oppgave å bidra til at det blir så vanskelig som mulig å bedrive en lovlig virksomhet som salg av sex tross alt er.

Oppsummering

Sammenligner vi prostitusjon i Oslo før sexkjøpsloven (året 2008 med 2011) anslår vi at gateprostitusjon har gått ned med ca. 30 %. I samme tidsrom har innemarkedet i Oslo steget med 19 %.

Innemarkedet for hele landet har økt med 28 % i samme periode.

Tendensene ellers på både inne- og utemarkedet tyder på større grad av turnover enn før, at aktørene forsøker å gjøre seg så lite synlig som mulig og at det er betraktelig større mobilitet i dag enn i 2008.

ØKT RETTSLIGGJØRING – MER DISIPLINERINGS

Av Liv Jessen og Arne Randers-Pehrson

Januar 2009 innførte Norge en lov som forbyr kjøp av seksuelle tjenester.

Lovforarbeidene opererer med flere motiver:

- Å bidra til en holdningsendring
- Minske rekruttering av kunder
- Redusere det totale markedet
- Forebygge menneskehandel

Denne artikkelen skal ikke vurdere om målene er nådd, men skal forsøke å se på samfunnets syn på prostitusjon og hvilken effekt det har på de som av forskjellige årsaker ikke har sluttet å selge sex.

Loven ble vedtatt i en situasjon hvor det synlige – og ukontrollerte – sexmarkedet var blitt en bekymring i offentligheten. Det er muligens spekulativt, men mange mener at lovforslaget neppe hadde blitt fremmet hvis det ikke hadde vært for en økende, synlig utenlandsk prostitusjon på gata i Oslo, Bergen og Stavanger. Forebygging av menneskehandel og reduksjon av markedet ble derfor viktige mål. Så da loven ble innført, intensiverte politiet arbeidet med alle lovene vi har på prostitusjonsfeltet. Flere store byer fikk egne politigrupper med dette formål. STOP-gruppa hos Oslopolitiet skulle ta jobben i hovedstaden.

I debatten før loven ble vedtatt, var det også en forståelse av at de som selger ville få en vanskeligere situasjon. De prostituerte skulle gis bedre muligheter til å finne andre alternativer. Her skulle staten bidra med penger og begrepet *sluttpakker* ble hyppig brukt.

Endret marked – endret syn på prostitusjonskontrollen

Da Pro Sentret startet sin virksomhet i 1983 var Sosialdepartementet ansvarlig for alt som hadde med prostitusjon å gjøre. Sakte men sikkert har Justisdepartementet overtatt ansvaret, noe som trolig ikke er tilfeldig. Siden 1990 har Norge innført flere nye straffebestemmelser om prostitusjon. Samme tendens har vi sett i mange europeiske land. Økt bruk av rettslige midler på feltet har vært middelet for å kontrollere prostitusjonen.

Selve prostitusjonsmarkedet har også endret seg disse 30 årene. Gatemarkedet i dag består i hovedsak av kvinner fra Afrika og Øst Europa, kvinner som i stor grad er avhengige av kriminelle nettverk. Da Pro Sentret startet var prostitusjonen i hovedsak knyttet til gata hvor det praktisk talt bare var norske kvinner som solgte sex. De fleste var rusavhengige, og mange hadde en tung sosial bakgrunn. De sosiale tiltakene oppnådde til en viss grad å etablere medlidenhet og forståelse hos befolkningen og politikerne for de rusavhengige kvinnene.

Da de første svarte kvinnene inntok prostitusjonsmarkedet rundt år 2004, og det var stor politisk enighet om å bistå ofre for menneskehandel, fikk disse kvinnene også

mye sympati og lovnader. I dag har den politiske interessen avtatt og sympatien med de svarte kvinnene som selger sex på Karl Johan og de andre større byene har forsvunnet. De offentlige diskusjonene forut for sexkjøpsloven dreide seg mye om hvordan menn i hovedstaden ble plaget av pågående *svarte horer*. Få pekte på at kvinnene befant seg på Karl Johan nettopp fordi det var et marked der. Etter hvert hørte vi mindre snakk om at kvinnene var ofre for en kynisk handel. Samme tendensen ser vi i Bergen og Stavanger – kvinnene har gått fra å være tildelt rollen som offer til å være til forargelse.

Selv om vi vet at flere har en menneskehandelshistorie bak seg, er det faktisk færre som i dag forteller oss dette enn det var for få år siden. Noe av grunnen kan være at det nå er kjent i miljøet at de neppe vil oppnå en tilfredsstillende og vedvarende bistand i Norge, og at de færreste får permanent opphold.

Økende fokus på innemarkedet

De første årene Pro Sentret eksisterte var gateprostitusjon i fokus – både i den offentlige diskusjonen og for hjelpetiltakenes innsats. Det var lite sikker kunnskap om hva som foregikk innendørs. Det var trolig et lite marked med hovedsaklig norske kvinner. Fra slutten av 80-tallet vokste innendørsmarkedet. Det ble relativt synlig med framveksten av massasjeinstitutter. Utenlandske selgere innendørs startet ved at noen dominikanske kvinner etablerte institutter i Oslo på begynnelsen av 1990 tallet. Noen husker kanskje politiinspektør Leif A. Lier som i 1991 foretok en politirazzia mot bordeller i Oslo. Kundene ble loyet ut bakdøra, mens kvinnene som i hovedsak var fra Den Dominikanske Republikk, måtte - med håndjern på - ut hovedinngangen hvor et stort oppbud av pressefolk ventet. De var invitert av inspektøren til å være tilstede. Lite ante han at pressen ikke synes særlig om måten aksjonen ble gjennomført på. Det er påfallende at pressen den gang hadde sympati for kvinnene. Har pressen i dag samme sympati for de svarte kvinnene som nå opplever seg trakassert av politiet?

Senere har innendørsmarkedet vokst og blitt den største arenaen for kjøp og salg av sex. Det har også kommet sexselgere fra flere nasjoner til, mobilitet og turn-over er blitt større. Markedet er mindre synlig ved at vi ikke har åpenbare bordeller lenger. Internett har blitt den viktigste arenaen for inngåelse av avtaler. De som selger er i hovedsak utenlandske kvinner.

Hva menes med rettsliggjøring?

Parallelt med endringene i markedet har Norge innført nye lover på hele prostitusjonsfeltet. Alt, bortsett fra salg av sex, er nå kriminalisert. Men jakten på HORA er intensivert og stigma har økt. Prostitusjon har gått fra å anses som et sosialt problem til å bli et juridisk anliggende. Dette er det politiske svaret på et kontrollbehov i forhold til skjulte og/eller nye fenomen på området.

Forsker May-Len Skilbrei ved FAFO henviser til Makt- og demokratiutredningen 2003¹:

¹ Foredrag på norsk prostitusjonskonferanse i Oslo 2011

-[s]osiale og kulturelle problemer [...] i økende grad [blir] formulert som rettskrav. (...) Det norske rettsvesenet er også preget av en omfattende internasjonalisering, der EUs regelverk og internasjonale konvensjoner gjøres bindende for norsk lov. Ikke bare internasjonalt påtrykk har gitt mer rettslig fokus, men det er også en villet politikk at flere samfunnsområder blir gjenstand for rettslige virkemidler.

Når vi får flere lover som regulerer prostitusjon, vil de prostituertes forhold til politi endre seg. Oslo politiet opprettet i 1982 en prostitusjons- og hallikgruppe. Selv om de naturligvis skulle håndheve prostitusjonslovene vi hadde den gang, ble tjenestepersonene godt akseptert av de prostituerte. Kvinnene fikk en forståelse av at de i mange sammenhenger hadde nytte av politiet. I 1992 skrev politibetjent Klaus Henning Os ved Oslo politikammers prostitusjons- og hallikgruppe følgende: *Det er absolutt mulig for politi og sosialarbeidere å samarbeide på en fornuftig måte uten å gå på tvers av taushetspliktsbestemmelsene. Utgangspunktet er alltid kvinnens samtykke [...]* Vi har tillit til hverandre.

Dessverre er det i dag vanskelig å få kvinnenens samtykke til et slikt samarbeid.²

May-Len Skilbrei oppsummerer det slik:

- *Fordi flere lover er introdusert og fordi lovene som allerede eksisterte håndheves mer, trappes kontakten mellom politiet og aktører i prostitusjonen opp, også for dem som ikke bryter en lov*
- *På 1990-tallet var mange som solgte sex nesten bare i kontakt med sosiale tiltak eller ingen, i dag er politiet en mye viktigere kontakt til det norske samfunnet*
- *Politiets rolle blir også en annen fordi dokumentasjon og avdekking av lovbrudd hos personer som selger sex også inngår i denne kontakten.*

Vår erfaring er at dette i praksis har ført til "mer urometoder", det vil si strategier for å "knuse" markedet som sådan.

Mer rettsliggjøring – en utfordring for det sosiale arbeidet

Så lenge de prostituertes forhold til politiet har blitt dårligere, vil det naturlig nok innvirke på sosialarbeidernes forhold til politiet. Pro Sentret har i alle år hatt som målsetting å bistå kvinner og menn som selger sex ut fra personenes egne definerte ønsker og behov. Vi har alle lagt vekt på tilrettelegging for alternativer til prostitusjon, men også erkjent at noen kan velge prostitusjon for kortere eller lengre tid og allikevel ha behov av hjelp fra det offentlige. Naturligvis har ingen av oss stilt krav om at vedkommende må slutte med prostitusjon for å få hjelp. En del ønsker ikke hjelp fra det offentlige i det hele tatt, men vår erfaring er at veien ut er lang og at hjelp på veien er viktig for de som ønsker det.

Prostitusjonstiltakene er på mange vis samfunnet utstrakte hånd inn i et lukket miljø på utsiden av samfunnet. En økt rettsliggjøring på feltet har gjort vårt arbeid tyngre.

"Etter innføringen av sexkjøpsloven synes forutsetningene for de sosiale tiltakene endret. Tre faktorer er særlig betydningsfulle: Endringer i prostitusjonsmarkedet, en

² For mer informasjon les Kap. *Fra vondt til verre* i denne årsmeldinga

tydeligere abolisjonistisk³ policy og økonomiske bevilgninger som trekker i retning av et sterkere fokus på prostitusjonsexit. Det finnes fremdeles skadereduserende innsatser i tiltakene, men disse tjenestene synes å verdsettes i mindre grad”.⁴

Våre erfaringer er i tråd med konklusjonene fra Gerdts masteroppgave.

Loven ”løser problemene”

En annen tendens vi bør påpeke er de kommunale myndighetenes iver etter å nedbygge hjelpetiltakene. I fire år har byrådet i Oslo forsøkt å ”bygge ned” Pro Sentret med rundt 3 millioner i året. Også Kirkens Bymisjons Natthjem har stått overfor trusler om vesentlige kutt i samme tidsrom. Det ble inngått budsjettforlik med Venstre og Kristelig Folkeparti slik at nedskjæringer ikke ble en realitet. Kommunen har gitt uttrykk for at behovet for hjelpetiltak forventes å minke ved at markedet blir mindre etter sexkjøpslovens innføring. Det kan også synes som om kommunen mener at utenlandske kvinner som befinner seg i prostitusjon må være statens ansvar. Staten på sin side har derimot økt overføringer til prostitusjonsfeltet etter innføring av loven.

Oslo er ikke alene. I 2010 besluttet Bergen å nedlegge arbeidet med de utenlandske prostituerte, grunnet budsjettkutt. Politiet i Bergen omtaler nedleggelsen som en liten katastrofe.

I tråd med forsøk på å kutte rammetilskuddet øker tendensen til at mer av det sosiale arbeidet blir prosjektfinansiert. Dette gir mindre forutsigbarhet og dårligere mulighet for planlegging.

Utviklingen kan tyde på at man fra lovgivers side ”sukrer” pillen med mer bevilgninger, mens det lokalt bygges ned. Vi står overfor en klassisk dragkamp: hvem skal betale regninga – staten eller kommunen?

Disiplinering av sosialarbeidere

Sterkt framme i debattene forut for loven kom ønsket om økt vekt på rehabilitering og EXIT-programmer for prostituerte. Kvinnene skulle ikke ”kriminaliseres” ut av prostitusjon, men ”hjelpes”.

Samtidig kom signaler om å legge mindre vekt på skadereduksjon. Den tendensen har vi sett i Sverige. Sosialarbeidere der melder at det er begrenset hva de får gjøre av skadereduksjon fordi sexkjøp er forbudt. Skadereduksjon forstås – i sammenhenger der man holder dogmatisk fast i en null-visjon - som ensbetydende med å legge til rette for prostitusjon.

I mai 2011 tok 4 kvinnelige stortingsrepresentanter fra Arbeiderpartiet initiativ til en debatt om Pro Sentrets lojalitet i forhold til offisiell prostitusjonspolitik. De påsto at Pro Sentret var ikke lojale fordi vi påpekte negative konsekvenser av loven. Det ble hevdet at vi løy om tall for å ”undergrave lovverket” - at vi i praksis ikke arbeider for å

³ Med abolisjonistisk policy menes her en politikk som tar utgangspunkt i en nulltoleranse for prostitusjon

⁴ Astrid Høylandskjær Gerdts: Prostitusjon, kriminalisering og endring – Hvordan forbud mot kjøp av seksuelle tjenester påvirker sosiale hjelpetiltak i Norge, Masteroppgave UiB 2011.

få kvinner ut av prostitusjon, og at "Liv Jessen har tidligere nektet å svare på om Pro Sentret er imot prostitusjon". På denne bakgrunn ønsket de at senteret skulle fratas offentlig støtte.

Fra Liv Jessens tilsvare i Dagbladet 18. mai siteres:

(...) Sosialt arbeid handler om solidaritet, medmenneskelighet, respekt og å se den andre som subjekt i eget liv - en person som kan ta valg. Prostituerte tar også valg, selv om det sjelden er på øverste hylle. Dette har jeg gjentatt til det kjedsommelige, men det er det jeg tror på. Det er slike holdninger som gjør at kvinnene på Pro Sentret i alle brukerundersøkelser uttrykker at de er fornøyd med jobben vi gjør.

Nybakk & Co er tvilende til hva vi gjør - men i detalj kan de lese om dette i våre årsmeldinger som ligger på nettet og som sendes bevilgende myndigheter årlig. Nybakk & Co kan umulig ha lest disse når de hevder at vi ikke hjelper prostituerte. Jeg er ikke ansatt for å tekkes politikere. Jeg er ansatt for å hjelpe prostituerte. Det er dette som er Pro Sentrets mandat. De prostituerte trenger ikke paroler og proklamasjoner. De prostituerte vet så inderlig vel hva samfunnet mener om det de gjør.

Saken ble tatt opp av partiet Venstre i Stortingets spørretime 18. mai. Daværende justisminister Knut Storberget svarte med en uforbeholden støtte til Pro Sentret og det arbeidet vi gjør. Siden han har arbeidet som frivillig jurist på Pro Sentret før sin statsrådperiode, kjente han godt til vårt arbeid.

Det er altså delte meninger blant politikerne, men det er interessant at noen har et så sterkt ønske om "et felles antiprositusionsarbeid" hvor alle marsjerer i takt. "Pro Sentret må bli med på laget" var invitasjonen. Vi ble – i klartekst – bedt om ikke å komme med tall og fakta som kan sette loven i et dårlig lys; vi skal uttrykke "krystallklart at vi vil prostitusjon til livs". Angivelig stiller Pro Sentret for lite krav til kvinnene om å slutte med prostitusjon.

Vi skal ikke bruke tid på å gå imot anklagene, men konkludere med et sitat fra Justisministerens svar i Spørretimen 18. mai:

Jeg stiller meg derfor uforstående til at det er forhold som kan begrunne en reduksjon av statsstøtten til Pro Sentret. Som kompetansesenter på området forventer jeg at sentret uttrykker kritikk dersom de mener statens politikk på området har uheldige konsekvenser for personer i prostitusjon. Det må vi tåle, i hvert fall når vi ønsker å bruke det strengeste tvangsmiddelet samfunnet kan bruke, nemlig straff.

Poenget med å bringe inn dette intermessøet, er å belyse spørsmålet om disiplinering av sosialarbeidere. Med økt bruk av legalkontroll på bekostning av sosiale innsatser, står sosialarbeiderens rolle i fare for å reduseres til

- Å rydde opp i etterkant av politiets aksjoner
- Å stille krav om exit i tilknytning til hjelpen

Rehabilitert i en fei

Når debatten gikk som verst forut for sexkjøpsloven, var det ingen tilhengere som ikke også påpekte nødvendigheten av at loven måtte følges opp med midler til å *"komme seg over i annet arbeid"* som SV uttaler. Mange gikk for *sluttpakker eller startpakker*. Dette skapte forventninger om at når loven kom skulle kvinnene få all den hjelp de trengte til å slutte. De skulle ikke lenger behøve å selge sex. Lovnadene fra politikerne var oppriktig ment, men når vi gikk inn på hva sluttpakkene skulle inneholde, nevnes:

*"En slik sluttpakke må være skreddersydd og individuelt tilpasset, og inneholde det som den enkelte trenger for å komme seg ut av prostitusjon. Dette kan være hjelp til å få bukt med rusmisbruk, medisinsk oppfølging, hjelp til utdanning, arbeid og bolig. Det vil være nødvendig med tett oppfølging, gjerne over lengre tid. Det er viktig at de prostituerte selv er delaktige i utformingen av tiltakene, slik at de får den hjelp og støtte som trengs til en ny start."*⁵

Vi og de prostituerte kvinnene hadde vansker med å se hva som var nytt i dette forslaget. Hjelpen som nevnes her skiller seg ikke fra rettigheter vi har i Norge og som enhver borger tilbys hvis en kommer i nød. For å si det på en annen måte, en stor del av de kvinnene vi jobber med har i de 28 årene som Pro Sentret har eksistert vært brukere av nettopp disse tilbudene. Hvorfor er da ikke alle rehabilitert?

Først litt sortering: De fleste kvinnene som selger seksuelle tjenester i Norge i dag, er utenlandske. Det store antallet utenlandske kvinner som er i prostitusjon i Europa selger seksuelle tjenester primært fordi de ikke har gode nok inntektsmuligheter der de kommer fra. Millioner av kvinner migrerer over hele verden for å brødfø seg og familien i hjemlandet ved prostitusjon.

Det er kvinnens oppholdsstatus i Norge som indikerer hvilke rettigheter hun har. Grovt sett kan vi si at kvinner som kommer fra land utenom Schengen, ikke har rett til arbeid eller rehabilitering i Norge. Kvinner som er i Norge ved familiegjennforening har ordinære rettigheter i landet. De som kommer fra land innenfor Schengenområdet har rett til arbeid, men under visse betingelser.

Rett på rehabilitering, hjelp og arbeid er altså ulikt fordelt på de som selger sex i Norge i dag. Mange av de som er aktive faller utenfor. Slik er den gjeldende sosial- og arbeidsmarkedspolitikken i forhold til de som ikke har norsk pass.

En del kvinner og menn i prostitusjonen oppfatter ikke tilbud om exit som relevant. Prostitusjonen er kanskje alternativet til å oppsøke offentlige tiltak for å be om hjelp, fordi de vil klare seg selv, ikke ligge andre til byrde, ikke vil innordne seg vilkår for hjelp, ikke finner tilbudene meningsfulle osv.

Så er det de som ønsker hjelp til å komme ut, og da er vi tilbake til Sluttpakkenes verdi. Det er viktig å bemerke at det sosiale sikkerhetsnettet vi har i Norge er meget bra for de fleste, men systemene er ikke alltid designet for enkeltindividerne.

Marie skulle slutte med prostitusjon på innemarkedet og søkte sosialhjelp. Hun var inneforstått med å senke levestandarden betraktelig, men da hun fikk beskjed om å selge sin gamle bil, følte hun seg degradert.

⁵ Fra uttalelse vedtatt på SVs landsstyremøte 18. januar 2008.

Det utøves lite individuelt skjønn i slike saker, det hele er et regnestykke om du ligger over eller under sosialhjelpsnormen.

Men, hva er målet på å være "rehabilitert"? Er man rehabilitert når man har sin egen bolig, er gjeldfri, har arbeid, har blitt rusfri og har sluttet i prostitusjon, eller legger man til grunn den enkeltes opplevelse av mestring, lykke, mer kontroll eller i det hele tatt bedre livskvalitet? Er det altså en individuell og subjektiv opplevelse av et godt liv vi snakker om? Eller snakker vi om storsamfunnets forståelse på hvordan man bør leve eller hva vi tåler å se?

Karin har brukt Pro Sentret i 25 år. Hun kom til Oslo fra en liten by nordpå. Hele hennes oppvekst var preget av at hun falt utenfor på skolen, hadde lærevansker, senere oppdaget de dysleksi. Hun kom i obs-klasse og følte seg stempla. "Jeg var blant de dumme" sier Karin "det har preget hele livet mitt". Vi fikk kontakt med Karin da hun som ganske ung prostituerte seg på gata. Karin har gått ut og inn av rus og prostitusjon, men etter noen rusfrie år valgte hun å slutte på gata. Hun ville heller jobbe på innemarkedet sammen med noen andre kvinner. Karin var tilfreds, hun hadde tatt et valg hun trivdes med, hun hadde fått et godt fellesskap, hun slapp å tigge på et sosialkontor og levde et tilnærmet normalt liv med økonomiske muligheter til å gjøre det vi andre gjør. Hun hadde tatt kontroll over livet.

I dag har Karin lagt prostitusjonen bak seg, har fått trygd og sper på med litt inntekt fra en dårlig betalt kvinnejobb.

Anne-Lene forteller om en fraværende far, men som var brutal når han var til stede. "Så jeg husker det var mye bråk. For det var et helvete husker jeg". Anne-Lene idylliserer forholdet til mor, men hun kan også se at mor forsømt dem. Mor og far ble skilt da Anne-Lene var 10 år. Mor fant seg en ny mann, og han "tålte ikke oss -- han var alkoholiker". Anne-Lene flyttet til faren en periode. "Faren min var rimelig syk i hue for å si det sånn. Så han misbrukte meg når jeg var 11 år, så det var da det starta alt sammen...". Hun flytta tilbake til mor uten noen forklaring... "da var jeg hjemme ei lita stønn, men jeg var jo nesten ikke hjemme da heller, jeg bare fløy liksom. Så – nei, hu fanga ikke opp noe hu, det er det som er så jævlig gærent, for hu visste åssen han var. Du blir aldri kvitt den derre skyldfølelsen atte henne svikta der liksom, det gjør du ikke".

Anne-Lene er ei flott jente som har hatt det vanskelig, tatt mye ansvar for alt som skjedde i familien. I mange år rusa hun seg bort fra det hele. I dag lever hun et nyktert liv med egne barn. Anne-Lene brukte mer enn 20 år å få livet på rett kjøl.

Susan er en kvinne med sterke meninger. Hun er utdannet sosialarbeider og har jobbet som det i flere år, inntil hun skiftet beite og startet med sexsalg. Hun uttalte sist jeg traff henne at hun synes hun hadde det bedre nå. Både var lønna bedre, kundene var tilfredse og ga positive tilbakemeldinger og ikke minst hadde hun mer kontroll over arbeidssituasjonen sin enn hun hadde i sin forrige jobb. Hun har behov for å dele erfaringene sine med noen, og bruker Pro Sentret til det.

Er det bare Karin og Anne-Lene som er rehabilitert? Rehabiliter i denne sammenhengen må bety fravær av prostitusjon. Da går vi altså ut i fra at kvinner ikke

kan velge eller være tilfreds med valget. Er det sikkert at Karin er mer tilfreds nå enn den gang hun jobbet på innemarkedet? Åpenbart er det altså ikke den selvopplevde tilfredsheten som er målestokk, men samfunnet holdning til selve prostitusjonsakten og forståelsen av denne. "Ingen kan velge prostitusjon og være tilfreds med det"? I deler av internasjonal prostitusjonspolitikker snakker man sågar om "false consciousness" hvis man mener at prostitusjon ikke har skadet en. Hun vet altså ikke sitt eget beste. Hun er et objekt for menns undertrykking – hun er et offer.

At forlade prostitution kan være en lengere proces. I den sammenheng påpeger flere prostituerte, at de sociale hjelpetilbud skal have en balance. En balance mellem på den ene side synlig at tilbyde hjælp, og på den anden side ikke at se prostituerte som ofre, der behøver hjælp. Tilbuddene skal være synlige og opsøgende, men samtidig respektere nogle af kvinernes oplevelse at prostitution som et område, de ikke ønsker at forlade.⁶

Pro Sentret har i mange år hevdet at kjønnshandelen dekker over mange ulike grader av frivillighet og utnyttning – derfor er et gjennomgående offerperspektiv på prostitusjon ufruktbar. Frivillighet og tvang varierer mellom ulike kulturer i fortid og i nåtid, innen for det enkelte land og kanskje i det enkelte individ.

Uansett å bruke den samfunnsmessige offer-objekt-forståelsen på enkeltindivider i prostitusjonen kan i beste fall framkalle vår medlidenhet, men i verste fall kan det føre til at hun ikke lenger ser på seg selv som et menneske, et subjekt som kan velge. Er det noe kvinnene i prostitusjonen trenger, så er det å mobilisere all sin kraft og styrke til å velge – kanskje nettopp noe annet enn prostitusjon. For å få til det må hun tilskrives menneskelighet, subjektivitet og identitet, men da risikerer vi også at hun kan komme til å velge noe annet enn det vi synes hun skal. Som den kloke filosofen Hans Skjervheim har sagt: "Det første som må veljast, er sjølv å ta valet". Å se kvinnene som subjekter i egne liv er viktig uavhengig om hun er norsk eller utenlandsk, om hun prostituerer seg frivillig eller opplever at hun er tvunget.

Som tidligere nevnt skulle denne artikkelen ikke vurdere om målene er nådd, men se på samfunnets syn på prostitusjon og hvilken effekt det har på de som av forskjellige årsaker ikke har sluttet å selge sex.

Vi kan slå fast at det er legalkontrollen som setter dagsorden – loven har et pedagogisk oppdrag – i det ligger også moralske og verdimessige dommer: Det "paternaliserende" i lovgivningen – *vi vet best hvordan du bør leve og hva som er best for deg* – EXIT-programmer foretrekkes framfor skadereduksjon - Økt disiplinering av sosialarbeidere – For at kvinnene skal få hjelp, må det stilles krav om å forlate prostitusjon.

Alt dette fører til at sexselgerne marginaliseres ytterligere og at stigma forsterkes. Sånn sett kan vi si at økt rettsliggjøring har hatt effekter man ikke ønsket. Vi tar neppe for hardt i når vi hevder at kvinnene opplever seg mer forlatt av samfunnet enn før.

⁶ *Vejen ud – En interviewundersøgelse med tidligere prostituerede, (Socialstyrelsen og SFI-det nationale forskningscenter for velfærd København)*

Shabana Rehman uttalte i Dagbladet 2005:

Noen gang gjør folk det de gjør fordi det er det livet har lært dem. I en slik situasjon er det prisverdig å reise seg og bedre sin situasjon. Og ikke minst livsviktig å bli respektert for det. Umyndiggjøring av horer vil aldri befri dem fra deres situasjon. Det er når samfunnet aksepterer at de kan velge prostitusjon at den prostituerte kan innse at han eller hun også kan velge det vekk...

FRA VONDT TIL VERRE?

av Liv Jessen

Alle spør seg: Hvilken virkning har sexkjøpsloven hatt? Den ble innført 1. januar 2009. Ennå har ingen foretatt en større evaluering av effektene av loven. Fafo har vel nærmest dette som et oppdrag, men de økonomiske midlene til å foreta en helhetlig evaluering har uteblitt så langt. På den annen side kan det ha noe for seg å la noen år passere med tanke på at markedet muligens da har stabilisert seg. Pro Sentret på sin side har ikke som mandat å evaluere loven, men uansett må vi peke på effekter.

Vi ønsker med dette kapittelet å belyse tendenser i markedet ved historier vi hører fra kvinnene. Vi vil først presisere, siden mange ser ut til å ha glemt det, at sexkjøpsloven var ment å ramme de som kjøper sex. Kvinner og menn som selger sex bryter ikke norsk lov ved å selge seksuelle tjenester.

Her følger et knippe historier vi har fått fra våre brukere i 2011. Noen episoder kan kanskje virke ubetydelige, andre er åpenbart grove og alvorlige. Uansett melder kvinnene disse til oss som noe de i stor grad opplever som ubehagelig eller som vold og trakassering. Vi har ingen statistikk som sier at episodene har blitt flere og grovere etter 2009, men det er vårt bestemte inntrykk at slik er tilfelle.

Historiene nedenfor er fortalt av våre brukere og referert av ansatte på Pro Sentret:

En kvinne hadde tatt inn på hotell i en mindre norsk by. Etter at hun hadde betjent sin første kunde oppsto problemer – kunden var misfornøyd. På veien ut av hotellet, uten å tilkjenne seg at han selv var kunde, fortalte han hotellet at vedkommende var prostituert. Politiet ble tilkalt og hotellet kastet kvinnen ut. De krevde full døgnbetaling for de 3 timene kvinnen hadde benyttet rommet.

Politiet i en større norsk by har via nettet spottet en annonse fra en kvinne som de antar selger sex. De oppsøker henne på hennes bopel. De hadde også sjekket at tre barn var registrert på denne adressen. To politimenn dukket opp og ble der i halvannen time. De lot henne forstå at de hadde holdt øye med henne i lang tid og presiserer at en av hensiktene med besøket var at de "ville få henne på bedre tanker". Politiet opplyste at de også hadde vært i kontakt med kunder som hevdet de hadde vært hos henne. Videre vurderte de å sende en bekymringsmelding til barnevernet. Kvinnen fortalte at hun aldri tok kunder når barna var til stede, men at hun pga dårlig økonomi og svak helse så seg nødt til å selge sex en sjelden gang for å få endene til å møtes. For første gang har hun kunnet ta med barna på ferie. Til disse opplysningene hadde politiet ledd og uttalt: "og så kommer vi og ødelegger alt". Kvinnen uttaler til oss at hun føler seg overvåket, krenket og rettsløs.

En kvinne har bodd i samme utleieleilighet i en årrekke. For å spare penger, tar hun også kunder i denne leiligheten. En politimann utgir seg for å være kunde og identifiserer seg først når han har fått tilbud om seksuelle tjenester. Kvinnen forstår at

hun står i fare for å miste hjemmet sitt og ber tynt for seg. Hun lover å slutte å selge sex fra leiligheten og får en forståelse av at politimannen vil la saken ligge hvis hun gir ham informasjon om andre forhold han var interessert i. Kvinnen reiser bort en stund og mens hun er på reise mottar hun oppsigelse av leieforholdet med beskjed om å flytte snarest.

Politiet mottar tips, angivelig fra en beboer i en bygård sentralt i Oslo om at det foregår prostitusjon i en leilighet. Politiet ringer kvinnen som står som leietaker til leiligheten og presenterer seg som kunde. Da politiet ankom var det to tjenestemenn. Kvinnen lukker ikke opp. Politiet utformer et varsel til utleier om at prostitusjon er bevist å foregå i leiligheten og at utleier står overfor mulig tiltale etter hallikparagrafen dersom han ikke sier opp leieforholdet. Oppsigelse kommer og leieforholdet skal opphøre umiddelbart. Kvinnen får senere vite at tipseren skal ha uttalt til politiet at han ble tilbudt seksuelle tjenester av kvinnen. Prosessen videre bærer preg av at utleier regelrett "bestiller" slike advarsler fra politiet, slik at han kan kaste kvinnen ut uten oppsigelsestid og at hennes rettigheter i forhold til kontrakten svekkes. Kvinnen orker ikke gå videre med saken og flytter.

En utenlandsk kvinne mottok sommeren 2011 et forelegg på kr. 6 000.- for ikke umiddelbart å flytte seg fra prostitusjonsstrøket kl. 01 om natten. I forelegget fremgår det at å vedta forelegge kan medføre utestengelse fra Schengenområdet.

En kvinne forteller at hun ble kontaktet av en politimann på telefon som utga seg for å være kunde. Han kom på hotellrommet og undersøkte hele rommet grundig og tok flere bilder av seng og nattbord osv. Hun fikk ingen klar forståelse av hva han var ute etter – lurte på om det var narkotika. Hun opplevde politimannen som ubehagelig. Da han gikk måtte hun love å ikke selge sex fra hotellet.

En prostituert kvinne hadde leid seg inn på et stort hotell i en av landets større byer. Hun hadde sjekket inn og bare så vidt fått flyttet bagasjen inn på rommet, så ringer resepsjonen og anmoder henne om å flytte ut igjen. Hotellet hadde mottatt opplysninger om at hun jobbet som eskorte. De ville ikke ha henne som gjest. Hotellet ville heller ikke refundere pengene hun hadde betalt for leie av rommet, men ombestemte seg etter at kvinnen hadde søkt juridisk råd. "Jeg føler meg overvåket, forfulgt og trakassert – omtrent som jødene under 2. verdenskrig"

En kvinne fra et europeisk land ble angrepet av flere menn i leiligheten hun solgte sex fra. Hun måtte hoppe ut av vinduet og slo seg stygt i fallet – trolig vil hun få fysiske varige mén av episoden. Hun håper på mulighet for erstatning.

En kvinne befinner seg i en by i Norge og har leid seg inn på hotell. Mange av kundene som kontakter henne vil ikke komme til hotellet av frykt for at politiet skal holde kvinnen under oppsyn. Kvinnen velger derfor å si ja til å dra hjem til kunden. Det viser seg at kunden har oppgitt feil adresse, men står og observerer at hun

kommer alene. Han gir seg til kjenne og tar henne så med til et hus i nærheten. Vel i hus og etter at tjenestene er utført, mener mannen seg misfornøyd og krever pengene tilbake. Han angriper kvinnen og tvinger henne til sex uten kondom. Situasjonen ender med slåsskamp der hun opplever å kjempe for sitt liv. Hun kommer seg ut ved hjelp av pepperspray og ved å rive hodet løs fra grepet mannen hadde i hennes hår. Hun løper naken og i full panikk ut...

Denne kvinnen bor i en leilighet som står i kjærestens navn. Der bor hun sammen med flere kvinner fra samme land. En av kvinnene hadde til hensikt å ta med en kunde til leiligheten, men ble passet opp av politiet utenfor. Hun måtte gi fra seg nøkkelen og politiet ransaket leiligheten – de endevendte den. Noen dager senere kom politiet og ga beskjed om at alle hadde 30 minutter på seg til å flytte ut. Husleien som nettopp var betalt var det ikke snakk om å få refundert.

En kvinne som selger sex fra gata i Oslo fortalte at hun nylig var kontaktet av en politimann i nærheten av festningen. Han skal ha henvist til "at dette er militært område". Han antydte at hvis hun ikke fulgte pålegget om å fjerne seg, risikerte hun å bli innbrakt.

En utenlandsk kvinne forteller at gården hun nettopp har flyttet inn i satte opp overvåkingskameraer i etasjen hennes. Hun føler at de holder henne under oppsikt. Borettslaget innrømmet at de hadde henvendt seg til politiet med mistanker om prostitusjon for vedkommende.

En kvinne hadde fått beskjed om å flytte fra hospiset hun bodde på. Kvinnen hadde betalt forskudd og ikke hatt noe trøbbel med utleier før denne beskjeden kom. Hospiset uttalte på telefon at de synes det var helt fint at hun måtte flytte, "fordi hun er prostituert og vi vil ikke ha henne her". Kvinnen hadde aldri tatt med kunder til stedet.

En kvinne fra et annet europeisk land hadde tatt inn på et hotell i en by i Norge. Hun hadde ikke til hensikt å ta kunder med på hotellet da hun var fullstendig klar over at det ikke ville bli tolerert. Kort tid etter innsjekking fikk hun beskjed om at hun måtte flytte fordi hun var prostituert...

En kvinne fra Afrika fikk bot på kr. 7000 + 1000 i saksomkostninger for å prostituere seg på gata. Den offisielle begrunnelsen var at hun forstyrret den alminnelige fred og orden.

En utenlandsk kvinne fikk bot på 6000 kroner (subsidiert fengsel i 12 dager) for ikke å kunne dokumentere hvor hun bodde. Hun sa hun ikke husket navnet på gaten, men at hun gjerne kunne bli med dem og vise hvor det var – hun hadde jo nøkkel. Dette holdt ikke dette for politiet.

Kvinner som ble kastet ut av leiligheten de bodde i, fikk neste dag bot fordi de ikke kunne oppgi adresse.

En kvinne ble ranet for 3000 kroner og ble anbefalt å anmelde forholdet. Det våget hun ikke.

En kvinne kom med båt til Norge. Ble stoppet i tollen og ved ransaking fant de kondomer i bagasjen hennes. Da hun opprinnelig hadde oppgitt at hun var turist og senere endret historie til å fortelle at hun jobbet som prostituert, satte tollerne i gang en 3 timers lang undersøkelse av henne. Hun ble underlagt kroppsvisitasjon (naken og kontroll av kroppens hulrom). Hun måtte avgi urinprøve og tvunget til å forsøke å avgi avføringsprøve i påsyn av tollere. Under stadig nye påskudd ble hun holdt i tre timer. De beslagla pepperspray og sa hun ville motta et forelegg fra politiet for innførsel av slikt våpen til Norge. Kvinnen opplevde tollerne og deres adferd som svært krenkende.

En kvinne ringte og fortalte at kvelden før hadde hun og de hun jobbet sammen med i en leilighet blitt utsatt for ran og overgrep. Kvinnen hadde gjort avtale med en kunde og straks hadde det banket hardt på døra og noen ropte: "Politi, åpne!" Da hun åpnet stormet en mann inn i leiligheten – hun forsto at det ikke var politi men at vedkommende samarbeidet med kunden. Etter særlig truende oppførsel tvang han fram alles penger, mobiltelefoner og andre verdisaker. En av kvinnene ble deretter voldtatt og mishandlet... Ingen av disse kvinnene ville kontakte politiet.

En kvinne fra Afrika ble angrepet av en norsk kvinne på Strøket i Oslo. Hun angrep med en flaske mot ansiktet. Situasjonen var alvorlig og tilskuere forsøker å stagge situasjonen. Politiet kom og det første de fortok seg var å registrere den afrikanske kvinnens DUF-nummer (Id fra UDI). Kvinnen var skadet og måtte på legevakta hvor hun måtte sy. Når hun kom ut fra skadestua, ventet politiet. De tok kvinnen med fordi hun etter sigende ikke hadde lovlig opphold i landet. Den norske kvinnen gikk fri.

Hvordan skal vi så oppsummere disse episodene?

De gjengitte historiene er kun noen få, men som på mange vis representerer utallige fortellinger vi får fra kvinnene. Som tidligere nevnt har vi ingen data på at antall slike episoder har økt med sexkjøpsloven. Uansett er kvinnes historier viktige å få fram, og vi har et bestemt inntrykk at situasjonen har forverret seg etter 2009.

Tillit til politiet?

Gjennomgående tyder historiene på at tilliten til politiet er kraftig svekket. Kvinnene føler seg forfulgt, trakassert, moralisert over og ofte vilkårlig behandlet. I dag ville det vært utenkelig at gateprostituerte kvinner skulle samlet inn underskrifter for å kunne beholde prostitusjonsspanergruppa slik de faktisk gjorde i 1991 da denne gruppa i politiet ble nedlagt. Kvinnene hadde erfaring for at disse politibetjentene

representerte en trygghet i miljøet. I dag opplever kvinnene det motsatte. Det er for det meste politiet som utgjør en trussel for henne. I løpet av 2011 fikk Pro Sentret utallige historier fra de nigerianske kvinnene særlig som alle fortalte om utkastelse fra leiligheter, bortvisning fra gatene og bøtelagt for det minste. Alt tyder på at politiet høsten 2011 hadde spesifikke aksjoner rettet mot dette miljøet. I desember inviterte Pro Sentret en advokat til å orientere kvinnene om deres rettigheter. Bare på dette møte deltok 12 nigerianske kvinner som alle hadde lignende historier vi har skildret over.

Ingen oppfatter at politiet er på deres side, selv om det altså ikke er kriminelt å selge seksuelle tjenester. Politiets oppgave er å knuse markedet og det går i første rekke utover de som selger. Dette er en villet politikk fra myndighetenes side skjønt det er usikkert hvor god kunnskap politikere har om slike effekter av loven.

Politiet hevder å jobbe forebyggende og langsiktig med å begrense markedet og samtidig forhindre menneskehandel til Norge. Hvor effektivt arbeidet har vært kan en spørre seg når vi samtidig ser at gruppa av nigerianske kvinner til prostitusjon i Norge fortsetter å øke. Trolig kommer ingen nigerianske kvinner til Europa uten å være knyttet opp til kriminelle nettverk. Nigeria utgjør i dag det største avsenderlandet av kvinner til prostitusjon i Norge. Sammen med kvinner fra Øst Europa, utgjør rundt 60 % av hele Pro Sentrets portefølje.

Svekket rettssikkerhet

Med hensyn til kvinnes rettssikkerhet, kan episodene tyde på at den er betraktelig svekket de senere år. Politiet og andre har åpenbart ingen krav på seg til å se at prostitusjon faktisk foregår, verken i leilighetene eller på gata, før de aksjonerer. Det er nok at de finner kondomer og en stabel med håndklær i leiligheten, eller kondomer i kofferten når tollvesenet aksjonerer. Det er faktisk nok at politiet vet at denne kvinnen har jobbet som prostituert tidligere, da får hun vanskeligheter med å leie hotellrom. At betalt husleie eller leie av hotellrom refunderes når hun kastes ut er heller ikke selvsagt. Kvinnene oppnår refusjon kun når tredjeperson, advokat eller Pro Sentret agerer.

Skrur vi tida tilbake?

Det er også tegn i tiden som speiler henimot en gjeninnføring av gamle § 378 i Straffeloven som ble avskaffet i år 2000. Om den ikke gjeninnføres, så håndheves den som om den eksisterte. Denne bestemmelsen søkte å straffe de som "oppfordret til seksuell omgang eller handling på offentlig sted..." Paragrafen var ikke blitt brukt siden 1955, men det å jage kvinnene fra gatene i 2011 viser at den er blåst støv av. Utallige er de historiene vi får av kvinner som er jaget fra gatene, barer og restauranter. Bøtene de får som ofte ligger på 6000-7000 kroner, fører gjerne til at hun må øke prostitusjonsaktiviteten for å kunne betale. Hvor skulle hun ellers ta pengene fra?

Vold og trusler

Det er naturligvis ikke nytt at kvinner i prostitusjonsmiljøet er mer utsatt for vold enn kvinner flest. I 2008 skrev Ulla Bjørndahl og Bjørg Norli fra Pro Sentret en rapport kalt Fritt Vilt, en undersøkelse om voldserfaringene til kvinner i prostitusjon. De slo fast at 72 % av kvinnene i undersøkelsen sier de har vært utsatt for vold, trusler eller

trakassering både i og utenfor prostitusjon. Dette er mer enn dobbelt så mye som kvinner flest i Oslo. I den tiden Pro Sentret har eksistert, har vi erfart mange og til dels alvorlige voldsepisoder i miljøet. Vi kan ikke hevde at volden har tiltatt, men det er bekymringsfullt at tilliten til politi og rettsvesen er svekket og på denne måten blir kvinnene klart mer utsatt. Potensielle voldsutøvere risikerer mindre ved å angripe prostituerte nå enn før. Helseavdelingen på Pro Sentret melder at de i 2011 mottok 14 personer som var utsatt for grov vold eller voldtekt mot kun 6 personer året før. Om tallene indikerer en faktisk økning av vold i miljøet eller ei er viktig å finne ut av. Derfor ønsker vi å kartlegge forekomsten av vold etter sexkjøpsloven samtidig som man bør se om flere eller færre anmelder. Allerede før loven var mange skeptiske til å anmelde.

Mobilisering av det sivile samfunn i kampen mot prostitusjon

Mange av kvinnene forteller historier hvor vi ser at alt fra bareiere, hotellpersonell, gårdeiere, leieboere, tollvesen og andre etter hvert ser det som sin plikt enten å agere selv eller tipse politiet om at en prostituert har tatt inn på deres hotell, oppsøker deres bar eller bor i deres nabolag. Det er som om innføring av sexkjøpsloven legitimerer enn viss sivil dugnadsånd til å brette opp ermene og delta i kampen mot prostitusjon, les prostituerte. Selv kunder er nå mobilisert i denne jakten om de skulle være misfornøyd med det de fikk.

At kvinnene ikke alltid har tatt med kunder på hotellet, leiligheten de bor i eller henvendt seg til potensielle kunder i angjeldende bar spiller ingen rolle. Antar man at hun ER prostituert er saken klar. Prostitusjon er altså igjen noe man ER og ikke noe man GJØR. Gjennom hele Pro Sentrets 28årige historie har vi presisert at prostitusjon ikke er noe man ER, men noe man GJØR. Det er altså ikke en egenskap ved enkelte kvinner.

De fleste av historiene vi har referert over, kan ikke direkte tilbakeføres til håndhevelse av kjøpsforbudet. Imidlertid er det vår påstand at vi har sett et skifte i holdninger etter forbudet. Selv om det knapt ble uttalt i lovgivningsprosessen, er det åpenbart at *renovasjon* var en viktig intensjon med loven. Det er ønskelig at markedet knuses og selgerne betaler prisen.

Innføring av sexkjøpsloven har igjen legitimert et, etter vårt skjønn, foreldet og reaksjonært syn på hvem den prostituerte kvinnen er. De siste tretti årene har samfunnets syn på de prostituerte svingt fra å se henne som representant for umoralen, noe man kunne fordømme, til å se henne som offer som hadde krav på medlidenhet og nå er hun igjen fordømt og jaget vilt. Det er en trist utvikling. Stigmatisering og utstøting har igjen blitt legitimt. Hun mister alle sine menneskelige trekk, sin verdighet, sin rett til å ta egne valg, sin humanitet. Hun blir bare DEN ANDRE – ikke som oss. Hun blir HORA. Denne loven har forsterket og aktualisert dualismen i HORA OG MADONNA dikotomien. Dette er bakstreversk og trist for et moderne samfunn som bygger på humanitære verdier. Loven gjør overhode ingen ting med årsakene til prostitusjon – den kun renoverer gatene.

Illustrasjon: "Tenants and Landlords", Daumier Honoré

MYTER OG FAKTA OM NORSK POLITIKK OG PRAKSIS PÅ MENNESKEHANDELSOMRÅDET

Av Bjørg Norli

Menneskehandel har stått høyt på den politiske agenda, nasjonalt og internasjonalt, i mange år. Gjennom fire handlingsplaner⁷ har norske myndigheter utmeislet en tilnærming som er basert på to hovedpilarer; de som står bak menneskehandelen skal straffeforfølges og deres ofre skal gis bistand og beskyttelse. I tillegg til politiske visjoner inneholder handlingsplanene konkrete tiltak som skal iverksettes for å nå regjeringens ønske om å "bekjempe alle former for menneskehandel, nasjonalt og internasjonalt"⁸ og dens mål om å "videreføre og styrke innsatsen mot menneskehandel"⁹. Hva er så status ett år inn i den siste planperioden? Er det samsvar mellom de politiske visjonene, de tiltak som ønskes iverksatt, og det som faktisk skjer på menneskehandelsområdet?

I det kommende skal vi skissere noen allmenne oppfatninger om norsk politikk på menneskehandelsområdet. Vi velger å kalle dem myter, og vil si noe om hvordan virkeligheten ser ut fra vårt ståsted.

Myte: Det tverrfaglige samarbeidet og kompetanseutviklingen er intensivert.

Fakta: Menneskehandel er et komplekst fenomen som fordrer at svært mange ulike instanser samarbeider for å kunne gi ofrene adekvat bistand og beskyttelse. Det er imidlertid lite som tyder på at det tverrfaglige samarbeidet har blitt intensivert de siste åra, tvert i mot. Til tross for at KOM¹⁰ har blitt omgjort til en permanent enhet administrativ underlagt Politidirektoratet, er det vår erfaring at både møtehyppigheten og antall deltagere har gått ned. Dette kan også ha sammenheng med at møtenes funksjon framstår som noe uklar. Videre er det fortsatt uklarheter rundt KOMs rolle og ansvar i menneskehandelsarbeidet, særlig når det oppstår konflikter eller interessenhetninger¹¹.

De ulike aktørene som er en del av KOM-nettverket har gjennom år spilt inn de ulike utfordringene som en møter på i det daglige arbeidet med å tilby bistand og beskyttelse til antatte ofre for menneskehandel. Både rettighetsbildet og tiltakskjeden hva gjelder bistand og beskyttelse har fortsatt store mangler, noe som vi til det kjedsommelige har påpekt gjennom mange år, uten at det har skjedd signifikante endringer.

⁷ Den første handlingsplanen kom i 2004, den siste julen 2010 og gjelder for perioden 2011-2014.

⁸ Se Justis- og politidepartementet, Sammen mot menneskehandel. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014) s. 3.

⁹ op.cit.

¹⁰ Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel, et statlig organ som har et nasjonalt ansvar for å koordinere arbeidet med å gi ofre for menneskehandel bistand og beskyttelse.

¹¹ Se Kurt Elvegård, Linda Dyrelid og Berit Berg (2010) Dagens KOM – fremtidens KOM? Evaluering av den nasjonale koordineringsenheten mot menneskehandel. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.

KOM skal planlegge og mobilisere bistands- og beskyttelsestilbud. Det har imidlertid ikke skjedd vesentlige endringer i bistands- og beskyttelsestilbudet de siste årene. Bruken av ad hoc-løsninger i enkeltsaker er fortsatt utbredt. Det viser en vilje i tiltakskjeden til å forsøke å løse de problemene som oppstår underveis, men bidrar også til å tåkelegge alle manglene i systemet. Følgelig kan man vanskelig snakke om en intensivert innsats på dette området.

Myte: Økt innsats for å identifisere ofre. Flere ofre identifiseres og gis bistand og beskyttelse.

Fakta: KOM er ansvarlig for å utarbeide metoder for identifisering. Lite nytt, om noe, har skjedd på dette området de siste årene. Det er fortsatt slik at langt de fleste antatte ofrene for menneskehandel identifiseres i prostitusjon. Det er ikke uten grunn. I dette miljøet er hjelpetiltakene nærværende og har vært det i flere tiår. En har således den tilliten som er nødvendig for at enkeltpersoner skal dele sin historie. Det er grunn til å nære bekymring for mulige ofre for menneskehandel som er utsatt for andre utnyttelsesformer enn prostitusjon. Sannsynligheten for at de skal bli identifisert er liten, da det ikke er utarbeidet en strategi for hvordan man skal nå disse personene.

Myte: Botilbudet for ofre for menneskehandel videreutvikles.

Fakta: Siden dag en i arbeidet med å gi bistand og beskyttelse til antatte ofre for menneskehandel har det vært et stort behov for et differensiert botilbud. Siden samme dag har de ulike hjelpetiltakene spilt inn til KOM, ulike departementer og aktører på kommunalt plan at boligsituasjonen er svært vanskelig. Særlig for kvinner som ikke kan eller ønsker å bo på krisesenter er boligtilbudet, særlig i Oslo, svært dårlig. Boligen er altfor ofte lite egnet for gruppens særskilte behov. Ikke sjeldent er det snakk om midlertidige boligformer som likner mer på hospits enn bolig, hvor de må dele fasiliteter med flere ukjente mennesker. Det snakkes mye om å videreutvikle botilbudet for ofre for menneskehandel, men konkrete planer - for ikke å snakke om konkrete botilbud - har vi sett lite til. Mangelen på et differensiert og adekvat botilbud til disse ofrene er kanskje, etter Pro Sentrets oppfatning, den største og mest alvorlige mangelen i Norges tilbud om bistand og beskyttelse til denne gruppen. Det er åpenbart for de fleste av oss at en trygg og god bolig er en nødvendighet for at personer utsatt for traumatiske hendelser skal kunne starte den lange prosessen det er å stable seg selv på beina. De skal vurdere å anmelde forholdet, bistå politiet i arbeidet med å etterforske og straffeforfølge bakmenn samt treffe vanskelige valg i forhold til hvor veien skal gå videre. Det er bebudet en kartlegging av utfordringene knyttet til å skaffe egnede boliger. Kartleggingen skal innebefatte både midlertidige og langvarige løsninger, oppfølgingsbehov og en ansvarsavklaring mellom stat og kommune. Pro Sentret ser fram til at kartleggingen gjennomføres og at resultatet bekjentgjøres.

Myte: NAV-kontorenes ansvar skal tydeliggjøres.

Fakta: Antatte ofre for menneskehandel som har fått innvilget refleksjon¹² er kommunenes ansvar og det er således lokalt NAV-kontor som skal yte økonomiske og sosiale tjenester til vedkommende. Det oppstår imidlertid altfor ofte situasjoner hvor NAV-kontoret stiller spørsmålstegn ved sin hjelpeplikt overfor personer som er identifisert som antatte ofre for menneskehandel. Mye tid og ressurser går med til å "forhandle" med NAV om deres ansvar, når ansvaret eventuelt trer i kraft, hva slags bistand som eventuelt skal gis når og hvilke krav/vilkår NAV kan stille i sine vedtak til reflektanter. En tydeliggjøring av NAV-kontorenes ansvar er derfor særlig påkrevd. Det er slått fast i nåværende handlingsplan at et rundskriv¹³ skal utarbeides med nettopp dette for øye. Vi venter i spenning og håper at rundskrivet ikke lar vente på seg.

Myte: Tilbudet om helsehjelp skal tydeliggjøres.

Fakta: Allerede i den første handlingsplanen mot menneskehandel¹⁴ slo regjeringen fast at ofre for menneskehandel skulle ha et forutsigbart og adekvat tilbud om helsehjelp. Like lenge har de ulike hjelpetiltakene via utallige kanaler forsøkt å få ansvarlig myndighet til å konkretisere hva slags helsehjelp denne gruppen har krav på, uten særlig hell. Det råder fortsatt stor usikkerhet rundt både hva slags helsehjelp reflektanter skal ha og ikke minst hvem som skal betale for helsehjelpen. Hjelpetiltakene bruker fortsatt mye tid og energi på å sikre antatte ofre for menneskehandel den helsehjelpen de har behov for, enten den skal gis av kommunehelsetjenesten eller spesialisthelsetjenesten. Videre er det en evig debatt rundt om og hvem som skal betale for tjenestene. Det er derfor med en viss optimisme vi leser i siste handlingsplan¹⁵ at det skal utarbeides en veileder om helserettigheter til reflektanter. Det er å håpe at denne veilederen snart er en realitet.

Myte: Antatte ofre for menneskehandel tilbys frivillig retur og reintegrering.

Fakta: Antatte ofre for menneskehandel tilbys frivillig retur med støtte til reintegrering. Dårlige rutiner og lang saksbehandlingstid skaper imidlertid liten forutsigbarhet for de som er interessert i å returnere frivillig til sine hjemland. Situasjonen forverres av at ulike instanser¹⁶ overprøver hverandres vurderinger, noe som haler saksbehandlingstiden ytterligere ut.

¹² En 6 måneders midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse som gis til antatte ofre for menneskehandel.

¹³ I henhold til tiltak 17 i nåværende handlingsplan skal Arbeids- og velferdsdirektoratet i rundskriv til lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen tydeliggjøre lovens anvendelse for ofre for menneskehandel som er reflektanter.

¹⁴ Se Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn 2003-2005 s. 11, Justis- og politidepartementet.

¹⁵ Se tiltak 20, tydeliggjøring av helsetilbudet.

¹⁶ Det kan være UDI, ulike hjelpetiltak som Pro Sentret, Nadheim og Rosa-prosjektet, samt IOM.

Hjelpetiltakene erfarer at enkelte av de svært få som faktisk ønsker å returnere frivillig, velger å forlate landet på egen hånd mens saken er til behandling. Dette er forståelig, men svært uheldig. Ofre for menneskehandel er en sårbar gruppe hvor den enkelte ofte har svært mange hensyn å vurdere før endelige beslutninger kan tas i eget liv. Når en beslutning er tatt vil denne ofte medføre usikkerhet og et behov for å agere rimelig umiddelbart. Å forlate Norge uten bistand og støtte til reintegrering gjør den enkelte betraktelig mer sårbar for eksempel retrafficking. Hjelpetiltakene har i en årrekke også meldt inn et behov for at ofre for menneskehandel som må returnere på Dublinforordningen¹⁷ skal tilbys assistert retur, for å sikre at de bli ivaretatt i det aktuelle landet. Dette har vi frem til nå ikke lyktes med å sikre ofrene. Videre er det et problem at personer som egentlig skal returneres på Dublinforordningen, men som i stede ønsker frivillig retur til eget hjemland, ikke får reintegringsstøtte. Dette framstår som både urimelig og uforståelig.

Myte: Handel med barn hindres.

Fakta: Det er ikke mange mindreårige som identifiseres som antatte ofre for menneskehandel i Norge. Det er imidlertid ingen grunn til å tro at det har sammenheng med at Norge ikke er et destinasjonsland for slik virksomhet. Det er mangelen på gode metoder for identifisering av barn og unge som er hovedutfordringen. Det gjør det ikke enklere at majoriteten av de mindreårige utsatt for menneskehandel i Norge trolig ikke er å finne i prostitusjon, men heller utnyttes i vinnings- og narkotikakriminalitet. Det er relativt klare ansvarsforhold når det gjelder hvem som skal gi bistand og beskyttelse til barn og unge som er utsatt for menneskehandel. Det er det barnevernet som skal. Hjelpetiltakene på prostitusjonsfeltet opplever imidlertid ofte at barnevernstjenesten stiller spørsmålstegn ved vår vurdering av vedkommendes alder og at de velger å ikke agere. Dette til tross for at Norge er bundet av internasjonale konvensjoner¹⁸ som slår fast at ved tvil skal vedkommende behandles som en mindreårig inntil riktig alder kan fastslås. Mindreårige i en meget sårbar livssituasjon fratas på denne måten svært sentrale rettigheter, ikke bare som offer for menneskehandel men som barn.

Myte: Menneskehandlere straffefølges.

Fakta: De aller fleste som bidrar til at enkeltpersoner ender opp i Norge som offer for menneskehandel straffefølges ikke. Majoriteten av anmeldte menneskehandelssaker, i hvert fall i Oslo, henlegges. I tillegg til dette har Pro Sentret erfart at Oslopolitets måte å agere på overfor denne gruppen har gått fra vondt til verre. I lange perioder har politiets framferd i prostitusjonsmiljøet vært preget av at kvinnene kastes ut på kort varsel, bøtelegges for ikke å oppgi bopelsadresse, får manglende informasjon om konsekvensene av å

¹⁷ Dublinforordningen går i korte trekk ut på at asylsøkere kan/skal returneres til det landet i Europa de kom til først for å søke asyl der, ut fra prinsippet om at man skal søke beskyttelse i det første trygge landet man kommer til.

¹⁸ Se Europarådskonvensjonen om tiltak mot menneskehandel, artikkel 10, pkt. 3.

akseptere forelegget på stedet, kroppsvisitering og ID-sjekk og Operasjon Husløs¹⁹. Polititjenestefolkene gir i følge våre brukere ingen informasjon om menneskehandel og de rettigheter man har som offer for slik virksomhet. Kvinnenes erfaringer i møte med politiet bekymrer oss både med tanke på de krenkelser den enkelte opplever, deres videre tillit til politiet, og konsekvensen for politiets rolle i å identifisere offer for menneskehandel. Det haster derfor med å få evaluert politiinnsatsen bebudet i dagens handlingsplan²⁰.

Til tross for en rekke handlingsplaner og fagre politiske løfter om at regjeringen vil bekjempe alle former for menneskehandel, nasjonalt og internasjonalt, har vi en vei å gå før Norge kan skryte av å ha et solid system for bistand og beskyttelse på plass.

Et slikt system vil være laget for å i vareta de personene som har fått sine grunnleggende menneskerettigheter krenket gjennom menneskehandel, og ikke primært for å i vareta landets migrasjonspolitiske, eller kommunale økonomiske hensyn.

Pro Sentret håper på et kvantesprang i utviklingen på de områdene vi har nevnt her. Mytene på feltet må ikke få befeste seg som teoretiske realiteter.

¹⁹ Operasjon Husløs går i korte trekk ut på at politiet ringer på annonser og gir seg ut for å være kunde. Når de kommer til avtalt sted legitimerer de seg og ber om å få oppgitt navn på utleier. Utleier mottar deretter et brev fra politiet hvor han/hun blir gjort oppmerksom på at det selges sex fra leilighet, noe som rammes av hallikbestemmelsen i straffeloven. Videre blir han gjort oppmerksom på at han må si opp leieforholdet, dersom han ønsker å unngå tiltale.

²⁰ Se tiltak 35 i gjeldende handlingsplan.

MANNLIG PROSTITUSJON: ET USYNLIG MARKED BLIR SYNLIGERE

Av Ulla Bjørndahl, Andreas Pedersen Kikvik og Camilla Johannessen

Nye tendenser

I Pro Sentrets årsrapport for 2010 stilte vi spørsmål om hvorvidt prostitusjonsdebatten maktet å bryte ut av sitt vante mønster og åpne opp for flere nyanser og flere personer i 2011? Mye tyder på at vi er på vei. For kun få år siden handlet norsk prostitusjonsdebatt så og si bare om kvinner som solgte sex til menn. De siste årene har vi sett en endring. Stadig flere setter fokus på, og søker mer kunnskap om, partene i den mannlige delen av det norske prostitusjonsmarkedet. Dette gjelder både media, hjelpetiltak, myndigheter, politikere, studenter og andre aktører i den norske prostitusjonsdebatten.

Et klart tegn på at samfunnet har fått øynene opp for denne problematikken er at Pro Sentret i 2010 fikk penger fra Helsedirektoratet til å lage en feltbeskrivelse om mannlig prostitusjon i Norge. Feltbeskrivelsen konkluderte med at det var et behov for et eget hjelpetilbud som rettet seg mot menn som solgte sex. Pro Sentret søkte dermed om penger til å lage et eget prosjekt som rettet seg mot menn som selger sex, og i 2011 fikk 200 000 kroner fra Helsedirektoratet og 1 million kroner fra Justisdepartementet til nettopp dette. Det er en god stund siden myndighetene i Norge har gitt penger spesifikt til å jobbe med mannlig prostitusjon og vi ble derfor gledelig overrasket. Pengene førte til at vi startet prosjektet Pro Mann, som er nærmere beskrevet i del 2 i denne årsrapporten.

På kunnskapsfronten har flere aktører bidratt til at man har fått en bedre innsikt i både det mannlige prostitusjonsmarkedet, hvordan menn som selger sex opplever situasjonen de er i, og hvilke eventuelle hjelpebehov de har. I forhold til kartlegginger av markedet publiserte Pro Sentret i 2010 rapporten *Et usynlig marked? En feltbeskrivelse om gutter, menn og transpersoner som selger sex*, og i 2011 kom Utekontakten i Bergen med rapporten *Menn som selger seksuelle tjenester. En kartleggingsrapport om mennene, markedet og hjelpetilbudene i Bergen*. I tillegg kom RFSL i Sverige i 2011 med rapporten *Osynliga synliga aktörer. Hbt-personer med erfaringer av att sälja och/eller köpa sexuella tjänster*. Videre har det også kommet tre masteroppgaver med fokus på dette temaet de siste årene: I 2009 kom Trine Møllhausen med oppgaven *Mannlig prostitusjon*, og 2011 kom oppgavene *Bakom de lukkede dørene* av Charlotte Ruud Granum og *Han setter pris på sin krop?* av Jeanne Maria Holm Henriksen.

I tillegg til at vi har fått mer og ny kunnskap om det mannlige prostitusjonsmarkedet har vi også sett en økt interesse og åpenhet om temaet hos hjelpeapparatet og hos organisasjoner som kan komme i kontakt med menn som selger sex. Vi erfarer at mannlig prostitusjon diskuteres på en helt annen måte hos slike aktører nå sammenlignet med hvordan det ble omtalt da Pro Sentret startet arbeidet med sin feltbeskrivelse i begynnelsen av 2010. Vår opplevelse er at den nye kunnskapen og det økte fokuset i debatten har ført til at flere har fått åpnet øynene for at mannlig

prostitusjon foregår og at virksomheten ikke er så usynlig som mange kanskje antok tidligere.

Media har også spilt en avgjørende rolle når det gjelder å sette mannlig prostitusjon på dagsorden. Pro Sentret fikk penger til feltbeskrivelsen etter at NRK Brennpunkt satt fokus på tematikken i dokumentaren "Menn er også horer" høsten 2009. I årene etter dokumentaren har vi også sett at både aviser, radio, magasiner og tv har fått større interesse for temaet og det har vært betraktelig flere medieoppslag om dette etter 2009 sammenlignet med årene før.

Seksuell sårbarhet hos menn – fortsatt et tabu

I tiden etter at Pro Sentret publiserte feltbeskrivelsen og Pro Mann-prosjektet ble startet opp, har vi erfart at mange er positive til at det settes fokus på denne problematikken. Responsen vi har fått fra menn som selger sex, organisasjoner som jobber med LHBT-populasjonen, ulike chat-forum og nettsider der mannlig prostitusjon foregår samt fra hjelpeapparatet har vært gjennomgående positiv.

På tross av den positive responsen ser vi at mannlig, seksuell sårbarhet fortsatt er et tabu. Mange synes dette er vanskelig å anerkjenne og snakke om. I enkelte miljøer finnes det ikke rom for å nyansere hvem den mannlige sexselgeren kan være og hvordan menn opplever det å selge sex. Selv om vi vet at mange gutter/menn som selger sex ofte er svært unge, og dermed også svært sårbare i forhold til grensesetting og press, omtales ofte disse guttene utelukkende som kåte "erobrere" som bruker prostitusjonen til å utforske egen seksualitet. Sexsalget presenteres av disse aktørene som noe som kun fører med seg positivitet og vinning for selgeren. At det for noen kan oppleves som både destruktivt og vanskelig, eller at man faktisk kan utnyttes og presses på grenser selv om man er aktiv i relasjonen og selv oppnår seksuell nytelse, forsvinner i fortellingen om at "alle gutter liker jo sex og vil ha mest mulig av det".

I Charlotte Ruud Granums masteroppgave *Bakom de lukkede dørene* viser hun til hvordan flere av hennes informanter forteller at ingen hadde snakket med dem om grensesetting knyttet til egen seksualitet. Som eksempel på hvordan dette gjenspeiles i samfunnet viser hun til hvordan overgrep og grensesetting i seksualundervisningen i skolen nesten utelukkende fokuserer på hvordan jenter skal sette grenser og ta vare på seg selv. Hun argumenterer for at nettopp fordi grensesetting og press kan være vanskelig temaer for gutter, ettersom deres sårbarhet og usikkerhet er såpass tabubelagte områder i samfunnet, burde det i større grad vært løftet frem og diskutert.

En bredere prostitusjonsdebatt?

Pro Sentret ønsker å bidra til at interessen og oppmerksomheten rundt mannlig prostitusjon vedvarer i årene som kommer. Forhåpentligvis kan vi om få år omtale det mannlige prostitusjonsmarkedet som et synlig, og ikke usynlig, marked. Vi tror dette fører til at norsk prostitusjonsdebatt blir stadig mer nyansert og inkluderende, og mindre ensidig i forhold kjønn og stereotypiske forestillinger om hvem aktørene i prostitusjonen er. En bredere forståelse av hvem de som kjøper og selger sex er kan også føre til færre tabuer, mindre stigmatisering og en redusering av skam for de

involverte i prostitusjonen, og gi rom for at flere ber om hjelp hvis de føler behov for det. Videre kan en bredere forståelse av hvem disse partene er også tvinge samfunnet til å akseptere at prostitusjon ikke nødvendigvis handler om manglende likestilling mellom kvinner og menn, noe som kan føre til at vi får en mer nyansert og åpen debatt om årsakene til prostitusjon i Norge.

DEL II

PRO MANN – ET PROSJEKT SOM FOKUSERER PÅ MANNLIG PROSTITUSJON

Av Andreas Pedersen Kikvik, Camilla Johannessen og Ulla Bjørndahl

Bakgrunn

I 2011 startet Pro Sentret et ettårig prosjekt som retter seg mot menn som har erfaring med å selge seksuelle tjenester. Prosjektstart var 1. september 2011 og prosjektet fikk navnet Pro Mann.

Bakgrunnen for prosjektet var at Pro Sentret i 2010 publiserte feltbeskrivelsen *Et usynlig marked? En feltbeskrivelse om gutter, menn og transpersoner som selger sex*. Feltbeskrivelsen konkluderte blant annet med at det var behov for et eget tiltak rettet mot menn som selger seksuelle tjenester. Dette førte først til at vi fikk et tilskudd på 200 000 kroner fra Helsedirektoratet som ble benyttet til et forprosjekt, og deretter 1 000 000 kroner fra Justis- og politidepartementet som benyttes til Pro Mann.

Mål og målgruppe

Målet med Pro Mann er å jobbe mot det mannlige prostitusjonsmiljøet og det øvrige hjelpeapparatet som kan komme i kontakt med menn som selger sex. Prosjektets mål og målgruppe er altså todelt. Vi ønsker å nå så mange som mulig med informasjon om prosjektet, både direkte til potensielle brukere og indirekte gjennom andre aktører.

Gjennom oppsøkende arbeid ønsker vi å komme i kontakt med menn i prostitusjon for å tilby helsehjelp, sosialfaglig oppfølging, sexologisk rådgivning og juridisk bistand.

I tillegg har vi som mål å øke kompetansen og bevisstheten rundt mannlige prostitusjon i det øvrige hjelpeapparatet. Erfaringsmessig opplever mange i hjelpeapparatet at de har lite kunnskap om fenomenet og at det er vanskelig å ta opp spørsmål knyttet til seksualitet med brukerne sine. Vi tror at mer kunnskap om tematikken samt tips om hvordan man kan snakke det om det, kan føre til at flere av hjelpetiltakene fokuserer mer på prostitusjon og seksualitet i arbeidet de gjør.

Ansatte i prosjektet

Prosjektet har i 2011 hatt fire ansatte. I tillegg har en vernepleierstudent fra høgskolen i Hardstad jobbet i Pro Mann i praksisperioden han hadde på Pro Sentret høsten 2011.

Fra Pro Sentret har tre personer jobbet i prosjektet: en sosialkonsulent, en sykepleier/sexologisk rådgiver og en fagkonsulent/sosiolog. I forprosjektperioden

jobbet alle deltid. Fra 1. september har sosialkonsulenten jobbet heltid, mens de andre fortsatt jobber deltid i prosjektet.

I perioden fra slutten av mars til slutten av juni var en mann med prostitusjonserfaring også ansatt på deltid i forprosjektet. Hans arbeidsoppgaver gikk ut på å øke vår kompetanse om mannlig prostitusjon samt hjelpe oss med å finne aktuelle nettsider, komme i kontakt med brukere og gi oss råd om hvordan vi burde gå frem for å nå målgruppen. Han deltok også i oppsøkende arbeid på internett.

Hvordan kommer vi i kontakt?

Pro Sentret har i snart 30 år jobbet opp mot det kvinnelige prostitusjonsmarkedet og har god kontakt med en stor del av dette markedet i Oslo. Gjennom mange års arbeid har vi oppnådd tillit blant mange av kvinnene i miljøet, de aller fleste kjenner tilbudet vårt og mange bruker tjenestene våre. Det finnes et forholdsvis stort kvinnelig gateprostitusjonsmarked, samt flere kjente sider på internett som eksplisitt er rettet inn mot menn som ønsker å kjøpe sex av kvinner. I dette markedet er det sjelden tvil om hvorvidt det er seksuelle tjenester mot betaling som tilbys.

Å skulle komme i kontakt med menn som selger seksuelle tjenester byr på større utfordringer. For det første hadde ikke Pro Sentret jobbet aktivt opp mot dette miljøet på over 10 år da vi startet prosjektet, og vi hadde få mannlige brukere av Pro Sentret. En del av mennene vi kom i kontakt med da vi jobbet med feltbeskrivelsen i 2010 ga uttrykk for at de opplevde Pro Sentret som et tilbud til kvinner i gateprostitusjon og ikke et tilbud til menn. De benyttet seg derfor ikke av tilbudet vårt. For det andre er den mannlige gateprostitusjon marginal i Oslo og annonsering på internett skjer ofte på andre typer nettsider enn det vi er kjent med fra det kvinnelige sexsalgsmarkedet.

I arbeidet med feltbeskrivelsen i 2010 ble det tydelig påvist at internett er den største arenaen for kontaktetablering mellom mannlige sexselgere og kundene deres. Denne arenaen er diskret, tilgjengelig, man kan være anonym og man kan nå ut til mange på relativt kort tid. Det foregår mannlig prostitusjon på eskorte- og prostitusjonsnettsider og på nettsider der annen kontaktetablering også skjer, som for eksempel dating- og sextreffsider, nettsamfunn og sider for sms/chat. Mesteparten av kontaktetableringen skjer på nettsider som også brukes aktivt av personer som ikke kjøper og selger sex, noe som gjør at salg og kjøp er mer skjult for omverden enn på andre nettsider. Ettersom både Nadheim²¹ og PION²² jobber oppsøkende på de mannlige eskorte- og prostitusjonsnettsidene, valgte vi å konsentrere oss om de mer uformelle kontaktetableringssidene i arbeidet vårt. For å sikre at menn som selger sex gjennom eskorte- og prostitusjonssider også blir informert om Pro Sentrets tilbud har vi inngått i et samarbeid med PION. Dette innebærer at PION gir informasjon om vårt tilbud når de tar kontakt med mennene på disse sidene.

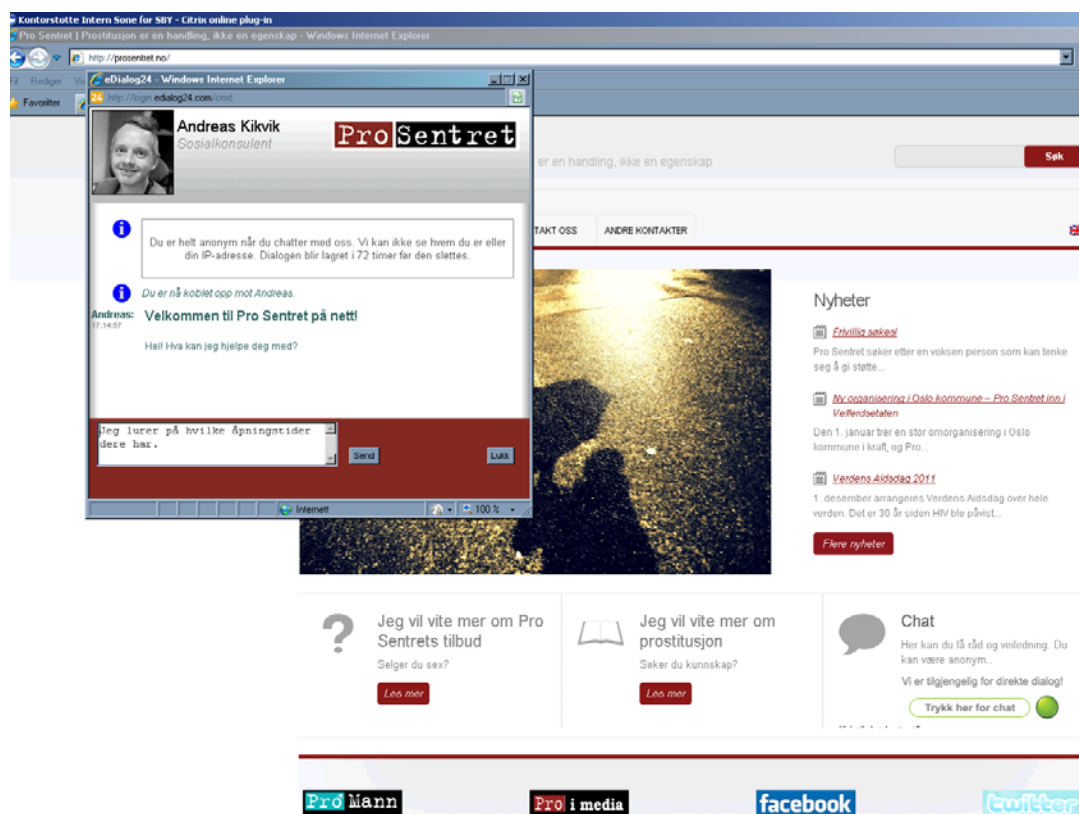
Det er utfordrende å målrette det oppsøkende arbeidet mot selgere av seksuelle tjenester på nettsider som brukes av mange andre også. Vi har derfor valgt å gå bredt ut og er aktive på flere ulike nettsider. Da forprosjektet ble startet opp i slutten av mars 2011 brukte vi derfor mye tid på å utvikle metoder for å nå brukergruppa og å danne, og videreutvikle nettverk med samarbeidspartnere. I denne perioden

²¹ Nadheim er et hjelpetilbud ved Kirkens Bymisjon i Oslo for kvinner og menn med prostitusjonserfaring

²² PION er Prostituertes interesseorganisasjon i Norge

ansatte vi, som tidligere nevnt, en mann med prostitusjonserfaring til å jobbe med oss. En kveld i uka i tre måneder ga han råd og tips om aktuelle nettsider og fremgangsmåte. Denne mannens kunnskap og erfaringer var til stor nytte for oss. Vi fikk mange gode innspill om hvordan vi skulle kommunisere budskapet vårt, hvordan vi skulle komme i kontakt med de potensielle brukere og hvilke deler av de ulike nettsidene det foregikk prostitusjon på.

Frem til nå har vi erfart at det er hensiktsmessig å være tilgjengelig på de sosiale mediene der vi vet det foregår salg og kjøp av sex. Vi har profiler på typiske kontaktetableringssider og på Facebook hvor vi svarer fortløpende på forespørsler. I forprosjektperioden fra mars til august var vi pålogget ulike chatterom på nettet en dag i uken, og fra september har vi vært tilgjengelig på disse chatterommene to dager i uken. Vi har også utviklet og etablert en anonym chat-funksjon på hjemmesiden vår som betjenes to dager i uken. På alle stedene vi jobber på nettet kan den som tar kontakt med oss være helt anonym og være trygg på å få snakke med en person med fagkompetanse og kunnskap om mannlig prostitusjon. Det er en sykepleier/sexologisk rådgiver og en sosialkonsulent som arbeider med dette. Vi har inngått avtaler med eierne av de nettsidene vi jobber på i forhold til at vi er aktive der og de har forsikret oss om at de ikke skal registrere hvem som er i kontakt med Pro Mann.

Chatten på nettsiden til Pro Sentret som Pro Mann bemanner to dager i uka.

For å markedsføre Pro Mann har vi kjøpt annonser på Facebook og nettportalen Gaysir hvor man kan trykke seg direkte til Pro Manns nettsider. Gjennom analyseverktøyet vi har, ser vi at mange trykker seg videre til vår nettside gjennom disse annonsene. Vi har også trykket opp visittkort og brosjyrer om Pro Mann som vi

deler ut til ulike hjelpetilbud og organisasjoner som kan komme i kontakt med potensielle brukere av Pro Mann.

Videre markedsfører vi oss sammen med andre aktører på prostitusjonsfeltet på ulike arrangementer hvor vi kan møte potensielle brukere. Vi har blant annet stått på stand med PION på Skeive Dager og Sexhibition, og med PION, KAST²³ og Nadheim på Verdens aidsdag. Å stå samlet på "prostitusjonsstands" på slike uformelle arenaer er en god måte å markedsføre arbeidet som gjøres i forhold til mannlig prostitusjon og vi opplever at mange kommer og snakker med oss på disse arrangementene - både brukere, hjelpere og andre som er nysgjerrige.

Også skeive selger sex!

Pro Sentret tilbyr menn og kvinner

- Helsehjelp, testing og sexologisk rådgivning
- Individuell oppfølging, juridisk bistand, økonomisk veiledning og noen du kan snakke med
- Gratis prevensjon

Vi er et tilbud til både deg som ønsker alternativer til prostitusjon og deg som vil fortsette med å selge sex. Vi har et eget prosjekt for menn, Pro Mann. Du behøver ikke å bestille time og kan være anonym når du kontakter oss. Pro Sentrets ansatte har taushetsplikt og alle våre tjenester er gratis.

ProSentret
OSLO KOMMUNE
Tollbugata 24, 0157 Oslo
Tlf. 23 10 02 00
www.prosentret.no

PION er en interesseorganisasjon for sexarbeidere, skeive eller ikke skeive og tilbyr

- Rådgivning
- Juridisk veiledning
- Kontakt med helsevesenet
- Kondomer og gldemiddel
- Vi utgir også tidsskriftet Albertine 2 ganger i året som er gratis.

Vi svarer også på spørsmål om sexarbeid. Alle henvendelser til oss behandles konfidensielt. Hvis du vil besøke oss så ring eller send en mail først.

PION
PROSTITUSJONSINTERESSEORGANISASJON I NORGE
Torgata 10, 0181 OSLO
Tlf. 90 06 35 58
www.pion-norge.no

Flyer fra Skeive Dager 2011

²³ KAST står for kjøp av seksuelle tjenester og er et tiltak ved Reform – ressurscenter for menn som jobber med kunder i prostitusjonen.

Andre måter vi har markedsført oss på er gjennom media. I 2011 hadde vi blant annet to artikler som ble publisert i ulike tidsskrifter. Vi har også blitt intervjuet av NRK og Dagbladet i forbindelse lanseringen av Pro Mann, og vi ble intervjuet av TV2 og andre medier i forbindelse med at Utekontakten i Bergen lanserte sin rapport om mannlig prostitusjon i Bergen på starten av året. I tillegg har vi hatt et nettmøte om mannlig prostitusjon på Gaysir. Vi ser at oppmerksomhet i pressen fører til at vi får flere henvendelser i etterkant og at vi får mange positive tilbakemeldinger.

En av de viktigste markedsføringsstrategiene er likevel informasjon og nettverksarbeid i det øvrige hjelpeapparatet. I avsnittet under beskrives dette arbeidet.

Arbeidet opp mot hjelpeapparatet

Et av hovedmålene med prosjektet vårt har vært å øke kompetansen og bevisstheten rundt problematikken i det øvrige hjelpeapparatet

Vi har derfor tatt initiativ til å komme på fagmøter for de ansatte hos ulike hjelpetiltak som kan komme i kontakt med målgruppen. I tillegg har vi tatt kontakt med potensielle samarbeidspartnere for å avtale møter for erfaringsutveksling og mulig samarbeid. Vi har også hatt faste møter med PION, Nadheim og KAST for å diskutere tendenser på markedet og planlegge felles aktiviteter.

I tillegg til de faste møtene med de andre prostitusjonstiltakene har vi i 2011 hatt 12 fagmøter/informasjonsmøter/samarbeidsmøter med ulike hjelpetiltak, samt et halvdagsseminar. Tiltakene vi har hatt møter med jobber blant annet med rus, ungdom, LHBT²⁴ spørsmål, asylmottak og seksuell helse.

På møtene med de andre hjelpetiltakene har vi gitt generell informasjon om mannlig prostitusjon, presentert prosjektet vårt og gitt råd i forhold til hvordan man kan ta opp seksualitet, seksuell orientering og prostitusjon i samtale med brukere/pasienter. Tilbakemeldingene på møtene har vært positive og mange har gitt uttrykk for at de ønsker å jobbe mer med problematikken. På flere av møtene har vi også diskutert hvordan vi kan samarbeide videre. Noen av tiltakene ønsker vi å etablere et felles oppsøkende arbeid sammen med på ulike arenaer der mannlig prostitusjon foregår. Andre vil at vi skal komme tilbake til brukermøter og snakker om prosjektet/prostitusjon med brukerne deres. Videre har vi avtalt med noen av tiltakene at vi skal ha en tettere dialog og henvise våre brukere/pasienter til hverandre med behov.

Hvem og hvor mange kommer vi i kontakt med?

Vi registrerer all kontakt med enkeltpersoner i tre kategorier. Personer med prostitusjonserfaring, personer som vi er usikre på hvorvidt de har prostitusjonserfaring og personer som ikke har prostitusjonserfaring.

²⁴ LHBT er en forkortelse som brukes som en samlebetegnelse for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner.

På internett er det vanskelig å si om de vi har kontakt med er samme person eller ulike personer fra gang til gang. En del personer endrer brukernavn på nettsidene hver gang de er pålogget, noe som byr på utfordringer når vi skal føre statistikk. For å prøve å unngå dobbeltregistreringer skriver vi alltid inn noen kommentarer om samtalen sammen med registreringen. Hvis vi kjenner igjen historien, eller tror vi har vært i kontakt med personen før, spør vi om vi har snakket sammen tidligere. De aller fleste vi har snakket med før, henviser til dette selv når de eller vi tar kontakt. Vi tror derfor ikke at statistikken vår inneholder mange dobbeltregistreringer.

Vi har snakket med 113 personer (112 menn og en kvinne) på ulike forum, chat, sosiale medier og nettsider på internett. Av disse personene er det 21 personer som sier de har prostitusjonserfaring og 35 personer vi er usikre på om har det. Vi erfarer at terskelen for å fortelle om prostitusjonserfaring er høy for mange, særlig ved første kontakt, på tross av at de kan være anonyme på internett. Vår strategi for å bygge tillitt er å svare på de spørsmålene de stiller fremfor å bare ha fokus på om de er i prostitusjon eller ikke. Mange av de 35 som vi får ført inn i statistikken vår som personer vi er usikre på om har prostitusjonserfaring, er personer vi har inntrykk av at selger eller har solgt sex ut i fra spørsmålene de stiller. I noen tilfeller kan det også hende at de som sier at de ikke har solgte seksuelle tjenester faktisk har prostitusjonserfaring, og det hender også at vi kommer i kontakt med gutter og menn som vurderer å begynne i prostitusjon.

De 21 mennene med prostitusjonserfaring har hatt ulik bakgrunn i forhold til alder, seksuell orientering, bosted, nasjonalitet, etnisitet, utdanning, økonomi og sivil status. Vårt inntrykk er at de fleste mennene vi er i kontakt med selger sex til menn. En del av disse mennene definerer sin seksuelle orientering som homofil. Vi treffer også på transpersoner og menn med en bifil seksuell orientering som lever i et heterofilt parforhold samt noen menn som definerer seg som heterofile. I prosjektet har vi foreløpig truffet på få menn som selger sex til kvinner. En del selger sex som et supplement til annen inntekt og/eller sporadisk, mens andre har prostitusjonen som sin hovedinntekt.

Mennene vi er i kontakt med og som selger sex har ulike behov og opplevelser knyttet til det. Noen vil slutte og søker alternativer til prostitusjon, mens andre har planer om å fortsette. En del sier de opplever salg av sex som uproblematisk, mens andre ser på prostitusjonen som vanskelig og belastende. Noen ønsker kun å stille oss korte og konkrete spørsmål om for eksempel juss og lovverk, mens andre har behov for lengre samtaler om problematiske forhold og belastninger knyttet til det å selge sex. De aller fleste ønsker informasjon om seksuelt overførbare infeksjoner (SOI), hvordan de kan bli smittet og hvor de kan teste seg.

Mange vi har snakket med gjennom internett sier de vil tenke på om de ønsker nærmere kontakt med Pro Sentret. Av de 21 mennene med prostitusjonserfaring har vi hatt gjentatte samtaler på nett og telefon med tre personer. Tre andre menn har kommet innom Pro Sentret fordi de hadde hørt om Pro Mann og ønsker bistand. De har fått rådgivning, helsetjenester, sosialfaglig oppfølging og sexologisk rådgivning.

Et ungt marked

På det mannlige prostitusjonsmarkedet er et ungt utseende ofte attraktivt. En del av dem vi kommer i kontakt med på internett er unge gutter. Vi ønsker å forebygge tidlige prostitusjonsdebut samt å fange opp personer som debutterer i prostitusjon i ung alder for å sørge for at de får den hjelpen de har behov for fra hjelpeapparatet.

Unge som selger sex er ofte sårbare på flere måter. Ettersom kunden for det meste er voksen vil maktbalansen mellom partene være skjev. Mange unge mangler kompetanse knyttet til forhandlinger, grensesetting og kontroll over situasjonen sammen med kunder. Noen er i en situasjon der de har et akutt behov for penger for å overleve eller for å finansiere rusbruket sitt. Jo mer desperate de er etter penger, jo mer sårbare og avhengige blir de av kundene. Andre kan ha et sterkt behov for oppmerksomhet og voksenkontakt, og er avhengige av prostitusjonen for å oppnå dette. Vi vet også at en del unge gutter som selger sex gjør det i sammenheng med utforskning av egen seksualitet. Dette gjør det ekstra vanskelig å sette og holde på grenser i kontakt med kunder fordi det er glidende overganger mellom sex for nytelsen skyld og sex for pengens skyld. En del av kundene er oppmerksomme på sårbarhetsfaktorene hos unge gutter som selger sex, og en del vil nok dessverre utnytte seg av denne sårbarheten i forhandlingene om pris, tjenester, prevensjon og andre premisser mellom partene.

Mange av de unge guttene vi kommer i kontakt med forteller at de har solgt sex i flere år. Enkelte har debutert i prostitusjon så tidlig som i 13-14 års alder. De fleste har aldri snakket med noen om prostitusjonserfaringene sine, og få av disse guttene har testet seg for SOI. Dette er urovekkende og svært bekymringsfullt. Vi bruker derfor mye tid i slike chat-samtaler på å snakke om risikofaktorer knyttet til prostitusjon og risiko knyttet til å ha ubeskyttet sex. Vi bruker også mye tid på å forsikre guttene om at de trygt kan komme til oss for anonyme konsultasjoner. Vi kommer også med forslag til andre steder de kan dra for å få hjelp.

Hvorfor tar menn som ikke selger sex kontakt med oss?

Mange som tar kontakt med oss gjennom ulike forum på internett er menn som søker informasjon om hvordan man beskytter seg mot SOI. Det finnes lite informasjon om dette på de nettsidene vi arbeider på. Vårt inntrykk er at mange vegrer seg for å oppsøke informasjon om dette hos de ulike helsetilbudene som finnes, og at de derfor benytter seg av muligheten til å spørre om det de lurer på til fagpersoner som er pålogget på samme forum som dem selv. Dette innebærer at vi bruker en del av tiden vi er pålogget på helsefremmende og forebyggende arbeid knyttet til seksuell helse generelt.

Ettersom mye av arbeidet vi gjør på internett er på sider for menn som har sex med menn dreier mange av spørsmålene vi får seg om hvordan SOI smittes mellom menn. Vi har vært overrasket over hvor lite kunnskap mange av mennene har om smitterisiko ettersom miljøer hvor menn som har sex for menn ofte er gjenstand for mye opplysningsarbeid. En forklaring på dette kan være at en del av mennene vi møter på disse sidene ikke er åpne om sin seksuelle orientering og dermed ikke ferdes i miljøene som mottar mye informasjon om smitterisiko. Mange av mennene som kontakter oss er menn som definerer sin seksuelle orientering som bifil og som

lever i heterofile parforhold samtidig som de har sex med andre menn. Spørsmålene de stiller er ofte knyttet til hvordan de kan unngå å smitte sin faste kvinnelige partner.

Pro Mann i 2012

Erfaringer fra lignende prosjekter i andre land viser at det er både tid- og ressurskrevende å komme i kontakt med målgruppen. Det tar tid å skape tillit i miljøene der menn selger sex, og det tar tid for menn som selger sex å besøke tiltakene etter at tillitt er oppnådd på nettet. Samarbeidspartnere i utlandet har erfart at denne prosessen kan ta fra ett til flere år.

Vi opplever derfor at vi har bedre resultater enn fryktet i den korte perioden prosjektet har vart. Vi er på vei til å få god kontakt med brukergruppa på de arenaene vi har hatt fokus på, og vi opplever at vi i møtekommer et udekket behov.

I 2012 vil vi fortsette arbeidet vi har gjort i 2011, men vi kommer til å utvikle prosjektet med tanke på metode og nedslagsfelt. Vi ønsker å være aktive på flere nettstedet og etablere samarbeid med andre organisasjoner for å jobbe oppsøkende på flere områder. Potensielle arenaer for oppsøkende arbeid kan blant annet være cruisingsteder for homofile, utelivet generelt, rusmiljøer og ulike sentrumsområder. Vi kommer også til å initiere flere fagmøter ved ulike hjelpetiltak som kan komme i kontakt med målgruppen, samt stå på stand ved ulike arrangementer.

Prosjektperioden løper til 1. september 2012. Pro Sentret har imidlertid søkt Justis- og beredskapsdepartementet om midler til videre drift ut året. Etter cirka 2 års drift kan vi si mer om hvorvidt vi har oppnådd målene og om Pro Mann bør bli en del av Pro Sentrets permanente drift.

HELSETILBUDET – "The Hospital"

Av Camilla Johannessen

I 2011 har helsetilbudet på Pro Sentret bestått av lege- og sykepleietjenester. Vi har det meste av året hatt lege på vakt mellom 13-21 hver tirsdag og torsdag. Sykepleietjenesten er åpen for drop-in mandag, onsdag og fredag fra 12-15 og tirsdag, torsdag fra 12-20. De ansatte ved helseavdelingen arbeider også oppsøkende i gate- og innendørsprostitusjonsmiljøet.

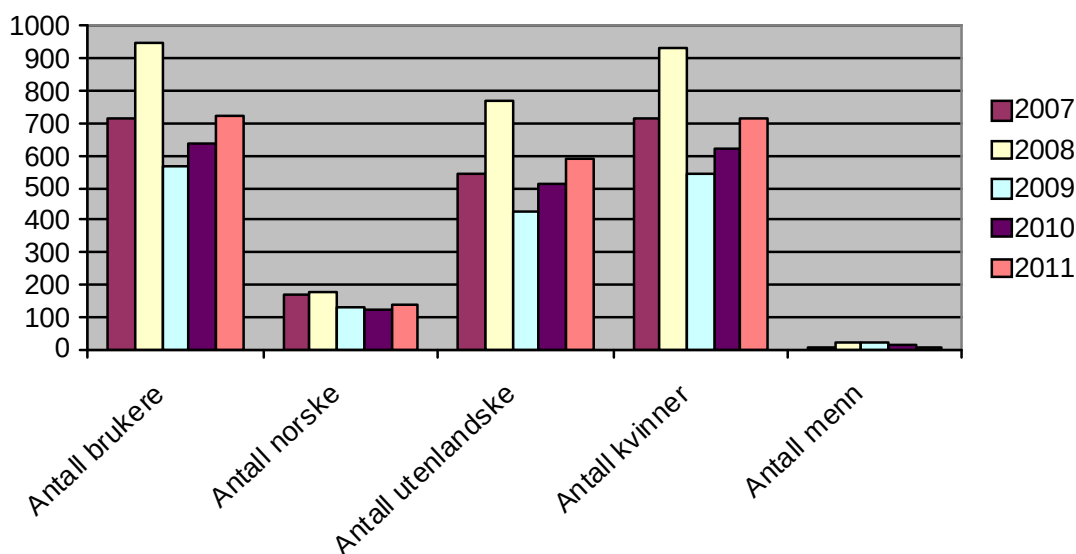
Helseavdelingens hovedfokus har vært seksuell og reproduktiv helse og rusrelatert helse.

Totalt 724 personer brukte Pro Senterets helsetilbud i 2011, mot 632 i 2010. Dette er en oppgang på 14.5 %. Av de 724 brukerne var 135 (19 %) norske og 589 (81 %) utenlandske med og uten permanent opphold i Norge.

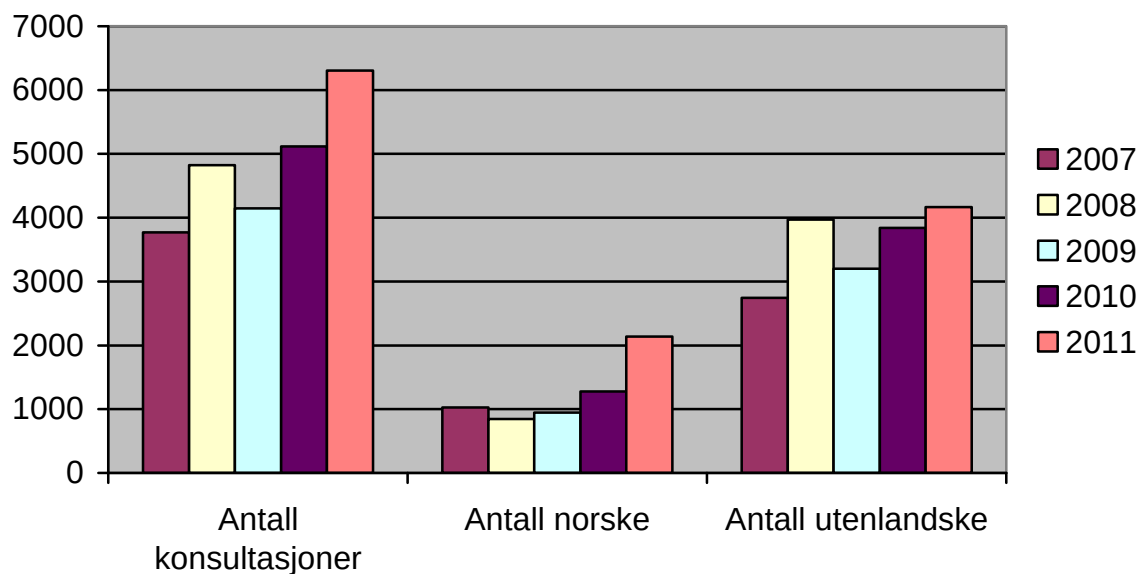
Den største gruppen utenlandske brukere ved helseavdelingen er fortsatt nigerianske kvinner, 339 i 2011 mot 302 i 2010. Deres formelle oppholdsstatus i Norge varierer veldig, fra turistopphold til asylsøkere. Noen har spanske eller italienske pass som gir dem lovlig opphold i Norge gjennom Schengen-avtalen. Andre er ofre for menneskehandel og har lovlig opphold i refleksjonsperioden.

Den nest største gruppen er kvinner fra Thailand, i alt 104 mot 72 året før. De fleste thailandske kvinnene møter vi når vi arbeider oppsøkende på innemarkedet. Praktisk talt alle de thailandske kvinnene har varig opphold i Norge gjennom familiejenforening.

Vi ser at økningen i andelen rumenske kvinner vedvarer. I 2011 kom 37 kvinner til 359 konsultasjoner, mot 28 i 2010 og 12 i 2009. Andre grupper vi har tosifret pasientantall fra er Bulgaria, Estland og Litauen. Våre østeuropeiske brukere har lovlig opphold i landet gjennom EU og/eller Schengen-samarbeidet.

Det totale antallet konsultasjoner har gått opp fra 5116 i 2010 til 6302 i 2011. Dette er en økning på 23 % og er det høyeste antall konsultasjoner på helseavdelingen noensinne. De norske brukerne har brukt helsetilbudet langt flere ganger i 2011 enn i 2010, med 2136 konsultasjoner mot 1276 konsultasjoner i 2010, en økning på 67 %. Av de 2136 konsultasjonene er 1911 av de registrert som rusrelaterte. Norske brukere har i 2011 hatt gjennomsnittlig 16 konsultasjoner mot 11 i 2010 og 7 i 2009. For de utenlandske brukerne er tallet 7 konsultasjoner i snitt i 2011 mot 8 i de to foregående år.

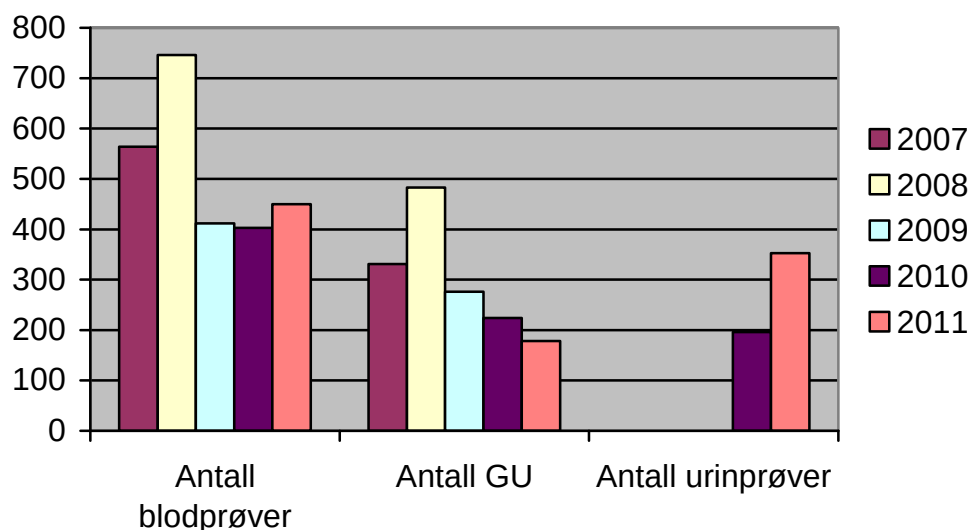
Seksuell helse

Pro Sentrets ansatte driver et omfattende smitteforebyggende arbeid gjennom oppsøkende arbeid på gata, på innemarkedet og blant de som oppsøker helseavdelingen. Vi distribuerer kondomer, glidekrem, hygieneartikler og gir generell veiledning i sikrere sex og prevensjonsbruk.

Vi får mange tilbakemeldinger fra de prostituerte på at kondombruken går ned. Det er mange kvinner som utfører oralsex på menn uten kondom, slik at det blir vanskelig for de som ønsker å bruke kondom å forhandle fram dette med kunden. Kunden er ofte villig til å betale mer for å ha sex uten kondom, slik at i et marked som har større tilbud enn etterspørsel så melder stadig flere av våre pasienter at de tar "turer" uten kondom.

På Pro Sentrets helseavdeling kan brukerne få utført blodprøver med testing for hiv, Hepatitt A, B og C og syfilis. Vi gjennomfører gynekologiske undersøkelser med testing for klamydia og gonoré med rutineprøver fra cervix og anus. I 2010 endret vi vår prøvepraksis. Vi gikk over til PCR-testing på klamydia, gonoré og mycoplasma. I tillegg til prøvene tatt hos legen, utvidet vi tilbudet slik at pasienter uten symptomer kunne ta urinprøve hos sykepleier. Vi startet med denne praksisen våren 2010 og totalt sendte vi inn 353 urinprøver i 2011. Dette gjør at vi har fått testet langt flere pasienter enn tidligere, da vi var avhengig av å ha lege på huset for å ta prøver. Det tas også prøver for genital herpes og celleforandringer i livmorhals der det er indisert.

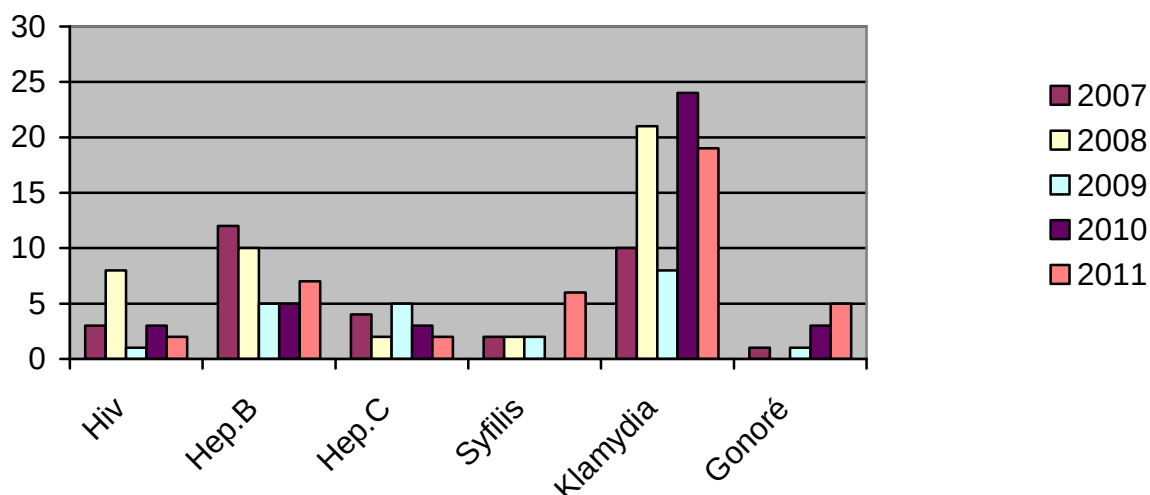
Brukerne kan få vaksine mot Hepatitt A og/eller B om nødvendig. Det gis også influensavaksine og vaksine mot pneumoni til rusavhengige brukere. Ved positive funn av kjønnssykdommer blir behandling gitt på Pro Sentret, eller brukeren blir henvist til spesialisthelsetjenesten når det er nødvendig. Smitteoppsporing blir gjort hvis mulig, og kontrollprøve blir tatt dersom pasienten fortsatt befinner seg i landet.

I 2011 ble det tatt 450 blodprøver, 353 urinprøver og gjennomført 178 gynekologiske undersøkelser. Vi har hatt en liten nedgang i antall gynekologiske undersøkelser, men med de nye urinprøvene for å kartlegge seksuelt overførbare infeksjoner (SOI), har antallet prøver totalt gått kraftig opp. I 2011 var det 19 prøver som var positive på klamydia, mot 24 året før. Når det gjelder mycoplasma har vi kun ni måneder av 2010 å sammenligne med. Vi fikk 9 positive prøver i 2011 mot 14 på ni måneder i 2010, så der ser vi en nedgang.

Hepatitt B fant vi hos syv kvinner i 2011, mot fem året før. Kvinnene er fra tre ulike kontinenter. Når det gjelder Hepatitt C har vi fått to positive prøvesvar, begge hos vesteuropeere. Syfilis fant vi hos seks kvinner, igjen med opphav fra tre ulike kontinenter. I 2011 hadde vi to nyoppdagede hiv-positive, og et inkonklusivt prøvesvar som vi ikke har fått anledning til å følge opp. Når det gjelder gonorré fant vi fem positive prøver i 2011, disse ble henvist videre til Olafiaklinikken for resistensbestemmelse og behandling. Vi har behandlet tre kvinner for trichomonas.

Helseavdelingen har gjennom hele 2011 utført standardtesting av klamydia også fra anus i tillegg til cervix. I 2011 var det kun tre av de nitten positive prøvene som kom fra cervix og en fra anus. Vi har valgt å gå bort fra standardtesting fra hals, dette gjøres kun ved symptomer. Vi tok halsprøver i en måned for å se om vi fant noen positive prøver, hvilket vi ikke gjorde. Selv om vi vet at mye oralsex utføres uten kondom, har det liten diagnostisk verdi å teste alle pasientene i halsen. Vi vil i 2012 ta halsprøver kun ved indikasjon hos pasienten.

Pro Sentrets helseavdeling har også i 2011 hatt et tett og nyttig samarbeid med smittevernoverlegen i Oslo, Olafiaklinikken, Fürst, Infeksjonsmedisinsk avdeling på både Rikshospitalet og Ullevål Universitetssykehus og gynekologisk avdeling ved Ullevål Universitetssykehus.

Kjønnslemlestelse

Helseavdelingen har fra høsten 2009 hatt et særlig fokus på kjønnslemlestelse hos kvinner fra Afrika. Vi hadde tidligere observert at en del av våre pasienter var kjønnslemlestet. Kjønnslemlestelse er uløselig knyttet til kvinners seksualitet og temaet er tabubelagt. Vi ønsker å bidra til å bryte dette tabuet blant kvinnene som er kjønnslemlestet, samt å gi råd og hjelp til dem som opplever fysiske og/eller emosjonelle vanskeligheter i forbindelse med dette.

I 2010 innførte vi derfor et eget kartleggingspunkt på journalskjemaet for gynekologiske undersøkelser. Her anføres det hvorvidt kvinnen er kjønnslemlestet og i så fall, hvilken type lemlestelse hun har blitt utsatt for.

Det finnes fem ulike typer kjønnslemlestelse som spenner fra symbolsk kjønnslemlestelse hvor små kutt blir påført klitoris slik at det kommer noen få dråper blod, til infibulasjon hvor store deler av kjønnsleppene og klitoris fjernes og vaginalåpningen sys delvis igjen. Ved Helseavdelingen ved Pro Sentret har vi kun sett to varianter av kjønnslemlestelse, nemlig klitoridektomi som er fjerning av klitoris og klitoridektomi med excisjon som er fjerning av de indre kjønnsleppene.

Kartleggingspunktet på journalskjemaet innbefatter derfor følgende fire punkter: 1) Klitoridektomi, 2) Excisjon, 3) Infibulasjon, 4) Annet.

Av de 90 afrikanske kvinnene som har vært til gynekologisk undersøkelse i løpet av 2010, var det 60 som var kjønnslemlestet, mens 30 ikke var det. Samtlige av disse kvinnene er fra Nigeria. Av disse 60, hadde 46 kvinner fått utført kun klitoridektomi, mens 14 kvinner hadde fått utført klitoridektomi og excisjon.

I 2011 endret vi praksis for testing for SOI og antallet gynekologiske undersøkelser var derfor lavere. I fjor var 53 nigerianske kvinner til slik undersøkelse, av disse var

40 kjønnslemlestet og 13 var det ikke. Majoriteten, 34 av de 40 hadde fått utført klitoridektomi.

Det er blant annet fra Landinfo anført at praksisen med kjønnslemlestelse i Nigeria avtar og at yngre kvinner sjeldnere vil bli utsatt for slike overgrep. Kvinnene i vår statistikk er født fra 1965 til 1992, de fleste på åttitallet. Blant våre brukere finner vi foreløpig ikke at hvilket år du er født har noen betydning for om du har vært utsatt for kjønnslemlestelse. Like mange av de yngste som de eldste kvinnene i utvalget er kjønnslemlestet.

I 2010 innførte vi et spørreskjema til bruk ved gynekologiske undersøkelser der kjønnslemlestelse ble konstatert. De kvinnene som ønsket det, har besvart syv spørsmål, nemlig:

- Når ble du omskåret?
- Har du noen problemer knyttet til at du er omskåret?
- Har du smerter i underlivet?
- Oppnår du orgasme?
- Ville du/har du omskåret din egen datter?
- Hva tenker du om kjønnslemlestelse?
- Etnisitet?

I løpet av 2011 har 30 kvinner besvart disse spørsmålene. 25 av kvinnene ble kjønnslemlestet som spedbarn, tre som barn og to visste ikke. På spørsmålet om de har noen problemer i forbindelse med dette, svarte 27 av kvinnene benektende, mens tre svarte bekreftende.

I 2010 svarte 50 % at de ikke oppnådde orgasme. I 2011 er det kun fem kvinner svarer at de ikke får orgasme. Med tanke på hvorvidt kvinnene ville/hadde kjønnslemlestet egne døtre, svarte seks kvinner at de vil gjøre det, to vet ikke og de resterende 22 svarte nei.

Kvinnene hadde ulike tanker omkring kjønnslemlestelse. I 2011s materiale var det langt flere svar som handlet om kontroll av kvinners lyst og seksualitet enn året før. En kvinne på 27 år sa " Jeg har en søster som ikke er "cut", hun har sex med alle mulige menn. Hvis man ikke er "cut" må mannen jobbe, ta på deg og å kysse deg før man våkner til og vil ha sex. ". En annen kvinne på 33 år som selv var plaget av å være kjønnslemlestet sa at hun hadde spurt hvorfor de gjorde det mot henne, og familien svarte at det var fordi kvinner som ikke var "cut" alltid hadde lyst på menn. To av kvinnene svarer at det er positivt fordi det ser mye penere og renere ut. En kvinne på 31 år svarer at kvinner som er "cut" ikke blir opphisset av menn, og at de er fornøyd uten å ha sex. De som ikke er "cut" går ut og har sex med mange menn. En annen kvinne på 31 år sier at en ikke kjenner konsekvensen av å gjøre dette med barn, og at hun selv har sett hvor mye blod og smerte det påfører babyen, en slik smerte vil hun ikke at datteren skal oppleve. En kvinne på 25 år som selv opplever å ha problemer etter kjønnslemlestelsen er så redd for at datteren skal bli "cut" fordi familien ønsker det, at hun vil la datteren være i Norge om hun skal besøke hjemlandet sitt. En kvinne på 26 år mener at det er en kulturell handling, og at det står om det i Bibelen. Flere svarer at det er en tradisjon.

Helseavdelingen ved Pro sentret kommer til å opprettholde fokuset på kjønnslemlestelse også i 2012. Nyansene og dybden i svarene vi får på spørsmålene i undersøkelser tiltar, antakelig som følge av at personalet øker sin erfaring og

kompetanse på området. Vi informerer rutinemessig om lovverket omkring kjønnslemlestelse i Norge. Der kvinnen oppgir smerter eller seqvele etter kjønnslemlestelse, vil hun kunne henvises til spesialisthelsetjenesten. Dersom kvinnen oppgir problemer knyttet til egen seksualitet, får hun tilbud om sexologisk rådgivning på Pro sentret.

Kjønnslemlestelse praktiseres i de fleste områder i Nigeria, men kartlegging fra landet viser at det er store variasjoner i hvor utbredt dette er. Nigerias befolkning består av over 250 ulike etniske grupper. De fleste kvinnene som kommer til oss kommer fra statene sørvest i Nigeria, Edo-, Ondo- og Delta-state hvor igbo, bini og yoruba er de dominerende etniske gruppene. Statistikk fra Nigeria som Landinfo har hentet inn viser at blant igboene oppga 51.4 % at de var kjønnslemlestet, blant yorobaene 58.4 % og i en studie fra delstaten Edo var 69 % av kvinnene kjønnslemlestet. Over halvparten av dem vi har spurt i vår kartlegging kommer fra Edo.

Reproduktiv helse

Forebygging av uønskede svangerskap og abort har også i 2011 vært et viktig satsingsområde, og vi har sett en liten nedgang sammenlignet med 2010. Bruk av prevensjon blir tatt opp i første konsultasjon med alle brukere. Vi tilbyr gratis prevensjon til alle som vil ha det. I tillegg blir det delt ut gratis nødprevensjon.

Vi ser at ulike kvinner med ulik kulturell bakgrunn har ulike holdninger og kunnskap knyttet til bruk av hormonell prevensjon, noe som skaper store utfordringer i arbeidet. Når brukerne har vært i kontakt med oss over tid, ser vi at det er lettere å få til en samtale om bruk av prevensjonsmidler. Til tross for at Pro Sentret prioriterer dette arbeidet, erfarer vi at antallet graviditeter er høyt. I 2008 hadde vi 69 graviditeter blant våre brukere, i 2009 hadde vi 59 gravide, i 2010 registrerte vi 88 gravide og i året som gikk var 71 av våre brukere gravide.

Av de 71 gravide kvinnene kommer 56 fra Nigeria. Åtte av disse har valgt å beholde barnet. De fleste av disse har rettigheter til opphold i Norge gjennom ekteskap eller de har en kjent far med rettigheter i Norge. Åtte er rumenske brukere, flere av disse er svært unge jenter.

I 2011 har vi jobbet grundigere med å registrere årsakene til at kvinnene blir uønsket gravide. Ved gjennomgang av journaler fra 2011 svarer 18 at de er gravide med kunde, oftest som følge av kondomsprekk. 24 har blitt gravide med fast partner og resten har ikke oppgitt noen årsak. Vi vet også fra samtaler at det hos enkelte av kvinnene fra Nigeria mangler kunnskap om hvordan en blir gravid og hvordan en unngår det. For eksempel har vi hatt pasienter som har tatt Apocillin (antibiotika) i den tro at det beskytter mot graviditet. Mange kvinner har også en historie med flere aborter bak seg og er redde for å ha blitt ufruktbare. De havner i en vond spiral ved å bli gravide igjen for å se om de *kan* bli det, for så å ta abort.

I de tilfellene hvor kvinnene må til sykehus for abort, bestreber vi oss på å følge kvinnene dit fordi vi ser at det lett oppstår misforståelser mellom pasient og helsepersonell, blant annet grunnet språkproblemer og kulturbakgrunn. Disse ledsagingene til sykehuset bidrar ikke sjelden til at tilliten til oss øker vesentlig. Andre

delar av kvinnens historie kommer fram og vi får kjennskap til andre problemstillinger som de trenger hjelp med.

I de foregående år har Pro Sentret fått midler fra Helsedirektoratet til svangerskapsavbrudd, slik at vi har kunnet tilby brukere uten betalingsevne å betale for inngrepet. I vår søknad for 2011 fikk vi ikke tildelt midler til dette formål, med henvisning til den nye prioriteringsforskriften²⁵. Den slår fast at kvinner uten lovlig opphold har rett til å få utført svangerskapsavbrudd etter bestemmelsen i abortloven. Personer uten lovlig opphold må likevel som hovedregel betale for helsehjelpen, men det er ikke anledning til å kreve forhåndsbetaling for akutt helsehjelp og for helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten som ikke kan vente. Etter innføringen av prioriteringsforskriften vurderte Ullevål sykehus svangerskapsavbrudd som en helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten som kan vente og fortsatte med sin praksis med å avkreve kvinner uten lovlig opphold forhåndsbetaling for inngrepet. For å forhindre at kvinner uten betalingsevne framprovoserte aborten selv, fortsatte Pro Sentret å betale for denne gruppen. Etter ny søknad til Helsedirektoratet hvor vi påpekte de faktiske forhold fikk Pro Sentret innvilget midler til svangerskapsavbrudd.

Sommeren 2011 ba Pro Sentret helsedirektoratet avklare hvorvidt svangerskapsavbrudd skal forstås som en helsehjelp som kan eller ikke kan vente. I svaret fra Helsedirektoratet konkluderer de med at abort er å anse som helsehjelp som ikke kan vente, slik at det ikke kan kreves forhåndsbetaling før inngrepet utføres. En viktig presisering som sikrer at alle kvinner uten lovlig opphold kan få utført svangerskapsavbrudd uavhengig av betalingsevne. Kvinnene vil imidlertid bli fakturert etter at inngrepet er utført.

Land	Selv- fremkalt abort	Reist hjem	Abort rettig heter eller asyl	Abort, betalt selv	Abort, betalt av Pro Sentret	Ukjent	Spontan abort	Føder	Totalt
Nigeria			14	8	21	4	1	8	56
Norge			1					1	2
Bulgaria		1			2				3
Romania	2				3	2		1	8
Sudan				1					1
Albania					1				1
Sum	2	1	15	9	27	6	1	10	71

Alle utenlandske brukere som har blitt innlagt på sykehus har blitt testet for MRSA – multiresistente staphylococcus aureus, med kun to positive funn mot fem året før.

²⁵ Forskrift om endring av forskrift 1. desember 2000 nr. 1208 om prioritering av helsetjenester, rett til nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten, rett til behandling i utlandet og om klagenemd, Helse- og omsorgsdepartementet 2011.

Rus og helse

Misbruk av rusmidler er den faktoren som i størst grad synliggjør skillet i brukergruppen ved helseavdelingen. Norske kvinner uten rusmiddelproblem henvender seg i hovedsak til Pro Sentret med problemer knyttet til seksuell og reproduktiv helse, mens kvinner med rusavhengighet ofte har en mer sammensatt problematikk. Vi har hatt en formidabel økning i antall konsultasjoner i denne gruppen fra 2010 til 2011. God tid, kontinuitet, fleksibilitet og god tilgjengelighet er avgjørende for å oppnå tillitt i denne gruppen.

Selv om Felttiltakene i Oslo blir benyttet av flere av våre pasienter til blant annet sårstell, har vi i 2011 sett en økning av denne problematikken hos oss. Det er som oftest de samme pasientene som kommer tilbake med abscesser og sår.

Også i 2011 ser vi at legemiddelassistert rehabilitering (LAR) har gjort helsetilstanden bedre for mange av brukerne. Vi ser imidlertid også at LAR ikke alltid oppleves som smidig nok til å i møtekomme pasientenes behov. Å komme inn til avrusning har blitt en mer byråkratisk prosess, og ventetiden er til tider lang både for avrusning, behandling og eventuell oppstart med Subutex, Metadon eller Subuxone.

En fjerdedel av de norske pasientene våre oppgir at de ikke vet hvem som er fastlegen deres, og at de derfor bruker oss som sitt fastlegekontor. Helseavdelingen ved Pro Senteret har ikke som rutine å følge opp kroniske tilstander eller ta del i LAR, nettopp fordi ansvaret er og skal være plassert hos pasientenes fastlege. Vår rolle blir derfor i slike situasjoner å bistå slik at brukeren får etablert seg hos en fastlege. Flere rusavhengige har hatt tilsyn av lege på Pro sentret i forbindelse med problemstillinger som er knyttet til seksuell helse, ukompliserte infeksjoner eller komplikasjoner forbundet med intravenøst misbruk.

Tendenser og utviklingstrekk

Det mest påfallende funnet på helseavdelingen i 2011 er den store økningen vi har hatt i antall konsultasjoner generelt og i forhold til de norske kvinnene med rusproblematikk spesielt. I 2008 kom en norsk kvinne i gjennomsnitt til oss 5 ganger i løpet av året, i 2009 steg tallet til 7 ganger, i 2010 var dette tallet 11 ganger og nå i år registreres hver norske bruker 16 ganger.

Dette er i stor grad et ønsket resultat etter flere års fokus på de norske rusavhengige brukernes særlige behov. Vi har gitt prioritert til gruppa både ved smidighet i forhold til ventetid for eksempel når det er behov for legetilsyn, og ved tett oppfølging fra en ansvarlig sykepleier i saker der hjelpebehovet er sammensatt. Helseavdelingen har fulgt opp noen pasienter i forhold til boligforhold, ruskonsulenter, det psykiske hjelpeapparatet og NAV, i tillegg til det rent helsefaglige. De ansatte på helseavdelingen har lang erfaring fra arbeid med rusmisbrukere, både fra avrusningsinstitusjoner, tilrettelagte boliger og MAR. Den relasjonen som skapes i konsultasjoner hos oss er ofte et godt utgangspunkt for samarbeid med brukeren også i andre sammenhenger.

Noen av våre norske pasienter har i løpet av året blitt alvorlig syke og dette har medført for noen av dem at vi har ukentlig oppfølging, i perioder daglig. Enkelte

pasienter har svært sammensatte somatiske problemer som krever oppfølging både på ulike sykehusavdelinger og sykehus, og vi får en koordinerende rolle.

Et annet moment er nok også sexkjøpsloven. Flere kvinner opplever at de har blitt mer alene på gata, det snakkes mindre om prostitusjon i hjelpeapparatet og det kan virke som stigmatiseringen av prostituerte har økt, se mer om dette i kapitlet "Fra vondt til verre?".

Sexologisk rådgivning

Tilbudet om sexologisk rådgivning har blitt benyttet i langt større grad enn tidligere. Brukerne av tilbudet er i all hovedsak norske, men nigerianske kvinner har også kommet for å snakke om seksuelle problemer. Problemstillingene er varierte, men mye dreier seg om konsekvenser av prostitusjon, hva dette har gjort med den enkeltes seksualitet. Kjønnssidentitet har også vært tema, manglende lyst, spesielle tenningsmønstre, overgrep og legningsspørsmål. Vi har hatt kvinner, menn og transkjønnede personer til rådgivning i 2011.

Menn som selger sex

I august startet prosjektet Pro Mann rettet mot menn som selger sex. Dette er omtalt i eget kapittel i årsmeldingen. En sykepleier fra helseavdelingen er med i dette prosjektet i 20 % stilling. Deltakelsen er knyttet til oppsøkende arbeid på internett og til informasjonsvirksomhet. I 2011 hadde helseavdelingen kun 7 mannlige pasienter, dette antallet forventes å øke med driften av Pro Mann-prosjektet. Vi tilpasser tilbudet ved helseavdelingen, blant annet ved å gjøre hiv-hurtigtester tilgjengelig for gruppen menn som har sex med menn.

Psykosomatiske og psykiske helsevansker

I likhet med tidligere år, opplevde vi i 2011 mange pasienter med psykosomatiske plager. De kommer gjerne med et "fysisk" problem som for eksempel "bodypain, chestpain eller obstipasjon", som etter konsultasjon med lege eller sykepleier viser seg å være et symptom på psykiske plager. Tett oppfølging over tid med sterkt fokus på egne følelser, livshistorie og opplevelse av kontroll over eget liv er nødvendig for å kunne imøtekomme disse plagene. Det kan være vanskelig å følge opp mange av de utenlandske pasientene da de er svært mobile og flytter rundt – både innad i Norge og i Europa som helhet. Både norske og utenlandske brukere har betydelige utfordringer knyttet til psykisk helse uten å få adekvat hjelp. Brukere med varig opphold i landet kan henvises til lokal DPS, psykolog eller sykehus. Det er imidlertid ofte lang ventetid for poliklinisk hjelp. Våre brukere frykter ofte å bli møtt med forakt og/eller fordømmelse for sine prostitusjonserfaringer. Dette hever terskelen for å nyttiggjøre seg et eventuelt tilbud om psykologisk/psykiatrisk bistand. Pro Sentret hadde deler av 2011 en terapeut engasjert i et eget prosjekt, se eget kapittel om dette.

Vold og voldtekt

Vi registrerer også at antallet kvinner utsatt for vold og/eller voldtekt har økt. I 2010 hadde vi seks kvinner som kom til oss etter å ha vært utsatt for vold og/eller voldtekt. I 2011 steg dette tallet til fjorten. I noen saker har volden vært så grov at den kan karakteriseres som drapsforsøk. Vi oppfordrer alle til å anmelde det de har vært utsatt for, og Pro Sentret bistår den enkelte gjennom hele prosessen og formidler kontakt med erfarne advokater. Noen kvinner velger å ikke anmelde vold fordi de er her i landet uten lovlig opphold. I tillegg er tilliten til politiet svekket både på grunn av hyppige kontroller av identitet og papirer på gata, jakten på kunder og mange utkastelser fra leiligheter der kvinnene har bodd. Politiet oppleves ikke som en aktør som skal verne eller beskytte våre brukeres rettigheter.

Flere kvinner forteller oss at de utsetter seg selv for en større risiko nå enn tidligere. Markedet er presset og våre brukere er avhengige av penger fra salg av seksuelle tjenester. Noen forteller at en for eksempel tar tur med to menn alene, noe en ikke gjorde før. Det kan også være å bli med en kunde som man har rett og slett har en dårlig magefølelse for. Intuisjonen kvinnene har opparbeidet seg overstyres av behov for penger og manglende alternativer. Flere føler seg som nevnt tvunget til å utføre seksuelle handlinger uten kondom, og atter andre beskriver at de forskyver egne grenser for hva slags seksuelle tjenester de tilbyr. Pro Sentret gjennomfører i 2012 på nytt en kartlegging av våre brukeres voldsutsatthet.

Oppsummering og utfordringer for 2012

Det høye antallet konsultasjoner bekrefter at helsetilbudet på Pro Senteret er viktig. For mange av de utenlandske brukerne går Pro Senteret bare under navnet "the hospital". For de norske brukerne er vi et fristed fra fordommer og fordømmelse, mange i denne pasientgruppen har flere dårlige erfaringer fra det offentlige helsetilbudet.

Et stabilt og lett tilgjengelig helsetilbud er effektivt for å oppnå og å holde kontakten med selgere av seksuelle tjenester i Norge. Både forebyggende, behandlende og skadereduserende arbeid i denne populasjonen er viktig for hvert enkelt individ og for samfunnet vårt.

Det er en utfordring at brukergruppa ved Pro Sentret har så stor turnover som den har. 537 (44 %) av brukerne i 2011 var nye for oss. Oppfølgingen etter konsultasjoner, og kapasiteten som sådan, vil naturligvis preges av dette. Samtidig er det bra at vi når så mange enkeltindivider og kan gi dem et tilbud.

Pro Sentret vil forsette arbeidet med å forebygge seksuelt overførbare infeksjoner (SOI) og uønskede graviditeter. Den lille nedgangen i forekomst av SOI som vi så i 2011 er gledelig. Antallet aborter er høyt, og det er betydelige utfordringer knyttet til arbeidet med å forebygge dem. Vi søker aktivt å heve vår kompetanse innen tverrkulturelt helsearbeid, og å rekruttere ressurser som kan bistå oss i å formidle budskap mellom de ulike brukergruppene og våre ansatte.

Tilgjengeligheten av psykisk helsehjelp for våre brukere er ikke tilfredsstillende. Årsakene til dette er mangslungne. Pro Sentret arbeider kontinuerlig med å tilpasse

tjenestene våre til brukergruppas behov. I tillegg til å heve egen psykiatrisk kompetanse, må temaet psykisk helse få fokus i eventuelle nye prosjekter i 2012.

Brukergruppa ved Pro Sentret er meget sammensatt og det er store variasjoner fra pasient til pasient hva gjelder hvilke rettigheter de har. Pro Sentret vil også i året som kommer la Menneskerettighetserklæringens artikkel 25 være vårt utgangspunkt, og yte hver især best mulig helseomsorg innenfor våre rammer. Vi vil videre være en pådriver for å rapportere om uakseptable konsekvenser av systemer eller ordninger som krenker våre brukeres rettigheter.

TILBUD OM PSYKISK HELSEHJELP

Av Trine Bille

I desember 2009 startet Pro Sentret helseprosjekt med fokus på psykisk helse. Det ble engasjert en gestaltpsykoterapeut med bred erfaring med denne målgruppen. Behovet for psykisk helsehjelp knyttes til mangfoldige årsaker; vold og voldsrelaterte traumer, omsorgssvikt og seksuelle overgrep, rusavhengighet og traumer knyttet til migrasjon og menneskehandel. Brukerne av Pro Sentret skulle få et lett tilgjengelig og et raskt og ubyråkratisk tilbud om samtaler ved behov.

Målsetting

Hovedmål: Bedre den psykiske helsen til målgruppa.

Delmål: Kartlegge hvorvidt et lavterskeltilbud med psykisk helsehjelp kan være med på å bedre den psykiske helsen til målgruppa.

Målgruppe

Kvinner og menn med prostitusjonserfaring med behov for psykisk helsehjelp.

Erfaringer

Etter et innholdsrikt 2010 (se årsrapport 2010), var det noen midler igjen slik at virksomheten kunne fortsette til sommeren 2011. Tilbudet ble redusert fra 5 til 3 timer i uken. Tilbudet om drop-in-timer skulle falle bort da behovet for dette i praksis ikke var så stort. Timene skulle prioriteres de brukerne som hadde benyttet tilbudet i 2010, og som var i en terapeutisk prosess. Det var mange nye forespørsler, men mange måtte avvises av kapasitetshensyn og fordi man ikke visste om man fikk økonomiske midler til å forsette prosjektet.

Konsultasjoner

Fra 1. januar til 1. juli ble det gjennomført 78 konsultasjoner.

De fordelte seg slik (nasjonalitet og antall):

5 fra Norge	42 timer
2 fra Nigeria	14 timer
2 fra Litauen	7 timer
1 fra Tyskland	1 time

I tillegg ble det foretatt 23 telefonkonsultasjoner fordelt på en av de nigerianske og tre av de norske brukerne.

Oppsummering

- Tilbudet har i 2011 vært 3 timer hver torsdag
- Prosjektet har pågått hele 2010 til sommeren 2011
- Behovet for drop-in tjenester har vært minimalt
- Det har vært foretatt mange kortvarige konsultasjoner
- Det har vært behov for telefontjeneste
- Etterspørsel etter mer prosessorientert behandling har vært økende

Da det viste seg at det ikke ble bevilget flere prosjektmidler, ble virksomheten gradvis avsluttet sommeren 2011. En norsk bruker fikk fire timer ekstra som var nødvendige i løpet høsten, for å avslutte en viktig prosess hun var i. Intensjonen med prosjektet om psykisk helsehjelp skulle i utgangspunktet være mer kortvarige prosesser hvor kartlegging, utredning samt bistand til mestring/overvinnelse av egen vanskelige situasjon skulle være hovedmålet. Behovet for dette var da også til stede blant Pro Sentrets brukere i prosjektperioden, men det viste seg etter hvert at behovet for mer prosessorientert behandling var vel så stort. Terskelen for å oppsøke fastlege for henvisning til hjelpeapparatet og psykologer med offentlig avtale er høy. Det at tilgjengeligheten på en samtaleterapeut på Pro senteret var så enkel, gjorde at etterspørselen og det uttalte behovet for prosessorientert behandling økte. Erfaringene som er gjort gjennom dette prosjektet bekrefter en antagelse om det er et betydelig udekket behov for psykiske helsehjelp i Pro Sentrets brukergruppe.

Brev til Statsministerens kontor, 2011.

Kjære Jens!!!

Jeg ønsker å skrive dette brevet til deg for å rette fokus på politikken manglende evne til å hjelpe prostituerte. Jeg ønsker å belyse dette gjennom å fortelle egne erfaringer. Før jeg begynner synes jeg det er viktig å understreke at jeg er ikke, og har aldri vært, narkoman, men har jobbet som prostituert i Oslo i 5 år, først 3 år på gata – så 2 år på innemarkedet. Jeg jobbet først som prostituert pga personlige ting som jeg ikke greide å takle på andre måter den gangen. Jeg har vært ute av prostitusjon siden 2010 – takket være at Pro Sentret eksisterer – det er nettopp de som har hjulpet meg med kontakt med det offentlige som NAV, og jeg har en kontaktperson der som er helt fantastisk. Men ting tar tid, og etter langvarig prostitusjon er det ikke bare å komme tilbake til arbeidslivet og et normalt liv. Siden mars 2011 har jeg vært på en tiltaksbedrift i regi av NAV, hvor jeg får arbeidstrening og tilrettelegging – jeg har vært så utrolig heldig med folkene jeg har fått i det offentlige, som kontaktperson i både NAV og på "arbeidsplassen". Men det er ikke alle som er like heldige – mange sliter psykisk etter langvarig prostitusjon, og vil derfor trenge nettopp psykologisk hjelp til å komme videre. Jeg er allerede inne på DPS – men det er lange ventetider og høye egenandeler – og derfor mener jeg at sånne tilbud absolutt burde være tilknyttet Pro Sentret og et gratis tilbud. Slik kan de som har lyst til å slutte med prostitusjon vite at det er hjelp der ute uten å bli belastet økonomisk – lønnen fra NAV er ikke akkurat høy. Før sexkjøpsloven kom i 2009 etterlyste regjeringen tiltak for prostituerte, nå har dere muligheten til å høre på noen med egen erfaring, og det er fortsatt mange brukere av Pro Sentret som fortsatt jobber i prostitusjonen, nettopp fordi de ikke har en annen mulighet. Selv har jeg vært utrolig heldig med støtteapparatet rundt meg, og regner med å være på tiltak ut året 2012. Det er allerede leger på Pro Sentret, men det burde absolutt være psykologer der også, det er noe av det viktigste for å komme videre!

Kristina, 28 år.
Bruker av Pro Sentret

SOSIALFAGLIG POLIKLINISK OPPFØLGING

Av Randi Aasum

En viktig del av Pro Sentrets arbeid siden etableringen i 1983 har vært individuell oppfølging og rehabilitering av kvinner og menn med prostitusjonserfaring. De fleste brukerne ønsker seg ut av prostitusjonen, men trenger hjelp til å greie det. Vår erfaring er at veien ut av prostitusjonen er en lang og kronglete prosess. Ofte skorter det på gode tiltak og støtteordninger i samfunnet. Noen sliter med rusavhengighet og/eller psykiske problemer som må gripes fatt i. De fleste av brukerne har ingen – eller lite utdannelse og mangler erfaring fra det vanlige arbeidsliv. De siste årene har vi også hatt mange utenlandske brukere som har få eller ingen rettigheter i det norske samfunnet. Alternativene til prostitusjon er derfor begrenset.

Pro Sentret har det siste året satset mye på kvalifisering, arbeidstrening og arbeidsmarkedstiltak både på Pro Sentret og gjennom et tett samarbeid med de forskjellige NAV – kontorene.

Målsetting for det individuelle sosialfaglige arbeidet

Vi skal gi et relevant sosialt oppfølgings – og rehabiliteringstilbud til enkeltpersoner. Vi skal arbeide med enkeltpersoner i forhold til sosiale og helsemessige problemer, samt motivere til endring, personlig vekst og å finne alternativer til prostitusjon.

Metode i det individuelle sosialfaglige arbeidet

I det individuelle arbeidet er det viktig at det er brukeren selv som definerer sine problemer og sine behov. Brukeren har således selv herredømme over hva hun/han ønsker at vi skal bistå med og i hvilket tempo bistanden skal gis. Det er brukeren som er ekspert i sitt eget liv. Fordi hun/han ofte sees på som et offer, er det helt nødvendig at vi sørger for at hun/han har makten i livet sitt og kan foreta de valg, som må gjøres.

Kvinner og menn i prostitusjonen blir også ofte møtt med fordømmende holdninger fra samfunnet. Det er derfor viktig å bygge en god relasjon til den vi ønsker å yte bistand til. Arbeidet med individuell oppfølging er en samarbeidskontrakt mellom to parter som skal etterstrebe likeverdighet.

Det å få styrket sin selvtillit og oppleve at man mestrer nye ting er et viktig ledd i forhold til å våge å gjøre ytterligere endringer i livet. Vår rolle i det individuelle oppfølgingsarbeidet er å klargjøre de alternativer til prostitusjon som foreligger, og diskutere de konsekvenser det ene eller det andre valget vil innebære. Uansett hvilke valg vedkommende tar, vil vi gi vedkommende hjelp og støtte til å bedre sin livssituasjon.

I forhold til de utenlandske brukerne samarbeider sosialkonsulentene tett med kulturformidlerne som er fra samme land som brukeren, en som kan språket og

kulturen i opprinnelseslandet. Samtidig har de bodd så lenge i Norge at de også kjenner det norske språket, samfunn og kultur.

Statistikk for 2011 sammenlignet med de to foregående år

År	Totalt antall enkeltpersoner på Pro Sentret	Antall enkeltpersoner i poliklinisk oppfølging	% av total	Derav utenlandske enkeltpersoner	Derav norske
2009	1023	299	29%	201 (67 %)	98 (33 %)
2010	1077	271	25%	176 (65 %)	95 (35 %)
2011	1218	262	21,5%	174 (67 %)	78 (33%)

Antall utenlandske som har benyttet seg av sosialfaglig poliklinisk oppfølging de tre siste årene

2009	2010	2011
21 land	26 land	29 land
1. Nigeria 136 pers.	1. Nigeria 102 pers.	1. Nigeria 93 pers.
2. Thailand 28 pers.	2. Thailand 22 pers.	2. Thailand 32 pers.
3. Romania 5 pers.	3. Bulgaria 8 pers.	3. Bulgaria 10 pers.
4. Litauen 5 pers.	4. Estland 5 pers.	4. Romania 5 pers.
5. Bulgaria 4 pers.	5. Russland 4 pers.	5. Estland 4 pers.

Når det gjelder de resterende land dreier det seg om 1 – 3 personer.

Poliklinisk sosialfaglig oppfølging fordelt på kjønn

År 2009: Av 299 brukere er 17 personer menn.

År 2010: Av 271 brukere er 10 personer menn.

År 2011: Av 262 brukere er 4 personer menn.

Kommentarer til statistikken

Tallene viser at det i 2011 har vært en liten nedgang av antall brukere som har benyttet seg av det polikliniske oppfølgingstilbudet. Også prosentandelen har gått noe ned i forhold til totalen. Både når det gjelder de norske – og de utenlandske polikliniske brukerne ligger prosentandelen på 2009 nivå.

Pro Sentret hadde kontakt med totalt 1218 personer i 2011. Av disse var hele 537 personer nye for oss. Dette har sin forklaring i ulike forhold som vi har beskrevet nærmere i kapitlet om utviklingen i prostitusjonsmarkedet. Et trekk ved utviklingen er at selgerne av seksuelle tjenester blir mer og mer mobile, og de oppholder seg bare i korte perioder på samme sted. Det er med andre ord også stor "turnover" i brukermassen ved vårt tilbud. En utfordring blir derfor å tilpasse våre metoder til å etablere relasjoner og imøtekomme brukernes behov i denne situasjonen. Lange samarbeidsforhold mellom sosialarbeider og bruker må til en viss grad vike for mer intensiv her-og-nå-innsats. Likevel holder antallet brukere av det sosialfaglige

oppfølgingsarbeidet seg omtrent på nivå med de foregående to årene. Vi oppfatter at ønsket om og behovet for individuell sosialfaglig bistand er stort.

Det er også en tendens til at flere, særlig norske rusavhengige brukere, får langvarig oppfølging av sykepleierne ved helseavdelingen på Pro Sentret. Det er en naturlig konsekvens av at deres problemer tiltagende består av somatiske og psykiske lidelser etter mange års bruk av illegale stoffer. Det er derfor ikke sjelden at det er det helsefaglige personalet som etablerer den mest optimale samarbeidsrelasjonen, se også kapitlet om helsetilbudet ved Pro Sentret for mer informasjon om dette arbeidet.

Andelen menn som har benyttet seg av det polikliniske oppfølgingstilbudet er liten, spesielt i 2011. Årsaken til at antallet menn i de to foregående år er høyere enn i 2011, er at det i 2009 kom en god del utenlandske menn, hovedsakelig fra Nigeria, som fortalte at de hadde vært utsatt for menneskehandel og søkte hjelp fra oss i forbindelse med dette. Noen av disse ble det også jobbet med i 2010. Disse mennene har ikke oppsøkt oss for hjelp i 2011.

Selv om Pro Sentret alltid har hatt både kvinner og menn med prostitusjonserfaring som vår målgruppe, har vi ikke hatt en egen innsats rett mot menn siden begynnelsen av 2000 – tallet. I september 2011 fikk vi imidlertid prosjektmidler til å starte prosjektet *Pro Mann* og har dermed på nytt muligheten til å lage et tiltak spesifikt rettet mot gutter og menn med prostitusjonserfaring. Vi viser til kapitlet om Pro Mann i rapporten for mer informasjon om prosjektet. Vi forventer at andelen menn som vil benytte seg av det polikliniske tilbudet ved Pro Sentret vil øke i løpet av prosjektperioden.

Hvem er brukerne av det sosialfaglige oppfølgingstilbudet ved Pro Sentret?

Nigerianske

De nigerianske kvinnene prostituerer seg stort sett på gata. Vi hadde en forventning om at de ville dra ut av landet etter kriminaliseringen av kundene i prostitusjonen, ettersom nigerianerne i utgangspunktet har få rettigheter i Norge. Imidlertid har vi hatt en økning i den nigerianske kontingenten totalt sett i løpet av de siste tre årene, men antallet som har benyttet seg av poliklinisk oppfølging har minket, se for øvrig kapitlet om vårt arbeid med ofre for menneskehandel for mer informasjon om dette. I 2011 var det 93 personer fra Nigeria blant de som får langvarig sosialfaglig bistand. Dette er fortsatt den største gruppen blant dem som benytter seg av det polikliniske tilbudet.

De ønsker nå, som før, i hovedsak å få hjelp til opphold i Norge og en "vanlig" jobb. Noen få kvinner som vi har fulgt opp over lengre tid har fått opphold på ulike grunnlag i 2011, men flere kvinner har også mottatt avslag på asylsøknad fra UDI. Pro Sentret har blant annet et vidstrakt samarbeid med advokater og UDI i forhold til dette. Noen av de nigerianske kvinnene som har et legalt opphold i Norge har vært – og er i arbeidstrening på Pro Sentret. Vi ser en nedgang i personer som har spørsmål

angående rettigheter og bistand fordi de er utsatt for menneskehandel, og gjør nærmere rede for dette i et eget kapittel i denne rapporten.

Spesielt mot slutten av 2011 har vi sett at politiet har hatt ulike aksjoner i det nigerianske miljøet. Dette har resultert i at vi har fått mange henvendelser angående forelegg og mangel på bolig fra nigerianske kvinner. De har fått forelegg på ulike grunnlag. Noen har blitt bortvist fra prostitusjonsstrøket for så å bli påtruffet der senere samme kveld. Noen har forstyrret ro og orden, men de fleste vi har snakket med, har mottatt forelegg for å ikke oppgi bostedsadresse til politiet. Det har vært ulike årsaker til at kvinnene ikke har oppgitt adresse, men de fleste oppga samme årsak da de kom til oss. Parallelt med at politiet skrev ut forelegg til kvinnene de traff i sentrum, hadde de en aksjon hvor mange av de nigerianske kvinnene ble kastet ut av boligene sine. Derfor var det flere av kvinnene som ikke turte å oppgi sin adresse i frykt for at politiet skulle kaste dem ut. En kvinne hadde blitt kastet ut av leiligheten hun bodde i et par dager før hun ble stoppet av politiet. Hun forklarte at hun ikke hadde en ny boligadresse, men kunne oppgi den gamle adressen. Hun ble ikke trodd, og ble gitt forelegg for ikke å oppgi adresse.

Felles for kvinnene som har kommet til oss etter å ha mottatt forelegg fra politiet er at de gir uttrykk for stor frustrasjon over, og liten forståelse for, hvorfor politiet har gått fram slik de har gjort og ikke minst mye uvisshet rundt videre gang i sakene deres. Når man mottar et forelegg fra politiet, skal man ha et visst antall dager på å bestemme seg for om man vil vedta det eller ikke. Dette står skrevet i forelegget, men på norsk. Få har uttrykt at de har forstått at de hadde et valg i forhold til å vedta forelegget eller ikke. De fleste sier at de fikk beskjed om å signere før de kunne få med seg dokumentene og gå. Personalet ved Pro Sentret bruker mye tid på råd og veiledning til brukere som opplever vanskeligheter med politiet. Se også kapitlet "Fra vondt til verre?" i denne rapporten.

Thailandske

Den thailandske andelen av brukere som har benyttet seg av det sosialfaglige tilbudet i 2011 har økt i forhold til de to foregående årene.

De fleste har oppholdstillatelse i Norge, og mange er norske statsborgere. De har stort sett kommet til Norge ved å ha giftet seg med norske menn, og mange har bodd i landet i mange år. Likevel vet de lite om sine rettigheter og hvordan det norske samfunnet fungerer. Derfor har mange av dem ikke visst om andre alternativer enn prostitusjon for å livnære seg og sin familie etter en skillsmisse. Den sosialfaglige oppfølgingen disse kvinnene får har derfor stort sett bestått i å gi informasjon om deres rettigheter og hvordan det norske samfunnet fungerer, samt å bistå dem i å ta kontakt med det øvrige hjelpeapparatet og eventuelt følge dem til NAV og lignende.

Pro Sentret har gjennom det oppsøkende arbeidet på innemarkedet jobbet i mange år med denne gruppen. Samtidig har vi hatt et spesielt fokus på de thailandske gjennom skreddersydde kurs og kvalifiseringstilbud de to foregående årene. Dette har tydeligvis gitt seg utslag i forhold til at flere av de thailandske har fått tillit til Pro Sentret, og ønsket poliklinisk oppfølging for å blant annet å forsøke å finne alternativer til prostitusjon. Samtidig har lovforbudet rammet denne gruppen spesielt hardt både gjennom politiets aksjoner og fra personer/bander som har vært voldelige og ranet dem. De thailandske personene selger sex kun på innemarkedet, og det

oppsøkende arbeidet Pro Sentret driver i dette miljøet er beskrevet i et eget kapittel i denne rapporten.

Østeuropeiske

Denne gruppen har hatt en svak stigning i forhold til de to foregående årene. I 2011 er det den bulgarske og den rumenske kontingenten som har steget mest i forhold til 2010, mens antall estere og russere har gått noe ned.

Også for denne gruppen står spørsmål om rettigheter, arbeid og opphold sentralt. Flere bulgarske og rumenske kvinner har kommet til oss med spørsmål om hjelp til å søke arbeid. Vi hjelper med å skrive cv og søknader, samt se etter arbeid på internett, og gir råd om hvordan gå frem i søkerprosess og intervjuprosess.

Dessverre ser vi at stor motivasjon og arbeidslyst ikke kompenserer for manglende arbeidserfaring, lese – og skrivekunnskaper og norskkunnskaper. Det er derfor mange som mister motet og ender med å fortsette og selge sex når jobbjakten ikke gir resultater.

I 2011 var Pro Sentret i kontakt med 65 rumenske og 41 bulgarske brukere. Året før var disse tallene henholdsvis 40 og 45. Av de totalt 106 rumenske og bulgarske brukerne vi var i kontakt med i 2011 arbeidet vi langsiktig og sosialfaglig med kun 15 personer. Vi opplever at behovet for oppfølging blant disse kvinnene, med all sannsynlighet, er større enn det omfanget vi har hatt kapasitet til å følge opp. Også blant de Østeuropeiske brukerne er det flere som er utsatt for menneskehandel. Det krever mye tid, språklige og kulturelle ressurser å opparbeide god kontakt og tillit hos disse kvinnene. I 2012 håper vi å kunne øke våre muligheter til å hjelpe denne gruppa ved rekruttering av egnet kulturformidler.

Norske

De norske brukerne er den nest største gruppen, etter de nigerianske, med 78 personer som har benyttet seg av tilbudet om sosialfaglig oppfølging. De utgjør 33 % av alle som har mottatt slike tjenester forrige år. I 2011 har også den norske kontingenten økt litt i forhold til 2010 totalt sett. I 2010 var vi i kontakt med 202 norske personer, mens i 2011 var antallet steget til 224 personer

De fleste av disse har eller har hatt store rusproblemer, og de kan i store trekk inndeles i følgende kategorier:

- Aktive i rus
- Psykiatri og rus (dobbeltdiagnose)
- LAR – pasienter med og uten sidemisbruk.

De fleste norske som har poliklinisk oppfølging prostituerer seg på gata eller har gjort det. Mange har funnet andre metoder for å få kontakt med kundene etter at de utenlandske mer eller mindre overtok gatemarkedet, og nå også på grunn av det nye lovforbudet. Mange har skaffet seg faste kunder som de gjør avtaler med på mobiltelefon eller på nettet istedenfor å møte dem på prostitusjonsstrøket. Noen har sett seg nødt til å finansiere sitt rusmiddelforbruk på en kriminell måte.

Når det gjelder de som er i aktiv rus og/eller har psykiske problemer, er det mye krisearbeid. De lever et kaotisk liv. De trenger bistand *her og nå* enten det dreier seg om tak over hodet, økonomisk hjelp og/eller medisinsk behandling.

For de som ønsker seg inn til behandling, det være seg inn i LAR eller inn i institusjon, er køene lange. Mange har mistet motivasjonen når deres tur kommer etter ett eller flere år med venting

Det er også noen vi har hatt kontakt med over lengre tid som stort sett ikke lenger er i prostitusjonen og som heller ikke ruser seg, men som likevel ønsker å ha jevnlig kontakt med Pro Sentret. De mangler et vanlig nettverk og de er ensomme. For disse representerer Pro Sentret noe trygt, noen som vet om deres prostitusjonserfaring - deres hemmelighet.

Det er en mindre gruppe norske fra innemarkedet, som ikke har et rusproblem, men som sliter bl.a. med dårlig økonomi og stor gjeld. Politiet har vært spesielt aktive i forhold til innemarkedet. Dette har ført til utrygghet og en følelse av å være rettsløs. Se kapitlet "Fra vondt til verre?" og kapitlet om vårt oppsøkende arbeid på innemarkedet for mer informasjon om dette.

Problemområder vi bistår brukerne med

Når det gjelder alle våre brukere er problematikken ofte sammensatt og mangfoldig. De mest vanlige problemområdene vi arbeider med er økonomi, juridiske spørsmål, seksualitet, overgrepssproblematikk, rusmestring og behandling, psykiske problemer, boligspørsmål, familie - og parproblematikk, prostitusjon og hjelp til å finne alternativer til prostitusjon. Vi samarbeider mye med det øvrige hjelpeapparat og fungerer ofte som en brobygger i så måte. De vi har mest samarbeid med er NAV, barnevern, Rusmiddeletaten, advokater, fastleger og spesialister i helsevesenet, sykehus, asylmottak og krisesentre, ROSA, distriktpsikiatriske poliklinikker (DPS), politi og UDI m.m.

Oppsummering og tanker framover

Vi ser av statistikken at det har vært en liten nedgang i antall personer som har benyttet seg av tilbudet om langsiktig sosialfaglig oppfølging i 2011 i forhold til de to foregående år. Dels får flere brukere hjelp ved helseavdelingen vår, dels har vi hatt en nedgang i antall mannlige brukere. Videre har vi prioritert å holde lavterskel- og drop-in tilbudene våre åpne og tilgjengelige for den store andelen helt nye brukere fra gateprostitusjonsmiljøet.

Vårt langvarige arbeid med å gi sosialfaglig oppfølging og bistand til personer som selger eller har solgt seksuelle tjenester gir Pro Sentret grundig kjennskap til årsakene til og problemene knyttet til salg av seksuelle tjenester. Vi har også mye kunnskap om vanskelighetene den enkelte møter på veien ut av prostitusjonen. Rettigheter, både universelle menneskerettigheter og rettigheter knyttet til statsborgerskap og formell status, er derfor sterkt i fokus i møte med alle de ulike livssituasjonene våre brukere befinner seg i. Det er et mål for oss at vi gjennom råd og veiledning, støtte og solidaritet skal styrke den enkeltes evne til å foreta gode valg og gjøre sine rettigheter gjeldende.

Pro Sentret har fulgt den ruspolitiske utviklingen og registrerer at trass gode intensjoner er tilbudet om avrusning og individuelt tilrettelagt behandling i vår del av landet fortsatt mangelfull. Vi har tidligere meldt behov for tilrettelagte boliger og mer

kjønnsespesifikke behandlingstilbud til rusavhengige. Disse behovene er fortsatt ikke dekket.

For de av våre brukere som ønsker og har krav på bistand fra NAV til å finne alternativer til prostitusjonen, viser det seg at kravet om en medisinsk diagnose for å motta arbeidsavklaringspenger utgjør et vesentlig hinder for personer som ønsker slik bistand for å gå over til ordinært arbeid som et alternativ til en videre prostitusjonskarriere. Se også kapitlet om ProNAV i rapporten for mer informasjon om dette.

Gjennom feltbeskrivelsen "Et usynlig marked" og øvrige forarbeider til prosjektet Pro Mann vet Pro Sentret at det finnes et udekket behov for sosialfaglig bistand blant mange gutter, menn og transpersoner. Vi antar at arbeid med brukere fra denne sammensatte gruppa i større grad enn i 2011 vil prege det polikliniske oppfølgingstilbudet ved Pro Sentret i 2012.

Pro Sentret har årvisst siden 2008 opplevd forsøk på å redusere budsjettene våre ut i fra en forventning om at markedet skulle reduseres som en følge av sexkjøpsforbudet fra 2009. Etter lovforbudet har brukerne fått det verre. De har vel så stort behov for kvalitativt god sosialfaglig oppfølging som før, og det er mange nye personer som henvender seg til oss for å få hjelp. Det er et håp at det legges føringer ut i fra disse faktiske forholdene og det i 2012 ikke blir foreslått store kutt i vårt budsjett fra politisk hold, slik at vi får muligheten til å prioritere det polikliniske oppfølgingsarbeidet framover.

JURIDISK 1. HJELP PÅ PRO SENTRET 2011

Av Liv Jessen

Helt siden høsten 2008 har Pro Sentret mottatt økonomisk støtte fra Justisdepartementet for juridisk 1. hjelp til personer som er i prostitusjonsmiljøet.

Midlene var tenkt å skulle dekke en enkeltkonsultasjon der personens situasjon ble vurdert juridisk, og saken skulle om nødvendig videreformidles til andre juridiske instanser som for eksempel Fri Rettshjelp eller lignende. Pro Sentret har hele tiden stått ganske fritt med hensyn til å vurdere prosjektets utforming, men vi skulle ha et spesielt fokus på vold/voldtektssaker, menneskehandel og lignende.

Praktisk gjennomføring

Som i de foregående år har vi fortsatt en advokatvaktordning med mulighet for drop-in-konsultasjoner to timer i uka på Pro Sentret. To kvinnelige advokater har alternert med å betjene tilbudet. De har nå fått flere års erfaring med det juridiske bistandsbehov vår klientgruppe trenger. Advokatene fyller ut et spesifikt skjema etter hver konsultasjon slik at det er enkelt å skulle oppsummere både hvor mange som etterspør tjenesten, hva slags nasjonalitet, kjønn, hva konsultasjonen har dreid seg om, og hvordan de ble kjent med tilbudet og så videre. Skjemaene er anonymiserte. Advokatene honoreres i forhold til offentlig salærsats, og de fakturerer for oppmøte hvis det ikke kommer henvendelser.

Målgruppe i 2011 og type henvendelse

Det har vært gjennomført **52 enkeltkonsultasjoner** i 2011 derav 50 kvinner og 2 menn. Dette er en 30 prosents økning fra 2010. Nesten halvparten av brukerne er norske og skandinaviske, deretter er de største gruppene brukere fra Nigeria/Afrika, Thailand, Øst Europa og så er noen andre enkeltland representert. Selv om de nigerianske kvinnene utgjør flertallet av Pro Sentrets brukere og trolig er den største enkeltgruppa i prostitusjon i Norge, er det altså de norske kvinnene som viser størst behov for juridisk assistanse. Nær halvparten av alle konsultasjonene er norske. Uansett ser vi at de utenlandske kvinnene bringer fram flere ulike forhold de ønsker hjelp med enn de norske.

Utdrag fra registreringsskjema	2010 i %	2011 i %
Kjennskap til tiltaket ved bekjente	35	23
Kjennskap på annet vis	65	75
Utlendingssaker	30	50
Vold	10	10
Ville ikke oppsøkt advokat uten dette tilbudet	73	81
Henvist videre	25	37
Sak avsluttet	68	63

Under kategorien *utlendingssaker* jobbet vi med: spørsmål om asyl, refleksjon, utvisningssaker, søknad om statsborgerskap, familiegjengenforening, barnevern, problemer med eget firma, skatt, samlivsproblemer og separasjon, husleie/oppsigelse, overgrep og vold, kontakt med politiet, trakassering fra politiet og trakassering fra kunder.

Når det gjelder *voldssakene* dreide det seg om: overgrep, voldtekt, vold fra samboer, trakassering, ran og seksuelle overgrep over mange år.

I 2011 som året før, ønsket flere av kvinnene råd og assistanse med hensyn til hva de skulle gjøre med politiet oppførsel og framgangsmåte i *Operasjon Husløs*.

"Nytt" av året var også politiets *uro i gatemiljøet* hvor kvinner, særlig fra Nigeria, men også andre nasjonaliteter, ble stoppet og enten bedt om å fjerne seg eller også motta en bot på 6000.- kroner. Kvinnene tok kontakt med oss for å få informasjon om sine rettigheter og forstå dem.

Ellers spenner henvendelsene seg over et vidt register som husleiesaker, kontakt eller klage på NAV, arv og skifte, barnefordeling, gjeld, selvangivelse, skatt, skjønnslikning, etablering eller avvikling av firmaer.

I 2011 opplyser hele 81 % av brukerne at de ikke ville kontaktet annen advokat i saken uten tilbudet på Pro Sentret (en økning på 11 % fra året før). 63 % av sakene ble avsluttet etter første konsultasjon og 37 % henvist videre.

Vår vurdering

Ikke bare har antall brukere som etterspør tilbudet økt siste året, men hele 12 % flere enn året før opplyser at dette var advokattilbudet de valgte ellers ingen. Behovet er åpenbart og Pro Sentret vil også søke midler til fortsettelse i 2012.

ProNAV

Av Bjørg Norli

ProNAV har vært et samarbeidsprosjekt mellom NAV Grünerløkka og Pro Sentret hvor en gjennom å kombinere de to tjenestestedenes kompetanse skulle tilby et individuelt tilpasset program for kvinner og menn på innemarkedet som ønsket å forlate prostitusjonen. Videre skulle prosjektet bidra til å heve kompetansen og styrke det tverrfaglige samarbeidet mellom kommunale tjenester til personer med prostitusjonserfaring og mellom kommunale og statlige aktører ved å gi informasjon, råd og veiledning.

Prosjektbeskrivelse

Når det var et faktum at NAV Grünerløkka sosialtjeneste ble tildelt midler fra regjeringens 10 millionerspott for tiltak som skulle bistå kvinner og menn til å finne alternativer til prostitusjonen, inviterte de Pro Sentret til samarbeid. I fellesskap utarbeidet vi en prosjektskisse, hvor målgruppe, hovedmål og delmål ble definert.

Målgruppe

Prosjektets målgruppe har vært kvinner og menn i prostitusjon på innemarkedet som er bosatt i Oslo kommune, har varig opphold i Norge og som i kraft av dette har rettigheter i NAV. Dette ville være:

- Norske statsborgere
- Personer med bosettingstillatelse
- Personer med oppholdstillatelse som gir rett til bosetting
- EØS/EU-borgere som har fått innvilget arbeids- og oppholdstillatelse

Prosjektet har vært byomfattende slik at personene i målgruppen kunne motta hjelp fra NAV Grünerløkka uavhengig av bydelstilhørighet, med mindre vedkommende hadde en aktiv sak ved et annet NAV kontor i Oslo.

Hovedmål

- Å bidra til at den enkelte kan finne gode og reelle alternativer til prostitusjon
- Å heve kompetansen og styrke det tverrfaglige samarbeidet mellom kommunale tjenester til personer med prostitusjonserfaring og mellom kommunale og statlige aktører

Delmål

- Etablere kontakt med målgruppen
- Motivere og informere om prosjektet
- Kartlegge den enkeltes ønsker og behov med tanke på en prostitusjonsfri tilværelse

- Utrede den enkeltes rettigheter og muligheter innenfor NAV
- Individuell tilrettelegging for trygghet og mestring. I løpet av prosjektperioden skal inntil 20 personer ikke lenger ha prostitusjon som hovedinntektskilde.
- Utvikle gode metoder for kompetanseheving og samarbeid mellom kommunale og/eller statlige tjenesteytere

Gjennomføring

Innemarkedet er en relativt lukket arena selv om den ikke er spesielt vanskelig å finne. Det er Pro Sentrets erfaring at aktørene på denne arenaen i liten grad oppsøker hjelp selv, eller tar i mot bistand når de blir tilbudt dette. For å komme i kontakt med målgruppen og for å få gitt informasjon om prosjektet og motivere til endring har både oppsøkende arbeid og bruk av kulturformidler vært nødvendig.

Når kontakten var opprettet og vedkommende ønsket å jobbe seg mot en prostitusjonsfri tilværelse, ble det etablert et team bestående av vedkommende selv, en kontaktperson på Pro Sentret og en kontaktperson fra NAV Grünerløkka. Teamet skulle i samarbeid kartlegge den enkeltes ønsker og utarbeide konkrete mål, finne fram til hvilke tiltak som var ønskelig og nødvendig for å nå målene, samt utrede hvilke rettigheter vedkommende kunne gjøre gjeldende innenfor NAV. Det ble utarbeidet en aktivitetsplan.

Hvis vedkommende fortsatt hadde behov for oppfølging når prosjektperioden var over, ble hun/han overført til egen bydel. NAV Grünerløkka har vært ansvarlig for å etablere kontakt med lokalt NAV kontor for å sikre at overføringen foregikk på en forsvarlig måte.

Parallelt skulle ProNAV utarbeide gode metoder og rutiner for tverrfaglig samarbeid mellom kommunale tjenester til målgruppen og mellom kommunale og statlige aktører. Gjennom dette samarbeidsprosjektet ville en derfor både kunne lage individuelt tilpassede programmer til den enkelte som ønsket å forlate prostitusjonen, bidra til metodeutvikling og styrke kommunens/statens kompetanse på dette området ved å gi informasjon, råd og veiledning til de ulike tjenesteyterne.

Hvordan gikk det?

Prosjektet startet opp på forsommeren 2010 og ble avsluttet i juni 2011. I løpet av prosjektperioden hadde kun fire personer deltatt, hvorav to fant alternativer til prostitusjonen. Dette var betraktelig færre enn målet.

Utfordringer knyttet til rekruttering

Det har vært relativt stramme inngangskriterier for å kunne delta i prosjektet. For det første må den det gjelder ha prostitusjonserfaring fra innemarkedet, noe som ekskluderer nesten halvparten av alle personer som selger seksuelle tjenester i Oslo fra å kunne delta i prosjektet. For det andre var det påkrevet at vedkommende var bosatt i Oslo og hadde en oppholdsstatus som ga rettigheter i arbeids- og velferdsforvaltningen. Det er et faktum at andelen utenlandske personer på

innendørsmarkedet er svært høy²⁶. Majoriteten av disse ikke er bosatt i Norge, men reiser hit for en kortere eller lengre periode for å selge seksuelle tjenester. Disse kunne således ikke innlemmes i prosjektet.

For det tredje var det et kriterium for å kunne delta at den aktuelle prosjektdeltageren ikke hadde en aktiv sak på et annet NAV kontor i Oslo, noe som skulle vise seg å kanskje gjelde flere enn først antatt.

En del av prosjektet var å iverksette oppsøkende arbeid rettet mot aktuelle personer på innemarkedet. Gjennom å ringe på annonser på dertil egnede sider på Internett ble nærmere 60 norske kvinner kontaktet i løpet av fire måneders periode. Det ble imidlertid etter hvert tydelig at svært få av disse kvinnene var i målgruppa.

Kvinner på innemarkedet, i større grad enn kvinnene på gata, holder prostitusjonen skjult for omverdenen. De har kanskje barn, partner og øvrig familie som ikke kjenner til virksomheten og det vil således kunne få store konsekvenser dersom det skulle bli kjent at hun selger seksuelle tjenester. En del av kvinnene vil altså oppleve at risikoen de løper ved å henvende seg til et prosjekt spesifikt rettet mot å bistå personer med prostitusjonserfaring, langt overgår det de ville måtte få igjen for en slik handling i form av tiltak/ytelser og velger derfor å avstå. Dette gjelder imidlertid ikke alle på innemarkedet, da det også her finnes kvinner som opplever at de ikke har så mye å tape på en eventuell åpenhet rundt deres prostitusjonsbakgrunn. Dette er imidlertid ofte kvinner som har rus- eller psykososiale problemer og som nettopp på grunn av dette allerede har en form for kontakt med hjelpeapparatet. Mange hadde således en mer eller mindre aktiv sak ved et annet NAV kontor i Oslo og var dermed ikke lenger i ProNAV's målgruppe.

Når det gjelder personer med thailandsk opprinnelse var situasjonen tilnærmet lik. Mange av hindringene for deres ønske om å forlate prostitusjonen er å finne i en meget anstrengt økonomisk situasjon preget av mye gjeld og forsørgerbyrde i Norge så vel som Thailand. Majoriteten av kvinnene opplevde at de hadde mer å tape på kort sikt, dvs. manglende evne til å betjene alle sine økonomiske forpliktelser, samt overholde sitt forsørgeransvar, enn hva de kunne vinne på lang sikt ved å takke ja til deltagelse i prosjektet. Likeledes var det slik at den gruppen av thailandske kvinner som ikke hadde så sterke innsigelser mot å ta i mot hjelp, allerede av ulike grunner var i kontakt med lokalt NAV kontor og falt med det ut av prosjektets målgruppe.

Utfordringer knyttet til prosjektdeltagelsen

Fire prosjektdeltagere er altfor lite for å kunne trekke noen konklusjoner i forhold til utfordringer knyttet til selve prosjektdeltagelsen. Det er likevel gjort noen erfaringer som det er viktig å formidle.

Kvinnene i prosjektet har vært vant til å ha en "kontantøkonomi" hvor det å ha en bankforbindelse tilhører sjeldenhetene. Pengene kommer inne i form av kontanter og forsvinner ut på samme måte ved kontant betaling. Nettbank benyttes i liten grad og regninger betales kontant i bank. En slik kontantøkonomi har noen fordeler og flere

²⁶ Marianne Tveit og May-Len Skilbrei (2008) Mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering. Fafo-rapport 2008:43.

ulempene. Fordelen er at man har god oversikt over hvor mye penger man til en hver tid har. Ulempene er at en kontantøkonomi er svært fordyrende. På bakgrunn av dette har det blitt gitt råd og veiledning om bruk av konto og hvordan regninger på en enklere og billigere måte kan håndteres. En annen side av denne kontantøkonomien som prostitusjonen representerer er at det finnes en rask måte å løse alle økonomiske utfordringer, enten det er snakk om å ha tilstrekkelig med midler til å dekke livsnødvendigheter eller opplevelsen av å ha tilgang på raske penger i seg selv. Mange av disse kvinnene ser sjelden nødvendigheten av eller har erfaring med langsiktig økonomisk planlegging, noe som blir en utfordring i møte med hjelpeapparatet den dagen de bestemmer seg for å forlate prostitusjonen. Veien ut av prostitusjonen er nemlig som oftest en maratonøvelse i nettopp langsiktig planlegging og gjennomføring i et system hvor det i svært liten grad finnes raske løsninger på de problemene som oppstår, enten de er av økonomisk karakter eller ikke.

For kvinnene kan det kanskje oppleves forvirrende at to systemer opererer under NAV fanen, og at det sånn sett har vært vanskelig å se forskjellen på kurspenger, sosialstønad og hvem som skal ha hva av dokumentasjon. Vår erfaring er at det må jobbes mye med å forklare hvordan forvaltningen fungerer. Dette arbeidet innebærer også å gi informasjon om hvilke rettigheter den enkelte har og det sett med krav som stilles i den forbindelse. I dette prosjektet har ikke denne delen av arbeidet vært særlig annerledes enn overfor andre klientgrupper. Informasjon om at sosialhjelp skal være kortvarig og at alle andre muligheter skal være prøvet ligger i bunn. Avtaler må følges opp og søknader/meldekort sendes inn til rett tid, ellers mistes rettigheter til økonomiske ytelser.

Deltagerne i prosjektet har ofte hatt en mer uoversiktlig økonomi enn de fleste andre klienter, med mye inkassovarsler, varsel om tvangssalg og annen gjeld. Et tett samarbeid med økonomirådgiver er en fordel for å få oversikt over utestående fordringer og for å finne gode løsninger på kort og lang sikt. En utfordring er imidlertid at det som hovedregel er vanskelig å betjene gjeld med de stønadene NAV kan tilby.

Arbeidsavklaringspenger (AAP) er den stønadsordningen som kan være med på å finansiere videre skolegang/utdanning. Mange kvinner i prostitusjon ønsker seg nettopp dette, da majoriteten sjeldent har utdanning utover videregående skole²⁷. Det er imidlertid et diagnosekriterium for å kunne søke AAP. Prostitusjonserfaring i seg selv er ingen diagnose, så dersom kvinnen ikke har psykiske eller somatiske helseplager som fyller diagnosekriteriet stopper arbeidet med å få i gang en mer langsiktig plan i forhold til utdanning og kvalifisering opp. Det må da søkes på vanlige vilkår og studielån/tilskudd søkes. Slike hindringer kan fort oppleves som både uforståelige og urimelige og anses som det motsatte av hjelp til å komme seg ut av prostitusjonen.

²⁷ Bjørg Norli (2009) En kartlegging av norske kvinner i prostitusjon, Pro Sentret, Oslo

Suksesskriterier

I dette prosjektet har statlig og kommunal del av NAV hatt et tettere samarbeid enn hva som er vanlig i enkeltsaker. Det at vi hele veien har hatt en løpende dialog oss i mellom og med kontaktpersonen på Pro Sentret, har bidratt til at vi har kunnet følge kvinnene tettere på flere nivåer samtidig. Dette igjen har ført til at vi både enklere og raskere har kunnet yte prosjektdeltagerne adekvat bistand innenfor gjeldende regelverk. Videre mener vi at vår kunnskap om prosjektdeltagernes bakgrunn har "ufarliggjort" deres kontakt med NAV i større grad enn uten denne kunnskap.

Samarbeidet mellom stat og kommune i NAV har fungert spesielt godt når søkerens kurspenger ikke har kommet slik som forventet eller at vi har oppdaget at det mangler registrerte meldekort, som er utløsende faktor for utbetaling av stønad. Samarbeidet har gjort at vi enkelt og smidig har kunnet ordne/bistå søker med dette og at søker har sluppet å vente unødvendig og selv å lete seg frem i systemet.

Ting tar tid

Det tar tid å opparbeide tillit og sammen med kvinnene finne gode nok løsninger. Den grunnleggende kunnskapen om forvaltningen er ikke til stede. Det er vanskelig for kvinnene å omstille seg fra et liv i prostitusjon med en langt høyere inntekt enn det en kan forvente å få gjennom stønader fra det offentlige eller egen arbeidsinntekt.

Prosjektets styrke lå i det tette samarbeidet mellom Pro Sentret, kvinnen og NAV. Kvinnen hadde allerede et godt samarbeid med Pro Sentret og et tillitsforhold som det kunne bygges videre på.

Metodeutvikling og kompetanseheving

Et av delmålene i prosjektet var, på bakgrunn av de erfaringene som ble gjort underveis, å utarbeide gode metoder og rutiner for tverrfaglig samarbeid mellom kommunale tjenester til målgruppen og mellom kommunale og statlige aktører. I løpet av prosjektperioden har det dukket opp svært få problemstillinger relatert til manglende samarbeid mellom ulike kommunale instanser eller mellom kommunale og statlige aktører. En antar at det er mer sannsynlig at dette skyldes det lave antallet prosjektdeltagere, enn at samarbeidet som sådan i et hvert tilfelle forløper knirkefritt. Av denne grunn har det heller ikke vært nærliggende å bruke tid og krefter på å utvikle gode metoder og rutiner for slikt samarbeid, i all den tid man i liten grad har fått identifisert hvor hindringene ligger.

En opplever likevel at det tette samarbeidet mellom de to nivåene i NAV og Pro Sentret har bidratt til å synliggjøre hvilke roller de ulike instansene har, hvilke regelverk som forvaltes og de muligheter og begrensninger som ligger i dette, samt tydeliggjort de særskilte utfordringene kvinner og menn med prostitusjonserfaring står overfor når de velger å starte på prosessen med å forlate prostitusjonen. Slik sett har prosjektet hatt en kompetansehevende funksjon for alle involverte aktører.

Konklusjon

Prosjektets hovedmål har vært å bidra til at den enkelte skulle kunne finne gode og reelle alternativer til prostitusjon, samt heve kompetansen og styrke det tverrfaglige samarbeidet mellom kommunale tjenester til personer med prostitusjonserfaring og mellom statlige og kommunale aktører. Dette har vi lykket med i beskjedne grad.

Det er ulike grunner til beskjedne måloppnåelse. For det første har det vist seg at inngangskriteriene kanskje har vært i strammeste laget slik at færre enn først antatt var aktuelle for deltagelse i prosjektet. For det andre så vi at målgruppen grovt sett kunne deles inn i to ulike grupper hvor den ene vurderte konsekvensene av å delta i prosjektet for større enn gevinsten og hvor den andre ønsket bistand fra NAV, men likevel ikke kunne delta i prosjektet fordi de hadde aktiv sak på annet NAV kontor.

For den førstnevnte gruppen vil det sannsynligvis være bedre å få bistand og informasjon om rettigheter og muligheter fra Pro Sentret anonymt, for så å henvende seg til ordinært hjelpeapparat på egen hånd. Dette fordi de ikke ønsker at prostitusjonserfaringen skal bli kjent.

For sistnevnte gruppe vil det være mer aktuelt med råd og veiledning for å styrke den enkelte i møte med lokalt NAV kontor og bistå den enkelte med å etablere eller reetablere kontakt med aktuelle deler av forvaltningen.

På bakgrunn av de erfaringene som er gjort i dette prosjektet er det vanskelig å foreslå en videreføring eller etablering av tilsvarende prosjekt. Det er lite som tyder på at kvinner og menn med prostitusjonserfaring ønsker eller opplever at de har noe å vinne på at det etableres et eget NAV kontor som skal ha hovedansvar for denne gruppen. Tvert i mot kan dette virke mot sin hensikt ved at det oppleves både stigmatiserende og som en hindring for å søke den hjelpen man trenger, fordi prostitusjonserfaringen da vil bli kjent for personer de ikke ønsker å dele denne med. Det er således mer hensiktsmessig å bidra til å redusere terskelen for å ta kontakt med arbeids- og velferdsforvaltningen generelt, samt bistå den enkelte i dette møte. Videre er det hensiktsmessig med kompetanseheving og en god dialog de ulike aktørene i mellom. Dette kan imidlertid oppnås gjennom samarbeid rundt enkeltpersoner på lokalt NAV kontor.

ARBEID MED PERSONER UTSATT FOR MENNESKEHANDEL

av Berit Bulien Johansen og An van Steenvoort

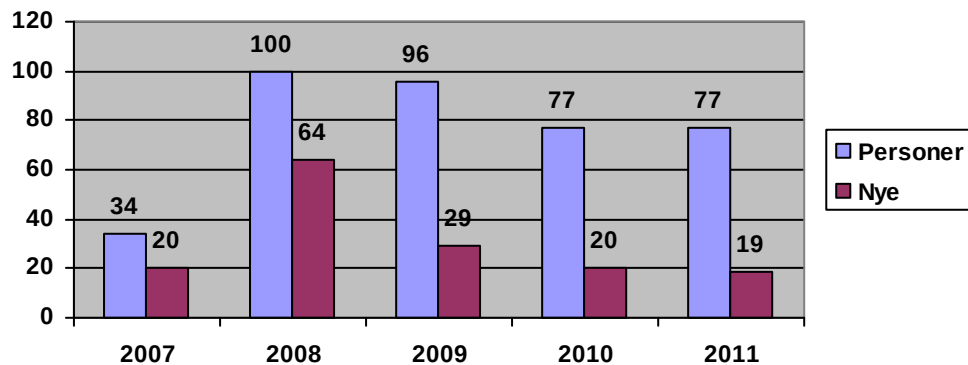
I 2011 har vi arbeidet med 76 kvinner som har fortalt en historie som tilsier at de er utsatt for menneskehandel²⁸. I 2010 var dette antallet 77. Antall nye personer er 19 personer, mot 20 personer året før. I 2011 var alle de 77 personene vi arbeidet med kvinner.

Nigerianske kvinner utgjør den store majoriteten av denne gruppen ved Pro Sentret, men vi har også arbeidet med personer fra Romania, Bulgaria, Litauen, Estland, Russland, Albania, Somalia og Liberia. De kommer alle til Norge for å skape et bedre liv for seg og sine. Mange har barn i hjemlandet som de har hovedforsørgeransvaret for, og det store flertallet forsørger også foreldre, søsken og øvrig familie. Majoriteten har således mye ansvar og store forpliktelser som går langt utover egne behov.

Vi kan anta at antallet personer utsatt for menneskehandel blant våre brukere er betraktelig høyere enn det som kommer frem her. Vi ser en tendens som vi også så for en del år tilbake, nemlig at kvinner først forteller om sin menneskehandelsbakgrunn når de kommer i en desperat situasjon der de opplever at de må fortelle det. Vi tror at en årsak til at flere velger å ikke dele historien sin er at det har blitt kjent i miljøet at hjelpen man får, stort sett vil være midlertidig. Dette er en trend vi har sett de siste tre årene. I 2008 hadde vi et høyt antall (64) nye personer som fortalte historier som tilsa at de var utsatt for menneskehandel. Flere av disse kom til oss gjennom brukere vi allerede fulgte opp, som opplevde at bistanden de fikk var god og ønsket det samme for sine bekjente.

Etter hvert har man sett at de svært sjeldent oppnår å få tilfredsstillende, vedvarende bistand. Når den midlertidige hjelpen opphører vil flere si at de befinner seg i en enda mer utrygg situasjon enn før de ba om hjelp. De kan blant annet få rykte på seg i miljøet om å være informanter. I tillegg eksisterer en oppfatning av at politiet bruker dem, og at UDI deretter kaster dem ut av landet. Et eksempel på dette er personer som får seks måneders refleksjonsperiode, og de anmelder bakmenn i løpet av denne perioden, men saken kan av ulike grunner ikke etterforskes og personen får da ikke videre opphold eller tilrettelagt bistand.

²⁸Å definere hva som er menneskehandel og identifisere hvem som har vært utsatt for dette er komplisert. I vårt arbeid tar vi utgangspunkt i personenes egne historier og deres ønske om bistand fra oss.

Pro Sentrets arbeid

Henvendelsene Pro Sentret får fra personer som er mulige ofre for menneskehandel er svært ulike. For noen få er situasjonen så akutt at de umiddelbart forteller sin historie. For majoriteten er imidlertid henvendelsene i første omgang knyttet til spørsmål rundt helse, bolig og arbeid. Først når tillit er etablert, kommer det fram at situasjonen er mer sammensatt enn hva de tidligere har gitt uttrykk for. De ønsker hjelp for å bedre sin situasjon. Hva slags ønsker og behov de har hatt i denne forbindelse, varierer sterkt. Hvilken rett de har på bistand og beskyttelse i Norge, varierer også. Dette er avhengig av den enkeltes oppholdsstatus. Som oftest oppholder personene seg i Norge ulovlig, eller de har søkt asyl når vi kommer i kontakt med dem.

For de som ønsker det, er det viktig å få formalisert oppholdet i Norge dersom dette ikke er gjort. Oppholdsstatus definerer hvilken rett de har på bistand og beskyttelse. Ofre for menneskehandel kan søke refleksjonsperiode. Dette er en seks måneders midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse, spesielt rettet mot ofre for menneskehandel som ikke har lovlig opphold i Norge og som ønsker å bryte med miljøet bak menneskehandelen. Personer som er innvilget refleksjonsperiode har krav på økonomisk og sosialfaglig bistand fra sosialtjenesten. I Oslo har Grünerløkka NAV ansvar for å tilby slik hjelp til de som oppholder seg i kommunen. Pro Sentret samarbeider tett med sosialtjenesten i disse sakene.

Før refleksjonsperiodens utløp må vedkommende ta stilling til hvorvidt hun/han ønsker å anmelde personene som står bak menneskehandelen. Dersom dette blir gjort, og politiet starter etterforskning eller innleder straffeforfølgelse samt at politiet/påtalemyndighetene anser vedkommendes tilstedeværelse som nødvendig i Norge, kan hun/han innvilges midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse i inntil ett år. Majoriteten av saker som anmeldes blir henlagt.

Pro Sentret følger opp mulige ofre for menneskehandel før, under og etter et eventuelt brudd med bakpersoner og prostitusjonsmiljøet. I vårt arbeid samarbeider vi med flere ulike instanser. Advokat kobles alltid inn i saken dersom vedkommende ønsker det. Advokaten kan bistå i forhold til å få avklart oppholdsstatus og med en eventuell anmeldelse av bakpersoner.

I det sosialfaglige arbeidet med kvinner og menn utsatt for menneskehandel samarbeider vi også med Nadheim²⁹ og ROSA prosjektet³⁰. I tillegg til sosialfaglig oppfølging på Pro Sentret får de som ønsker det oppfølging hos vår helseavdeling.

Dersom anmeldelse er aktuelt settes personen i kontakt med politiet.

I Oslo er det hovedsakelig politiets STOP-gruppe som har koordinert arbeidet rundt anmeldelse av bakpersoner. Kvinnene har stort sett ikke kjent til personer i denne gruppen før de har møtt dem i forbindelse med anmeldelse. Vi har i slutten av 2011 sett at personer som arbeider i STOP-gruppen også har vært involvert i å gi nigerianske kvinner forelegg i forbindelse med rutinemessige utlendingskontroller i prostitusjonsmiljøet. I tillegg hadde vi i slutten av året en svært spesiell episode som vi ønsker å gjengi her:

En kvinne fra Nigeria som fikk endelig avslag på asylsøknad i 2011 valgte etter noen måneder å snakke med en advokat angående hennes menneskehandelsbakgrunn. Advokaten anbefalte henne å søke refleksjonsperiode og å vurdere om hun ville anmelde sine bakmenn. Kvinnen valgte å søke om refleksjon, og dro til politiet og leverte sin søknad sammen med sin advokat. Hun sa også klart ifra at hun ønsket å anmelde bakmennene. Dagen etter ble hun arrestert og plassert på Trandum Utlendingsinternat, et slags "asylfengsel", der hun skulle bli sittende til svar på søknaden forelå. Dette kan vanligvis ta alt fra uker til måneder. Vi varslet UDI om situasjonen og heldigvis prioriterte de behandling av saken slik at kvinnen slapp ut etter en drøy uke. Hennes tillit til politiet var allikevel naturlig nok svekket. Hun hadde for første gang tatt mot til seg og fortalt noen om detaljene i sin menneskehandelssak. Nå satt hun på Trandum Utlendingsinternat livredd for å bli sendt hjem til Nigeria. Naturlig nok angret hun på at hun hadde fortalt om sin menneskehandelsbakgrunn til noen. Hun har enn så lenge valgt å ikke anmelde sine bakmenn.

Tidligere har praksisen vært slik at personer som har søkt om refleksjonsperiode har hatt et slags "tålt" opphold mens de venter på svar på søknaden, og også mottatt både bolig og økonomisk bistand i denne perioden. Hvorfor politiet valgte å endre praksis i dette tilfellet, og om dette er noe som vil skje igjen, er uklart for oss. Det stiller helt klart søkerne i en svært sårbar og vanskelig situasjon. Både advokaten og vi på Pro Sentret opplevde det som uforståelig og meningsløst å arrestere en kvinne som har bedt om bistand som offer for menneskehandel.

De nigerianske kvinnenenes tillit til politiet er helt klart svekket etter høstens og vinterens aksjoner i det nigerianske miljøet. Se kapitlet "Poliklinisk oppfølging" der vi skriver om politiets hyppige bøtelegginger og utkastelser i miljøet. Dette får også helt klart en konsekvens i forhold til hvor mange som tør anmelde bakmenn og be om bistand som ofre for menneskehandel, da alle søknader om refleksjonsperiode må gå via politiet.

²⁹ Nadheim er Kirkens Bymisjons senter for kvinner og menn med prostitusjonserfaring.

³⁰ ROSA prosjektet er et tiltak opprettet som en del av regjeringens handlingsplan mot menneskehandel. De tilbyr bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel.

Utfordringer i 2012

I det kommende vil vi kort skissere hvilke utfordringer vi står overfor i vårt arbeid med mulige ofre for menneskehandel. De fleste av disse utfordringene er dessverre de samme som de har vært i flere år. Vi ser at det er en stadig dalende politisk velvilje når det kommer til å finne gode hjelpetiltak for personer utsatt for menneskehandel.

Mangel på differensiert botilbud

Det er fortsatt en stor utfordring å finne botilbud med tilpasset oppfølging til personer som av ulike grunner ikke passer inn i ROSA prosjektet, det vil si at de ikke kan bo på krisesenter og finner asylmottak uegnet. Mangel på egnede boliger har i enkelte tilfeller ført til at personer som ikke kjenner hverandre eller som ikke ønsker å dele bolig med andre, ender opp i ulike privatdrevne kollektiv/hybelhus finansiert av sosialtjenesten. Dette er svært uheldig. Pro Sentret og andre har jevnlig meldt fra om dette problemet til KOM³¹ som har brakt det videre til den interdepartementale arbeidsgruppen mot menneskehandel uten at vi har kommet noe nærmere en løsning.

Ulik oppholdsstatus gir ulike rettigheter

Det ble i 2007 slått fast at sosial- og helserettighetene til ofre for menneskehandel avhenger av deres oppholdsstatus og ikke av deres "status" som offer for menneskehandel³². Vi mener at dette er høyst problematisk da det fører til store skjevheter i bistands- og beskyttelsestilbudet til personer som faktisk har vært utsatt for det samme. Et eksempel på dette er retten til norskundervisning. Asylsøkere som bor i mottak eller på krisesenter har rett på norskopplæring. Vi synes det er uheldig at ikke alle som har blitt utsatt for menneskehandel har denne rettigheten og vil særlig peke på at dette bør være en rettighet knyttet til refleksjonsperioden. Et annet eksempel er støtte til livsopphold. Asylsøkere som bor på krisesenter mottar et basisbeløp fra UDI som utgjør betraktelig mye mindre enn livsoppholdsbeløpet fra sosialtjenesten. Dette skillet framstår som urimelig.

Overgangen mellom systemer

Det er fortsatt store utfordringer når personer utsatt for menneskehandel endrer oppholdsstatus og da særlig fra å ha refleksjonsperiode til å bli asylsøker. Ansvar for å skaffe bolig går fra å være sosialtjenestens til UDIs. I verste fall må vedkommende flytte fra egen leilighet til asylmottak, samtidig som hun/han får en betydelig inntektsreduksjon ved at livsoppholdet endres fra sosialtjenestens til UDIs satser. Videre innebærer refleksjonsperioden en arbeidstillatelse, noe asylsøkere ikke automatisk får. Dersom reflektanten har arbeid, kan en risikere at arbeidsforhold må avsluttes fordi vedkommende ikke får arbeidstillatelse som asylsøker. Dette framstår som både urimelig og uhensiktsmessig.

³¹ KOM er koordineringsenheten for ofre for menneskehandel. KOM koordinerer arbeidet mot menneskehandel på landsbasis og ligger under POD.

³² Det har i 2008 vært mange diskusjoner og spørsmål rundt hvilke rettigheter som er knyttet til hvilken oppholdsstatus og da særlig til refleksjonsperioden. Det blir nå arbeidet med en veiviser/handbok for dette.

Retur til hjemlandet

Det er IOM (International Organization for Migration) som har fått i oppdrag av regjeringen å bistå personer utsatt for menneskehandel som ønsker frivillig retur og bistand til reintegrering i hjemlandet. Det er etter Pro Sentrets oppfatning ikke samsvar mellom myndighetenes fokus på og mål om at flere ofre for menneskehandel skal returnere til sine hjemland og behovene til dem det gjelder. Det store flertallet gir uttrykk for at de ønsker bistand og beskyttelse i Norge. Dersom de likevel må returnere, ønsker de som oftest ikke bistand til dette i frykt for at slik hjelp skal føre til at noen i hjemlandet får vite at de har vært i prostitusjon. Det er også et problem at personer som vil returnere gjennom IOMs prosjekt må registreres hos politiet. De fleste vi bistår er svært skeptiske til dette og takker på grunn av dette nei til returbistand.

Vi har allikevel de siste par årene sett at noen få velger å returnere ved hjelp av IOM og at de mottar oppfølgingen de er lovet, noe vi forsøker å formidle til de som er skeptiske til å ta imot tilbudet pga frykt for korrupsjon og liten tro på at de vil motta reell hjelp i hjemlandet. Man mottar via IOMs prosjekt et visst beløp når man returnerer, slik at man skal ha mulighet til å starte på noe nytt.

Anmeldelser, straffeforfølgning og utfordringer knyttet til kontakt med politiet

Mange av menneskehandelssakene som anmeldes blir ikke etterforsket. Politiet har tidligere selv sagt at de av ulike årsaker henlegger omtrent 90 % av sakene som anmeldes.

I tillegg er det nå også en stor utfordring at personer som søker refleksjonsperiode kan ha blitt arrestert i forkant av innvilgelse av denne på grunn av oppholdsstatus, slik som nevnt over, og at tilliten til politiet svekkes betraktelig som en konsekvens av dette.

Tilliten til politiet svekkes også som nevnt av de mange aksjonene de har i prostitusjonsmiljøet, se kapitler som "Poliklinisk arbeid" og "Fra vondt til verre" for mer informasjon.

Det er fortsatt slik at vi registrerer at den bstanden ofre for menneskehandel får fra hjelpeapparatet varierer avhengig av om vedkommende anmelder bakpersoner eller ikke. Hjelpeapparatet har fortsatt en tendens til å være mer velvillig innstilt til de som anmelder og særlig til de som blir sett på som "viktige/gode" vitner

Avslutning

Et stort flertall av de personene vi følger opp i forhold til menneskehandel er ikke lenger i prostitusjon. De har vært i Norge i mange år, men deres videre situasjon her er fortsatt uavklart. At situasjonen rundt oppholdsstatus forblir uavklart over lang tid, er vanskelig for de fleste. Alle ønsker å ha kontroll over egne liv og å ha stabile rammer rundt seg.

Flere føler at de ga fra seg all kontroll over egne liv fra det øyeblikket de begynte å motta hjelp som ofre for menneskehandel og fikk innvilget refleksjonsperiode. Enkelte har sagt at de angrer det valget de tok, og at de aldri ville gjort det samme igjen. Rettighetene, og bistanden ofrene får, følger straffesaken. Er det i kvinnens interesse? Ville hun ha anmeldt hvis hun hadde fått bistand uansett? For mange er det ikke et ønske å anmelde. De sier at det ikke er hensiktsmessig fordi det blir for farlig senere. De er redde for represalier mot seg selv og familien. Når vi i tillegg vet at ca 90 prosent av disse sakene henlegges av politiet, kan det stilles spørsmål ved om det er verdt å sette seg selv i denne utsatte posisjonen. Dessuten er det dårlige odds for videre opphold, og kvinnene har mye å tape dersom de ikke får bli.

Vi tror at mange beslutningstakere og andre har en oppfatning av at tilbudene som gis ofre for menneskehandel i Norge er svært gode. En del er på plass, og hjelpetiltakene yter så god assistanse som mulig, men mye er ennå uavklart. Vi, sammen med flere, har i noen år påpekt hva som trengs. Denne årsrapportens kapittel om *Myter og fakta om norsk politikk og praksis på menneskehandelsområdet* belyser dette inngående.

VARMESTUA OG MILJØARBEID

Av Turid Misje og Linda Giil

Målsetting

Pro Sentret ønsker å kunne ha en åpen dør for kvinner med tilknytning til prostitusjonsmiljøet. Våre lokaler skal være tilgjengelige for dem som en arena for sosialt samvær og et fristed fra stigma og hemmelighold. Varmestua har fokus på brukervedvirkning og medbestemmelse, og omsorg og respekt er bærende elementer ved tiltaket. I varместua ønsker vi å bidra til en økt opplevelse av egenverd hos den enkelte og av samhold og solidaritet kvinnene imellom.

Om varместua

Varmestua er Pro Sentrets lavterskeltilbud for kvinner som er eller som har vært i prostitusjon. Som rapportert i vår årsmelding for 2010, var varместua del av prosjektet Pro Start, da under navnet Humlebo. Pro Start ble avsluttet i begynnelsen av 2011 og vi valgte da å gå tilbake til det tidligere navnet på denne delen av vår virksomhet, varместua.

Varmestua er inngangsporten til de andre hjelpetilbudene vi har, gjennom å være vårt første tilbud om samtaler med fokus på å avdekke eventuelle hjelpebehov, ressurser og muligheter. Det skal være lett for brukerne å komme i kontakt med en ansatt dersom de trenger hjelp og/eller ønsker en å snakke med. Tilbudet er også et sted hvor kvinner med prostitusjonserfaring kan møte andre med noen av de samme erfaringene som seg selv i et trygt miljø. Varmestua er lett tilgjengelig med sin sentrale beliggenhet i Oslo sentrum og har faste åpningstider alle hverdager. Det tilbys enkel servering alle dager og middag tirsdager og torsdager, samt mulighet til å bruke pc, telefon og vaskemaskin

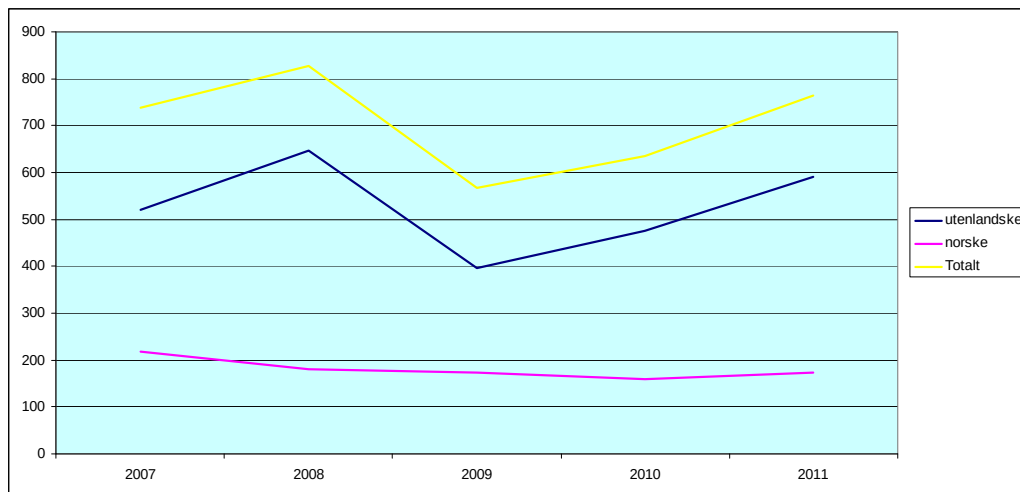
Som en del av evalueringen av Pro Start, ble det besluttet å øke det sosialfaglige fokuset i varместua, og som en del av dette å effektivisere og forenkle det praktiske arbeidet som blir utført. Ordningen med å ha en kjøkkenansvarlig ble dermed avvirket i 2011. Tilbudet har i størsteparten av 2011 vært bemannet med to sosialkonsulenter som har sitt daglige virke på varместua, samt at andre sosialkonsulenter har en ukentlig vakt. Sju frivillige medarbeidere, tre brukere i arbeidstrening og 12 sosionom-, vernepleie-, sykepleie- og politistudenter i praksis har også deltatt i arbeidet i løpet av året.

Brukergruppa og dens sammensetning og bruk av varместua i 2011

Pro Sentret har tradisjonelt sett hatt en relativt stor gruppe norske brukere som er aktive i gateprostitusjon og som har betydelige vanskeligheter i form av rusavhengighet og psykiske lidelser. Denne gruppa har mangslungne erfaringer med ulike former for behandling. De mottar sosialstønad eller uføretrygd, men de aller fleste har en form for fast bosted. De lever sine liv uten materiell

velstand og med til dels svært dårlig helse. Mange opplever stor grad av isolasjon og mangler et fungerende sosialt nettverk. Dette var i mange år hovedbrukergruppa av Pro Sentrets varmestue. I takt med utviklingen på prostitusjonsmarkedet det siste tiåret, som også har ført med seg store endringer i Pro Sentrets totale brukergruppe, har brukergruppa på varmestua også endret seg.

I 2011 brukte 764 ulike kvinner varmestua. Dette er en 20 prosents økning fra 2010, og stadfester den generelle tendensen til økning i tallet brukere av Pro Sentret de siste par årene.

77

prosent av varmestuas brukere i 2011 var utenlandske kvinner, noe som er en svak oppgang fra forrige år da de utgjorde 75 prosent av brukergruppa. Den største brukergruppa på Pro Sentret er per i dag derfor utenlandske kvinner som er aktive i gateprostitusjonen. Den aller største gruppa blant disse er nigerianske kvinner, som utgjør over halvparten av varmestuas totale antall brukere i 2011.

Vi ser dog store forskjeller i hvordan de ulike gruppene bruker varmestua, og det er fortsatt slik at de norske kvinnene bruker oss hyppigere enn de utenlandske. **Når vi undersøker antallet besøk nærmere, er det slik at de norske kvinnene altså utgjør 23 prosent av brukergruppa, men står for 46 prosent av besøkene.** Sammenlignet med 2010, kan det dermed se ut til at andelen norske brukere har gått noe ned men at selve antallet norske brukere har steget, og at de norske som bruker oss bruker oss noe hyppigere enn i fjor.

Vi har også en klar oppfatning av at de norske kvinnene er lengre på varmestua når de først kommer; de utenlandske kvinnene er oftere kun kort innom for å spise, bruke pc eller låne vaskemaskinen. Det er videre variasjoner mellom de norske kvinnene. I 2011 har det etablert seg en relativt fast gruppe norske voksne nå rusfrie kvinner, som bruker varmestua hyppig og hovedsakelig som et sosialt møtested. Mange av disse jobber også i Bikuben. Kvinner i aktiv rus kommer mindre hyppig innom, og er her også kortere når de først kommer. I 2012 ønsker vi å se mer systematisk på hva de ulike brukergruppene faktisk bruker og ikke minst ønsker å bruke varmestua til, for å finne ut hvordan vi kan spisse tilbudet til hver gruppe og gruppa som helhet noe bedre.

Miljøarbeid i varmestua

Vårt miljøarbeid tilpasses den enkelte kvinnes egen motivasjon til endring, samt hvordan brukergruppa til enhver tid er sammensatt. Som et lavterskeltilbud har vi høy toleranse for avvik, rus, psykiske lidelser og annerledeshet av alle slag både på gruppe- og individnivå, samt respekt for den enkeltes særegenheter. Det er viktig for Pro Sentret at brukerne av tilbudet blir møtt av trygge ansatte med høy grad av tilgjengelighet.

I vårt miljøarbeid står **brobygging og brannslukking** sentralt. Med **brobygging** mener vi motivasjonsarbeid knyttet til kontaktetablering, samhold og solidaritet brukere imellom, samt kontaktetablering og gjenopprettelse av kontakt med familie og hjelpeapparat.

Som vi har nevnt i tidligere årsrapporter, har en av varmestuas hovedutfordring gjennom flere år vært den sammensatte brukergruppa tilbudet har. Selv om det også utvises en høy grad av toleranse de ulike gruppene imellom, har forholdet mellom norske og utenlandske brukere vært en særlig utfordring. I 2011 har vi hatt et ekstra fokus på denne tematikken, ved å utvikle og gjennomføre det vi har kalt samlende miljøtiltak som en del av arbeid med brobygging brukerne i mellom. Hovedmålsetningen for disse miljøtiltakene har vært at brukerne skal føle felleskap og trygghet i samvær med hverandre, på tvers av de ulikhetene som måtte finnes. Vi beskriver tiltakene nærmere i avsnittet "aktiviteter på varmestua 2011".

Når det gjelder brobygging i forhold til hjelpeapparatet er Pro Sentrets styrke at vi kjenner kvinnene godt, vi ser dem jevnlig, ofte over mange år og er med dem gjennom nedturer og oppturer. Dermed kan vi bidra med et helhetlig eller utfyllende bilde av brukerne og deres behov. På denne måten kan andre offentlige instanser få et mer nyansert bilde av den enkelte kvinnes sak og situasjon.

Med **brannslukking** mener vi bistand med det kvinnene har av akutte behov. Dette arbeidet gjøres ofte i nært samarbeid med helseavdelingen og poliklinikken. For noen kvinner er de mest akutte behov knyttet til helsesituasjon, hvile, mat, vasking av tøy, og å selv kunne kontakte familie eller hjelpeapparat gjennom å låne telefon eller pc. Andre ønsker bistand til å kontakte akutte overnattingstilbud, andre deler av hjelpeapparatet, advokat, utlendingsmyndighetene eller politiet. Har en kvinne behov for langvarig og mer systematisk oppfølging får hun tilbud om poliklinisk oppfølging av en fast sosialarbeider.

Vi arbeider også med å motivere og bevisstgjøre brukerne til å foreta valg som kan ivareta deres daglige helse- og sikkerhetsbehov. Det deles ut rene klær, inkludert vinterjakker, hygieneartikler, kondomer og glidekrem gratis. I 2011 delte vi også ut enkle voldsalarmer gratis. På varmestua fokuseres det videre på å undersøke muligheten for alternativ til prostitusjon både i gruppesamtaler og i samtaler med den enkelte kvinne. Bevisstgjøring av egen omsorgsevne og det å kunne se alternativer til prostitusjon fungerer motiverende i forhold til å få til de endringer mange av kvinnene ønsker i sine liv.

På varmestua registrerer vi også ubehagelige hendelser kvinnene har hatt med kunder slik at andre kan bli advart mot disse. Brukerne forteller om episoder de har vært involvert i, og sammen skriver vi et oppslag som skal varsle andre. På denne

måten kan andre kvinner unngå å komme opp i ubehagelige situasjoner med samme person. Dette fremmer solidaritet og gruppetenkning i tillegg til den preventive funksjonen.

Mat og måltider som metode

Det er av flere årsaker viktig for Pro Sentret å ha et variert og næringsrikt mattilbud. Et hovedfokus er å bidra til et mer regelmessig og næringsrikt kosthold for de av våre brukere som spiser uregelmessig og kan være feilernært eller underernært. Videre er vår erfaring at mye godt miljøarbeid gjøres rundt kjøkkenbordet, da det å spise sammen skaper muligheter for kontaktetablering, tillitsbygging og samtaler mellom ansatte og brukere, på en naturlig og lite truende måte.

På samme måte bistår måltidene til å bygge broer mellom de ulike brukergruppene; et felles måltid rundt et bord er en god måte å bryte ned kulturbarrierer og å skape samkvem og forståelse brukerne imellom på. Selv om hoveddelen av maten som serveres er tradisjonell norsk mat, er vi opptatt av også å servere retter fra andre deler av verden, ofte de steder våre utenlandske brukere har opprinnelse fra. Dette kan være en inngangsport til å diskutere likheter og ulikheter mellom kulturer, og særlig de utenlandske kvinnene får på denne måten presentert andre deler av sin kulturelle identitet enn de ellers får anledning til.

I tillegg til å fungere som en del av vårt miljøarbeid, gir tilberedning og servering av mat oppgaver til brukere i arbeidstrening.

Brukermedvirkning

Brukermedvirkning står som nevnt sentralt i alt arbeidet som gjøres på varmetua, og på Pro Sentret generelt. Dette betyr blant annet at brukerne blir tatt med på råd og lyttet til når det gjelder aktiviteter og tilbud som planlegges på varmetua og eventuelle endringer i måten arbeidet der gjennomføres på. Også i 2011 har vi jobbet aktivt med å finne en god balanse slik at brukerne opplever en reell medbestemmelse selv om ikke alt de foreslår blir etterfulgt.

En av Pro Sentrets hovedmetoder i forhold til brukermedvirkning er å avholde regelmessige brukermøter. Dette er møter som er åpne for alle brukerne, og hvor kvinnene kan komme med innspill, ønsker, kommentarer eller de kan diskutere aktuelle temaer. Vi ønsker med dette å sette fokus på ressursene hos våre brukere og la møtene være en arena for medbestemmelse og trening i evnen til å presentere egne behov og utvikle selvtillit. Vi har avholdt ni ordinære brukermøter i løpet av året, som er tilnærmet en fordobling sammenlignet med 2010. En utfordring har vært at få av våre utenlandske brukere har deltatt på disse møtene, og vi vil i 2012 prøve å motivere til større deltakelse av kvinner fra denne gruppa gjennom å blant annet variere mellom engelsk og norsk språkbruk i større grad.

En annen innfallsvinkel til brukermedvirkning er å tilby brukere arbeidstrening på kjøkkenet. I tillegg til at dette bidrar til økt kompetanse og verdifull erfaring i forhold til eventuelt innpass på det ordinære arbeidsmarkedet, setter vi gjennom denne type medvirkning bevisst fokus på ressursene som finnes blant brukerne, fremfor å bare

fokusere på utfordringer og problemer. Vi opplever også at andre brukere kan synes det er motiverende å se andre brukere i denne posisjonen i forhold til egen endringsprosess, og at det kan bidra til å bygge bro mellom de ulike brukergruppene da vi har både norske og utenlandske brukere i arbeidstrening. I 2011 jobbet som nevnt tre ulike brukere på varmetuaas kjøkken.

Aktiviteter på varmetua 2011 – fokus på brobygging og empowerment

Som vi allerede har vært inne på, arrangeres det jevnlig ulike aktiviteter på varmetua. Disse har ulike, men også overlappende målsetninger. I 2011 har hovedfokus vært på aktiviteter som kan bygge bro og skape samhald mellom våre ulike brukergrupper, og aktiviteter som bidrar til brukermedvirkning og styrking (empowerment) av kvinnene.

Høsten 2011 arrangerte vi totalt sju temakvelder, der kvinnene i hovedsak bestemte hva som skulle diskuteres. I de fleste tilfeller inviterte vi eksterne innledere eller diskusjonspartnere med spesialkunnskap om det aktuelle emnet. Tema som har vært diskutert er positive og negative sider ved metadon, HIV, utenlandske kvinners rettigheter og plikter i møte med politiet og vold i nære relasjoner. Videre, og tradisjonen tro i et valgår, inviterte noen av kvinnene politikere, denne gangen lokalpolitikere, til valg møte på varmetua i august. Politikere fra de fleste store partiene stilte, og rundt 15 kvinner fikk anledning til å utfordre disse i forhold til for dem aktuelle problemstillinger.

Når det gjelder fokuset på vold i nære relasjoner kom det som et resultat av funn fra Pro Sentrets voldsundersøkelse³³ som viste at svært mange av våre brukere har denne type erfaring. Vi samarbeidet nært med Oslo krisesenter, og to ansatte derfra kom for å undervise om og diskutere ulike sider ved denne tematikken, over fire kvelder. Tema som ble diskutert var; hva er vold?; vold og kjærlighet; og reaksjoner på vold. Mellom åtte og 15 brukere deltok hver gang, med en blanding av norske og utenlandske kvinner. Vi har oppsummert dette som svært vellykket, og vil i 2012 utforske et mer systematisk samarbeid med Oslo Krisesenter.

Andre metoder vi har brukt i forhold til styrking av kvinnene, har vært å arrangere velværekvelder og deltakelse i sosiale aktiviteter utenfor Pro Sentrets lokaler. I 2011 kom frivillige profesjonelle frisører for å klippe og stelle kvinnenens hår, fire kvelder. Våren 2011, og som del av Lotus prosjektet som ble beskrevet i årsmeldingen for 2010, arrangerte vi åtte teaterturer. Mellom åtte og 10 kvinner deltok hver gang.

Andre aktiviteter, der hovedfokus har vært å bygge bro mellom våre ulike brukergrupper, har vært bingo, filmkvelder, quiz, hobbyverksted, blåtur og dansegruppe. Vi har i tillegg feiret utallige fødselsdager, arrangert solfest, høstfest med lammestek, sommerfest, fårikålaften og julebord.

³³ "Fritt vilt", Bjørg Norli og Ulla Bjørndahl, Pro Sentret 2008

Målsetninger og hovedfokus for 2012

Vi har ovenfor skissert en del av utfordringene vi forventer og planene vi har for 2012. En hovedmålsetning er å opprettholde et tydelig sosialfaglig fokus. Videre skal tilbudet ved varmetua være forutsigbart, trygt og tilgjengelig med faste åpningstider og kvalifisert personale. Vi mener å se at de samlende miljøtiltak vi har gjennomført har hatt en positiv effekt når det gjelder brobygging mellom de ulike brukergruppene, og vil fortsette å utvikle disse.

Vi ønsker også å få gjennomført den nevnte kartleggingen av hva kvinnene faktisk bruker varmetua til, og hva mer de eventuelt skulle ønske seg av tilbud. Vi håper at dette vil gjøre oss i stand til å skape en varmetue tilpasset behovene til dagens svært varierte brukergruppe.

BIKUBEN – VELLYKKET SYSSELSETTING

Av Ann Carin Dam

Biene er en sosial art som er kjent for sin betydelige honningproduksjon. Bikuben er senter for yrende virksomhet, der individene skjøtter sine oppgaver med tilsynelatende stor iver og glede. De er fredelige vesener, men forsvaret det de oppfatter som sitt. De har et sterkt solidaritetsinstinkt, og de fleste av arbeiderne er dronningens døtre. Pro Sentret valgte Bikuben som symbol for en del av et tredelt prosjekt vi kalte Pro Start i 2010. Bikuben ble den delen av satsningen vi videreførte i 2011.

Bikuben er et sysselsettingstilbud til kvinner med tilhørighet i gateprostitusjonsmiljøet som har begrenset arbeidsevne i ordinær forstand, grunnet rusavhengighet og/eller psykososiale problemer. Arbeidet består i enkle manuelle oppgaver, og lønn utbetales kontant etter endt arbeidsøkt. Lønnen er 200 kroner pluss skatt for to til tre timers arbeid. Bruttolønna varierer derfor fra deltaker til deltaker. Vi tok utgangspunkt i gateprisen for en brukerdose heroin når vi fastsatte lønnsnivået. Deltakelse i Bikuben *skulle* være et reelt alternativ til "en tur på strøket".

Det er i forbindelse med innføringen av lov mot kjøp av seksuelle tjenester fra myndighetene et ønske om forsterkning av bistanden til kvinner og menn som ønsker seg ut av prostitusjon samt å styrke tiltak som kan bedre situasjonen for prostituerte.

Pro Sentret etablerte prosjektet Bikuben i 2010 ved hjelp av midler fra Scheiblers legat. Også i 2011 mottok vi støtte fra Scheiblers legat, men har videre benyttet oss av Pro Sentrets eget rammebudsjett for å kunne drifte prosjektet gjennom hele året. Sent på høsten 2011 mottok vi imidlertid noe prosjektmidler fra staten til Bikuben.

Ved årets slutt i 2011 oppsummerer vi at Bikuben er en formidabel suksess etter halvannet års drift. I det følgende gjør vi rede for hvorfor og hvilke forhold som ligger til grunn for at vi har lyktes med å gi en gruppe kvinner et faktisk alternativ til sexsalg om enn i begrenset omfang.

Om målgruppa

Prosjektet har inkludert de fleste kategorier av brukerne ved Pro Sentrets lavterskeltilbud. Vi har deltakere i aktiv rus, brukere som er under behandling ved Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) og brukere med psykososiale problemer. Bikuben har også deltakere som har midlertidig arbeidstillatelse i refleksjonsperioden som ofre for menneskehandel, samt kvinner av utenlandsk opprinnelse som av ulike årsaker er ekskludert fra det ordinære arbeidsmarkedet. Prosjektets utforming treffer målgruppen godt. Likevel er det også her faktorer som utestenger enkelte grupper, så som kvinner med gjeldsordning, mottakere av sosialstønad eller bostøtte som ikke gis anledning til å delta uten at stønaden reduseres samt mottakere av uføretrygd som ikke kan ha skattbar inntekt det første året.

Om målsettinger

Prosjektet har som hovedmål å tilby meningsfylt sysselsetting og motivasjon til kvinner i gateprostitusjonsmiljøet i Oslo og være et konkret alternativ til å måtte selge seksuelle tjenester som supplement til sosialstønad eller trygd.

Prosjektdeltakerne formidler at prosjektet utgjør en stor forskjell for dem i hverdagen. De opplever meningsfylt samvær og er uhyre stolte over å ha en jobb å gå til. Dette er meget motiverende. Flere har mentalt begynt prosessen med å vurdere andre aktuelle muligheter.

Bikuben har vært et uttalt alternativ til "å ta turer på strøket" for en del av våre mest aktive deltakere. For de av deltakerne som allerede har lagt prostitusjonen bak seg, har prosjektet bidratt til en bedret økonomi. Flere har uttrykt glede over å kunne se frem til noen ekstra hundrelapper å ta med seg inn i helgen, de har nå mulighet til å unne seg noe ekstra som ikke var mulig da de kun hadde sosialstønad/trygd som eneste inntektskilde.

Vi hadde formulert en rekke delmål, både som resultat for den enkelte deltaker, men også for miljøet som sådan. De lyder slik:

Brukerne får muligheten til å oppleve verdien av lønnet arbeid og mestring, noe som igjen bidrar til økt selvtillitt og tro på egne evner. Brukerne kan få bedret økonomi og økt arbeidserfaring. Pro Sentret er for mange en arena for sosial omgang og et "fristed" fra stigma og hemmelighold. Et slikt arbeidstilbud vil forhåpentligvis bidra til å øke det sosiale samholdet. Tiltaket vil kunne heve den enkeltes opplevde livskvalitet og motivere for ytterligere endringsprosesser. Tiltaket vil ha både en habiliterende og rehabiliterende effekt. Utvikling av en identitet ut over "klientrollen" og "hore" vil kunne være et resultat for deltakerne. Målene er av kvalitativ karakter.

Om antall deltakere og måloppnåelse

Alle brukere av Pro Sentrets lavterskeltilbud ble i utgangspunktet regnet som potensielle deltakere i prosjektet. Vi anslo at Bikuben ville ha plass til 10 deltakere per dag, og at disse ville være i arbeid 2–4 timer 3 dager i uka. Det viste seg at våre lokaler optimalt sett tillater 8 deltakere per dag, om enn noe avhengig av arbeidsoppdraget. I desember 2011 hadde prosjektet 21 registrerte deltagere. 10 nye deltagere er registrert og 8 av disse er fremdeles aktive. De 2 andre jobbet bare et par ganger. Det har tatt tid å rekruttere til prosjektet. Kvinnene må i første rekke gjøre

seg opp en mening om innsatsen er verdt 200 kroner. De synes det høres lite ut, helt til de begynner å regne – plusser på skatten, trekker fra ventetid som de ellers måtte ha regnet med. Så må de tørre – kan *jeg* virkelig jobbe? Kommer *jeg* til å få det til? Så må de skaffe skattekort. Denne prosessen tar for enkelte uker eller måneder. Bikuben måtte begrense antall deltakere til 8 per dag og har måttet avvise deltakere ved flere anledninger. Utvelgelsen skjer ved loddtrekning blant de fremmøtte. Tendensen er likevel at prosjektet har full dekning oftere og oftere.

Vi har i all hovedsak hatt drift tre dager i uken siden slutten av mars til ut juni og fra midten av september til andre uken i desember, til sammen 79 arbeidsdager. Bikuben holdt feriestengt fire uker i sommer og to uker i forbindelse med jul og nyttår. Det er hovedsakelig mangel på oppdrag som har vært årsaken de gangene vi har måttet avlyse utenom feriene. Mange av deltagerne ønsker seg daglig arbeid, og vi vurderer en mulig utvidelse av prosjektet fra tre til fem dager per uke. Begrensningen av arbeidstiden per dag er knyttet til bemanningsmessige årsaker og til Pro Sentrets øvrige åpningstider og tilbud.

Konklusjon etter halvannet års drift

Prosjekt Bikuben treffer målgruppa godt, og deltagerne opplever at denne formen for arbeid kan utgjøre et alternativ til prostitusjon for dem. Kvinnene får erfaringer som bidrar til positiv endring av deres selvoppfattelse og der i gjennom også endringer i deres møte med omverdenen. Prosjektets formelle rammer ekskluderer likevel noen. Begrensninger i kapasiteten gjør at vi må avvise flere. Pro Sentret vurderer Bikuben som en formidabel suksess, som vi ønsker å videreføre i 2012.

Oppdrag til prosjektet

En utfordring for et hvert lavterskeltiltak er uforutsigbarheten. Vi vet aldri hvor mange deltagere som vil møte opp, og vi vet aldri hvilken forfatning de som kommer er i. Internt på Pro Sentret byr dette på lite vanskeligheter, men i dialogen med oppdragsgivere er det selvsagt en utfordring at vi aldri kan garantere for en leveringstid. Imidlertid har det vist seg at deler av deltagergruppen er betydelig mer stabile hva gjelder oppmøte og arbeidsevne enn vi hadde forventet. En utfordring for 2012 er derfor å gripe fatt i de gode erfaringene, og hjelpe de som vil forsøke seg videre over i mer forpliktende arbeidsforhold.

Bikuben har i 2011 hatt oppdrag fra ulike aktører, både kommersielle og offentlige. Dager hvor arbeidsoppgavene har uteblitt for eksempel fordi varer er forsinket, eller andre årsaker vi ikke rår med, har vi latt "Biene" arbeide med praktiske oppgaver internt. Prosjektet dekker i slike tilfeller hele lønnskostnaden for deltagerne.

For eksterne oppdragsgivere har prosjektet fakturert kr 200,- per deltager per dag. Oppdragets omfang forsøkes estimert i forhold til hvor mange "dagsverk" den krever. Vi finner at samarbeidspartnere responderer godt på idéen om å betale honoraret til den enkelte kvinne. Prosjektet finansierer selv da skatt og arbeidsgiveravgift på beløpet.

Det har vært et håp for oss at Bikuben på sikt vil ha inntekter av en viss størrelse, slik at midlene rekker for en lengre periode. Derfor har vi en intensjonsavtale med

designeren Cecilie Melli, der tanken er at det skal designes et eget smykke som kan produseres av Bikuben for kommersielt salg. Dette ville gitt en kontinuitet i arbeidsoppgaver og en anledning til å markedsføre både Bikuben og designeren Cecilie Melli på en god måte. Utviklingen av smykket har tatt lang tid, men er nå så godt som ferdig. Smykkene skal selges i Cecilie Mellis butikk i Oslo, og i hennes nettbutikk. I tillegg søker vi andre aktører som kan ta smykkene inn i sitt sortiment. Tanken er at smykkene tas i kommisjon, og all fortjeneste går tilbake til prosjekt Bikuben. I denne prosessen har Cecilie Melli blitt vår største oppdragsgiver. Vi pakker om hennes produkter fra leverandør. De kommer i store forpakninger, og Bikuben pakker om til utsalgsklare enheter med designerens egen logo. Samarbeidet med Cecilie Melli videreføres i 2012.

Ledelse, drift og markedsføring

I prosjektet er det en person som har hatt ansvar for både innhenting av oppdrag, lønnsadministrasjon og arbeidsledelse. Det har vist seg formålstjenlig at førstehåndskunnskap om deltagergruppas fungering ligger hos den personen som inngår avtaler med oppdragsgivere. Vi har derfor som intensjon å videreføre dette.

Det vil bli utarbeidet en konkret markedsføringsplan for 2012. Siden starten har vi henvendt vi oss til offentlige, private og ideelle aktører i form av generelle informasjonsbrev, som senere er fulgt opp med telefonhenvendelser. Pro Sentrets hjemmeside og kommunens intranettsider har blitt brukt til å annonsere etter oppdrag. Vi benytter også sosiale medier, som Facebook. En lansering av Bikuben og et spesialdesignet produkt sammen med en kjent designer vil selvsagt ha en betydelig markedsføringseffekt. Vi arbeider hardt for å realisere denne drømmen.

Med utgangspunkt i dette avslutter vi med noen utsagn fra Bikubedeltakere:

"For meg er dette ikke bare arbeidstrening, men også sosial ferdighetstrening. Etter å ha slitt med sosial angst i mange år, klarer jeg nå å fungere i en gruppe med mennesker. Jeg føler felleskap, trygghet og mestring."

"Jeg merker at det gjør meg stolt å ta jobben på alvor. Det er viktig for meg å komme presis, å følge ordensreglene, og jobbe så effektivt jeg klarer."

"Endelig har jeg en annen og mer "ordentlig" grunn til å oppsøke Pro Sentret så ofte. Jeg jobber jo her!"

"Jeg har forsøkt å selge =Oslo, men jeg blir helt knekt av å eksponere meg på gata på den måten. Å kunne komme inn i trygge omgivelser for å jobbe er mye bedre for meg."

OPPSØKENDE ARBEID PÅ GATA

Av Turid Misje, Andreas Pedersen Kikvik og An Van Steenvoort

Hovedmålsettingen med Pro Sentrets oppsøkende arbeid i gateprostitusjonsmiljøet er å opprette og vedlikeholde kontakt med kvinner og menn som selger seksuelle tjenester på denne arenaen og å gi dem et tilbud om sosial- og helsefaglig hjelp, informasjon og veiledning. Med gateprostitusjon mener vi at sex blir tilbudt på gata. Selve tjenesten utføres i kundens bil, på hotell, i leiligheten til kunden eller sexselgeren, ute eller andre steder. Ofte kjører kunden ut av sentrum for å komme seg unna politiets søkelys.

For mange er møtet med Pro Sentrets oppsøkende team første kontakt med Pro Sentret. For noen, og da særlig utenlandske personer, er dette første gang de er i kontakt med representanter fra hjelpeapparatet overhode. Oppsøkende arbeid er derfor viktig både for å informere om hele Pro Sentrets tilbud, og for å kunne orientere om det norske samfunnet og systemet generelt.

En tilleggsmålsetting for vårt oppsøkende arbeid er observasjon og registrering av antall sexselgere i gateprostitusjon, deres nasjonalitet samt av endringer og utviklingstrekk i gateprostitusjonen generelt. Dette er en del av vårt mandat som nasjonalt kompetansesenter.

Metode

Pro Sentrets oppsøkende arbeid i gateprostitusjonsmiljøet tilpasses utviklingen og omskiftninger i gateprostitusjonen fortløpende. Geografisk foregår denne type prostitusjon i Oslo sentrum rundt Kvadraturen, men tidvis også i andre deler av sentrumsområdene.

Vi bestreber oss på å gjøre oppsøkende arbeid i gateprostitusjonsmiljøet minst to dager i uken. I 2011 gjennomførte vi totalt 89 feltpatruljer. Våre faste dager ute er tirsdager og torsdager, og da er vi på gata fra kl 21.00 til kl 24.00. Vi forsøker også å gå en fredags- eller lørdagsnatt i måneden, fordi det da ofte er flere og andre personer å treffe enn på ukedagene. I 2011 hadde vi oppsøkende team ute 10 helgenetter. I tillegg har vi hatt et ønske om å gå oppsøkende en formiddag i uka, men i 2011 fikk vi bare dette til en gang.

De oppsøkende teamene består vanligvis av to personer. Av og til har vi med hospitanter og studenter. Vi er konservative i vurderingen av hvorvidt vi skal ta med flere personer, da antall oppsøkere ikke må oppleves for overveldende av dem vi møter. Teamene er sammensatt av ulike profesjoner som sosialarbeidere, sykepleiere, lege og kulturformidlere. Bruk av kulturformidlere har vært sentralt for å kunne gjøre et godt helse- og sosialfaglige arbeid med utenlandske kvinner. Tidligere år har vi hatt kulturformidlere fra Nigeria, Russland, Bulgaria og Albania. I 2011 har vi gjennom hele året jobbet med nigeriansk kulturformidler, samt at vi en kort periode hadde en rumensk kulturformidler. I tillegg har en av våre sykepleiere bulgarsk opprinnelse.

Det er viktig at det er en kontinuitet i teamsammensetningen slik at kontakten med kvinnene på gata blir stabil. Oppbygging av tillit i miljøet er en kontinuerlig prosess,

og det krever at de samme ansiktene er hyppig ute. Vi bestreber oss derfor på å ha faste oppsøkende team så langt det er mulig.

Når vi jobber oppsøkende på gata, krever det en bevissthet på at vi beveger oss på kvinnes arena. Når sexselgerne kommer til Pro Sentret av eget initiativ, er det et helt annet utgangspunkt for relasjonen. Vår erfaring er at å respektere kvinnes "arbeidsplass" er helt sentralt i forhold til å bygge og vedlikeholde tillit. Vi tar kun kontakt med de som selger sex dersom de ikke er i forhandlinger med en kunde eller på andre måter ser opptatte ut. Kontakten avbrytes dersom vi opplever at møtet ikke er ønsket. I det oppsøkende arbeidet er vi kortfattede og konkrete og ikke påtrengende. Ved behov inviteres vedkommende til våre lokaler. I tillegg til å informere om tilbudet på Pro Sentret, deler vi ut kondomer, glidemiddel og intimservietter. Gratis tilgang på kondomer er viktig forebygging av seksuelt overførbare sykdommer. Det gir også våre oppsøkende team en konkret, praktisk innfallsvinkel i kontaktetableringen.

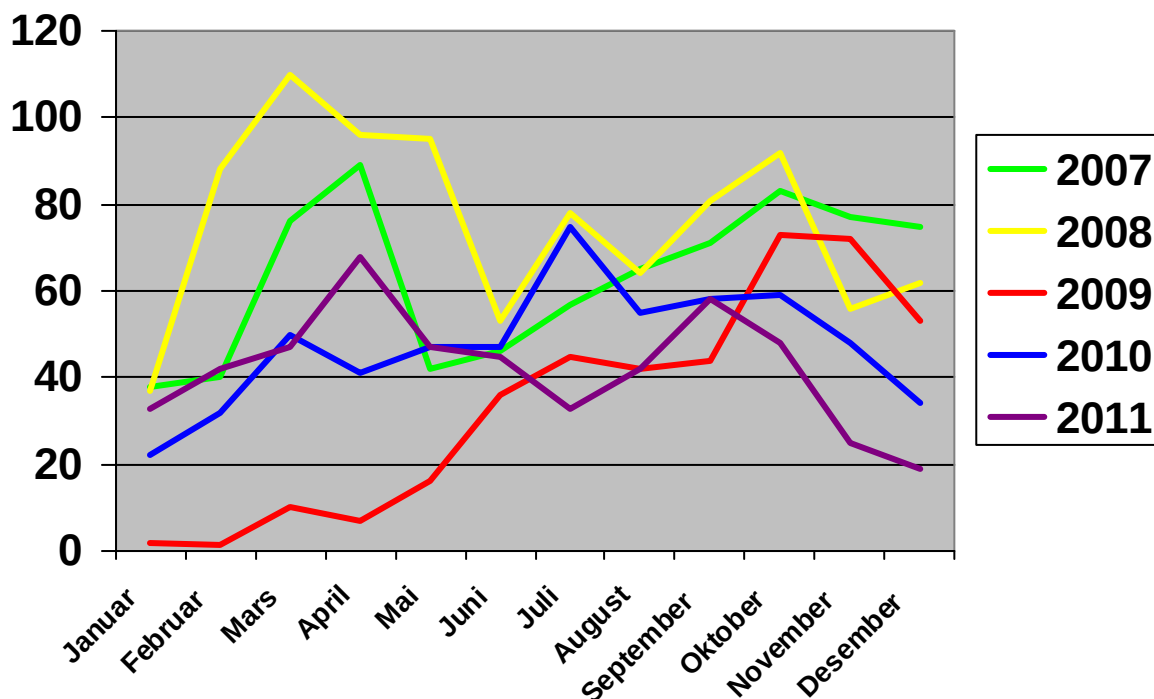
Vi har et særlig fokus på "nyrekruttering", det vil si tilfanget av nye personer under 25 år. Overfor denne gruppa forsøker vi å forebygge at prostitusjonskarrieren videreutvikles på et så tidlig stadium som mulig.

Ved mistanke om at personer som selger sex er mindreårige har vi ringt barnevernsvakta. Dette har i 2011 utelukkende dreid seg om utenlandske jenter. Det er store utfordringer knyttet til denne problematikken, da det for det første kan være vanskelig å se hvorvidt en jente er over eller under 18 år og for det andre at vi vet at de fleste av disse jentene uansett vil ha identitetsdokumenter som sier at de *ikke* er mindreårige.

Statistikk og endringer

Innføringen av sexkjøpsloven i 2009 medførte store endringer på gateprostitusjonsarenaen. Årene før hadde vi gjennomsnittlig truffet rundt 70 ulike personer som solgte seksuelle tjenester hver kveld. I 2009 traff vi i underkant av 30 stykker hver kveld vi gikk oppsøkende. I 2010 økte antallet til gjennomsnittlig 47 personer per kveld, mens vi i 2011 i gjennomsnitt traff 44 personer hver gang vi gikk oppsøkende. Det er viktig å understreke at disse tallene ikke nødvendigvis sier noe om hvor mange som faktisk selger sex på gata i Oslo, men gir et bilde av situasjonen når vi går våre oppsøkende runder.

På gata treffer vi hovedsakelig kvinner og noen transpersoner. Menn selger sex på andre arenaer. Kvinner fra Nigeria var i 2011 fremdeles den største gruppa. Deretter kommer rumenske, bulgarske, norske, baltiske og søramerikanske kvinner. Svært mange av personene vi traff på gateprostitusjonsarenaen dette året var nye for oss, og så godt som alle var utenlandske. Dette samsvarer med vår oppfatning av at det er en mye større turnover blant utenlandske sexselgere på gata enn det er blant norske.

Gjennomsnittlig truffet på gata i Oslo per kveld per måned 2011.

Når det gjelder de rumenske kvinnene, er det en gruppe det har vært vanskelig å kommunisere med fordi mange kan lite engelsk. Kvaliteten på kontakten var vesentlig bedre i den korte perioden vi hadde en rumensk kulturformidler. I arbeid med denne gruppen samarbeider vi ofte med Kirkens Bymisjons tiltak Nadheim, som har en ansatt som snakker rumensk. Det er også slik at mange av de rumenske og bulgarske kvinnene har tilhørighet i Romfolket. Dermed er det ikke bare språket, men også andre kulturelle aspekter som gjør kontakten vanskelig. En skepsis overfor offentlige etater og representanter for disse, er vanlig. I en del sammenhenger ser det ut til at gruppene er organisert på en måte som ikke oppfordrer til kontakt med hjelpeapparatet annet enn når det er tvingende nødvendig, så som behov for legetilsyn med videre.

Antallet norske kvinner i gateprostitusjonen har vært relativt stabilt i mange år. Fra å være den dominerende gruppa på begynnelsen av 2000-tallet, sank andelen dramatisk sammenfallende med at de utenlandske gruppene inntok prostitusjonsstrøket.

De norske kvinnene i gateprostitusjonen har erfaringsmessig store avhengighetsproblemer og psykososiale vanskeligheter. Det er flere faktorer som spiller inn hva gjelder reduksjonen av våre møter med dem i det oppsøkende arbeidet. Den harde konkurransen som de utenlandske, som gjerne er yngre og stadig skiftes ut, byr på, er én faktor. De norske kvinnene tilbyr tjenester på andre tider av døgnet for å unngå for sterk konkurranse, og våre team går som nevnt ut på kveldstid.

Mange har de senere år fått behandling i LAR, og deres behov for penger til stoff er redusert. I den grad de selger sex, kan det være tilstrekkelig med å ta én tur og så

reiser de hjem igjen. De utenlandske kvinnene står gjerne i mange, mange timer fordi deres behov for inntekter er større. For en del av de norske kvinnene har salg av =Oslo blitt et alternativ til å selge seksuelle tjenester og en liten gruppe har fått inntektsmuligheter gjennom Pro Sentrets eget arbeidsprosjekt "Bikuben". Politiets aksjoner mot rusmiljøet i sentrum har også spilt en rolle. Kvinnene har ikke lenger all aktivitet (tjene penger, kjøpe stoff og sosialt samvær) i sentrum av byen. Pro Sentret blir fortalt at mye av narkotikaomsetningen og prostitusjonen nå foregår i bydelene, hjemme hos folk, og i nærheten av kommunens hybelhus og væresteder. Noen norske kvinner velger internett som alternativ kontaktetableringsarena til gata.

Tendenser og observasjoner fra gateprostitusjonsmiljøet i Oslo

Som de to foregående årene har det store samtaleemnet på gata vært mangel på kunder og lave priser. De fleste utenlandske kvinnene vi snakker med mener dog fremdeles at det er lettere å skaffe seg inntekt her enn i hjemlandet, eller det landet de har opphold i, som oftest Spania eller Italia.

Et annet viktig tema har vært forholdet til politiet, eller det man kan betegne som politiets oppførsel mot kvinnene på gata. Som det også blir skrevet om andre steder i denne rapporten, ble vi særlig høsten 2011 fortalt om mange episoder som tilsa at politiet hadde en målrettet aksjon mot nigerianske kvinner i gateprostitusjonsmiljøet. Svært mange nigerianske kvinner ble bøtelagt, med ulike begrunnelser, og mange mistet boligen sin som resultat av det vi tolker som en intensivering av "Operasjon husløs". Vi opplevde stor fortvilelse blant de nigerianske kvinnene på gata i denne perioden, flere sov ute eller "bodde" i perioder på Oslo S. Kvinnene uttalte at de aldri i noe land har opplevd denne formen for nedverdiggelse. De stilte mange spørsmål rundt hvorfor de blir behandlet som kriminelle når sexkjøpsloven – slik de har fått det forklart - kriminaliserte kunden?

Pro Sentret ser dette i sterk kontrast til myndighetens intensjon i forkant av lovendringen. Selgeren skulle ikke rammes av forbudet. Det er i denne sammenheng interessant å merke seg at vi ble fortalt de første historiene om denne "aksjonen" like etter at vi observerte det største antallet (156) sexselgere på én kveld i 2011. 138 av disse var nigerianske, rundt 50 av dem stod på Karl Johan.

I følge de kvinnene vi snakket med, stilte politiet ingen spørsmål rundt hvordan de hadde det, eller annet som kunne ha avdekket om de var utsatt for menneskehandel. Aksjonen må derfor betraktes utelukkende som renovasjon. Statistikken viser en klar nedgang i antallet personer i gateprostitusjonsmiljøet de siste tre månedene av 2011. Aksjonen antas dermed å være vellykket i politiets øyne. Konsekvensene for selgerne av seksuelle tjenester er imidlertid brutale og lite humane, og det er lite som tyder på at lovendringene rammer andre enn selgeren i særlig grad. Vi viser til artiklene i rapportens første del for mer informasjon om Pro Sentrets analyser av utviklingen på dette markedet.

Videre, og som nevnt i forrige årsrapport, observerer vi fremdeles at mange, og særlig nigerianske kvinner jobber seinere på natta enn det de har gjort tidligere. Tidligere år var det forholdsvis stor aktivitet på strøket i 22-tida, mens mange nå ser ut til å komme ut når det nærmer seg midnatt. Dette er en utfordring for oss, sett i forhold til tidspunktene våre oppsøkende team går ute.

Erfaringene fra 2011 viser igjen hvor ulike situasjonene til kvinnene i gateprostitusjon i Oslo er. I særdeleshet er dette tydelig blant de utenlandske, også når det gjelder de som kommer fra samme land. Grovt sagt kan man si at det går et hovedskille mellom kvinner som selger sex for at de (og eventuelt familien i hjemlandet) i bokstavelig forstand skal overleve fra dag til dag, og de kvinnene som bruker pengene fra sexsalget til for eksempel å bygge hus eller etablere forretningsvirksomhet i hjemlandet. Flertallet i den første kategorien har svært lite skolegang, mange kan ikke lese og skrive, mens kvinner i den andre kategorien ofte er nokså velutdannet. Disse forskjellene virker naturlig nok inn på hva de ulike kvinnene kan få og vil ha hjelp til. Rettighetene den enkelte besitter i kraft av nasjonal tilhørighet er styrende, men individuelle ressurser kan være også være avgjørende for hvilke alternativer som er mulige.

2012

Målsettingene for det oppsøkende arbeidet i gateprostitusjonsmiljøet videreføres i 2012. Vi har mange utfordringer. Det å komme i posisjon overfor særlig de rumenske kvinnene som selger seksuelle tjenester i Oslo er vanskelig, å gi dem adekvat sosialfaglig bistand likeså. Pro Sentret vil arbeide med å videreutvikle metoder for å bedre dette.

Markedet endrer seg stadig. Noe av det mest påfallende er at tidene på døgnet hvor kvinner tilbyr sex på gata endrer seg og aktiviteten er spredt ut over hele døgnet. Det er en utfordring for oss å se hvordan vi kan tilpasse oss dette mønsteret.

For Pro Sentret blir det en naturlig del av arbeidet å forsøke og bistå kvinnene i møtet med politiet og deres aktivitet i området. ,Kvinnernes rettsvern må fremheves, og tiltak som er ment å ramme markedet må ikke urimelig begrense den enkeltes frihet til å bevege seg rundt i byen. Vi vil følge denne utviklingen nøye og løfte problemene kvinnene møter opp til ansvarlige myndigheter.

OPPSØKENDE ARBEID PÅ INNEMARKEDET

Av Inger Tangen

Markedet

Pro Sentret har i flere år hatt en aktiv tilnærming til prostitusjonen som foregår på innemarkedet. Det vi definerer som innemarkedet omfatter imidlertid flere forskjellige arenaer. Definisjonen blir således mangfoldig, men vi knytter det i store trekk til hvor avtalen om kjøp og salg av seksuelle tjenester inngås. Dette omfatter således institutter og leiligheter, men også aktiviteter som foregår på hoteller, klubber, barer og restauranter. Enkelte arbeider i tillegg med det som kalles "mobil prostitusjon", som også foregår på innemarkedet. Tjenesten annonseres da med den enkeltes reiserute og treffsteder spredt utover hele landet.

Flere av dem vi møtte i 2011 var aktive på de ulike arenaene samtidig.

Det oppsøkende arbeidet vi har utført i 2011 har i hovedsak vært rettet mot institutter og leiligheter. Det har i løpet av året vært en stor uro i miljøene. Mange har blitt kastet ut fra leiligheter på kort varsel, med utallige påfølgende flyttinger. Samtidig har stadig nye institutter etablert seg.

Vi har i 2011 utført oppsøkende arbeid på **28 forskjellige institutter** og i **10 forskjellige leiligheter**.

Tabellen nedenfor viser hvor mange ulike brukere vi har registrert samt hvor mange ganger disse igjen er påtruffet i løpet av året.

År	Ulike brukere	Antall treff
2007	121	337
2008	130	436
2009	133	366
2010	126	275
2011	143	290

Vårt oppsøkende arbeid på innemarkedet har foregått i Oslo. De fleste instituttene og leilighetene har vært sentralt plassert og godt fordelt på vest- og østkanten av byen. Flere har imidlertid nå også etablert seg mer i utkanten av sentrum og i enkelte drabantbyer.

Det oppsøkende arbeidet har i tidligere år vært rettet mot ulike grupper og nasjonaliteter. I 2011 har vi hatt hovedfokus på de thailandske miljøene.

Målsetting

Målsettingen med arbeidet har vært å gi kvinner og menn som selger seksuelle tjenester på innemarkedet et tilgjengelig tilbud om sosial- og helsefaglig hjelp, informasjon og veiledning for derigjennom å bidra til økt livskvalitet og velferd. Den enkelte definerer selv sitt behov og er styrende i prosessen.

- Vi ønsker å gi konkrete helsetilbud samt adekvat veiledning om helsespørsmål
- Vi ønsker å gi råd og veiledning om sosiale, økonomiske og juridiske spørsmål
- Vi ønsker å innhente kunnskap om miljøene og holde oss à jour med eventuelle endringer

Arbeidet vi utførte i 2011

Vi har som tidligere år gått oppsøkende på innemarkedet hovedsakelig én ettermiddag/kveld i uka. Det faste teamet har bestått av en sosialarbeider og en sykepleier, ofte supplert med kulturformidler eller enkeltpersoner fra miljøene. Disse personene har utstrakt kunnskap/kjennskap til miljøet samt mange kontakter, noe som har vært uvurderlig for arbeidet vi har utført.

De fleste besøk er avtalt på forhånd. Da kan også de som har behov for å snakke med oss, men som ikke er på jobb, møte opp. Mange steder har vi imidlertid en stående avtale om at vi kan komme uanmeldt.

Hovedfokus i det helsefaglige arbeidet har fortsatt vært forebygging og testing av seksuelt overførbare infeksjoner (SOI). Vi har gitt rådgivning og formidlet til annet relevant helsetilbud, som time hos lege på Pro Sentret, assistanse med å få seg en fastlege eller skaffet akuttmedisinsk hjelp. Vi har tilbudt gratis vaksine mot Hepatitt A og B og tatt blod- og urinprøver for å sjekke for ulike seksuelt overførbare infeksjoner. Vi har også opprettholdt utdeling av gratis kondomer, glidekrem og angrepiller. Vi har i tillegg vedlikeholdt og fulgt opp grunnprevensjon for de kvinner som har ønsket det. De vi har påtruffet har, som de aller fleste av oss, et ønske om å ivareta sin egen helse på best mulig måte og gitt uttrykk for det. Interessen og takknemligheten for å motta helsetilbudet fra Pro Sentret er derfor fortsatt stor.

Gjennom vår tilstedeværelse i miljøene over flere år har vi fått opparbeidet en tillit som har gjort det mulig for oss å gå dypere inn i andre aktuelle temaer og problemstillinger enn helseplager og prevensjon. Generelle spørsmål om ekteskap/familie/kjæreste/barn, økonomi/jobb/utdanning, prostitusjon/sekssualitet, vold, rus og psykiatri har vært aktuelle temaer vi har hatt samtaler om. Mange opplever en svært presset livssituasjon, både økonomisk og sosialt. Samtalene har således ofte vært knyttet opp til opplevelsene av uro og angst samt stor bekymring for hvordan den videre utviklingen i markedet vil bli.

De fleste vi har møtt på innemarkedet har hatt liten erfaring med det offentlige hjelpeapparatet utover kontakten med Pro Sentret. De har heller ikke hatt nødvendig kunnskap om eventuelle rettigheter som finnes i ulike livssituasjoner. En del lever til dels isolert med begrenset kunnskap om både norsk språk og norsk samfunn. Det oppsøkende arbeidet har derfor stadig oftere blitt fulgt opp med individuell poliklinisk bistand for dem som av ulike årsaker har hatt behov for det. Omfanget av individuell oppfølging av brukere fra innemarkedet fortsatte å øke i 2011.

Utvikling og tendenser på innemarkedet

Nyetableringer, fastlåste situasjoner, økt konkurranse og uro

Innemarkedet har også i 2011 vært preget av flyttevirksomhet og omorganiseringer. Virksomhetsstrukturer har blitt lagt om og lokaler har fått nye aktiviteter.

I tillegg har det i året som gikk blitt etablert mange nye institutter i Oslo. Dette har selvsagt bidratt til å øke konkurransen, som i utgangspunktet var tøff nok. Mange har slitt for å få det til å gå rundt. Med åpningstider på 10 timer har det blitt lange dager/kvelder for å få en inntjening som lønner seg. Ikke alle har klart seg og har dermed kommet i økonomisk ufare. Store beløp kan ha blitt investert i driften, slik at gjelden noen satt igjen med til slutt, ble uhåndterlig. Flere har etter hvert kommet til oss og fått bistand etter avviklinger og konkurser. De fleste thailandske kvinner har i tillegg et stort forsørgeransvar. Det gjelder både for eventuell familie her, men spesielt i forhold til barn, foreldre, søsken og slekt i hjemlandet.

Til tross for sin etniske opprinnelse har majoriteten av de thailandske kvinnene varig opphold i Norge. De har enten norsk pass eller en annen oppholdsstatus som gir dem alle rettigheter i samfunnet. De fleste har kun gjennomført thailandsk fireårig grunnskole. De sliter med norsk, både muntlig og spesielt skriftlig, i tillegg til at de leser og skriver thai dårlig. Språkproblemer, i tillegg til at mange synes de ikke kan ta seg tid til egen videre skolegang, er imidlertid noen av de største hindringene for å få innpass på det vanlige arbeidsmarkedet. De fleste er motivert til å få ordinært arbeid, dersom de samtidig kan betjene sine økonomiske forpliktelser. Denne pressede situasjonen som mange imidlertid opplever, har gitt en effekt med mer jobbing og økt aktivitet på flere arenaer i stedet for skole, utdanning eller kursvirksomhet. Veien over til ordinært arbeid kan derfor framstå som vanskelig selv om motivasjonen er til stede.

Pro Sentret har de senere årene etablert og gjennomført flere ulike kvalifiserende tiltak for kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. I 2011 har kun ett delprosjekt med fokus direkte mot denne gruppa vært videreført; ProRen. Prosjektet ble etablert som en del av Atheneskolen under overbygningen Pro Start, der vi i 2010 arbeidet intensivt med å utvikle gode metoder for å øke kompetansen og utvikle kvalifikasjoner som kunne lette overgangen til en ordinær jobb for våre brukere. Målet var å gi kvinner dokumenterbar arbeidserfaring gjennom deltids engasjement som renholder ved Pro Sentret. Siden sommeren 2010 og fram til dags dato har vi engasjert tidligere brukere av Pro Sentret i egen organisasjon. Vi gir opplæring i renhold, regler og avtaleverk i norsk arbeidsliv og enkel språkopplæring. Videre gis råd og veiledning i forbindelse med jobbsøk, samt referanser. Trass i herdig innsats fra prosjektdeltakernes side, registrerer vi at det er vanskelig for dem å komme videre over i arbeid hos andre arbeidsgivere. Det kreves normalt gode skriftlige og muntlige fremstillingsevner, ofte på både norsk og engelsk, for stillinger som renholder. Dette kravet er nær sagt uoppnåelig for kvinner som har marginal skriveopplæring, og som i voksen alder har migrert fra land som tilhører en annen språkgruppe.

Politiet har fortsatt hatt fokus på aktivitetene på innemarkedet, både på instituttene og i leilighetene. Selv om mange over tid har opparbeidet seg en fast kundekrets, annonseres det i tillegg. Da risikerer man at det er politiet som ringer og utgir seg for å være en kunde. Konsekvensene har ofte blitt utkastelser fra leilighetene og dermed mange hyppige flyttinger. Det har likeledes blitt stadig vanskeligere for kvinner med

utenlandsk opprinnelse å få leid noe nytt, da mange utleiere i utgangspunktet har blitt skeptiske på grunn av frykten for at det skal foregå prostitusjon der, og at utleieren dermed står i fare for få trussel om en halliktiltale fra politiet. Mange kvinner har uttrykt hvordan angsten, stresset og den stadige flyttingen har slitt på dem. Andre igjen har fortalt om utleiere som vet om at prostitusjon foregår i lokalene og hvordan vedkommende da på ulikt vis også utnyttet den kunnskapen. Aktivitetene har også fortsatt å øke ute i det offentlige rom, som på barer og klubber.

Politiet i Oslo har vært mer aktive med aksjoner rettet mot innemarkedet enn kollegaer ellers i landet. Forholdene i Oslo har dermed ført til at stadig flere kvinner vi har møtt har gått helt over til å jobbe mobilt, eller har fått omreisende virksomhet som et tillegg til sin opprinnelige arena. Vi har således registrert en økt reiseaktivitet i 2011.

Vold, ran og økt sårbarhet

De mange grove ran- og voldsepisodene mot både institutter og leiligheter på slutten av 2010 fortsatte inn i 2011. Flere institutter fortsatte derfor med å holde dørene låst, da de samme gjerningsmennene senere hadde prøvd å tvinge seg inn i lokalene igjen. Selv om hyppigheten av ran på institutter heldigvis gikk ned utover i 2011, så fikk vi dessverre i løpet av året informasjon om flere ran- og voldsepisoder som hadde skjedd rundt i leiligheter. Under et ran i en leilighet, hadde en kvinne i fortvilelse hoppet ut av vinduet og hadde i fallet ødelagt den ene leggen alvorlig. Kvinnene i leiligheten bestemte seg etterpå for å anmelde forholdet til politiet. Konsekvensene av anmeldelsen ble en rask utkastelse fra leiligheten. Ranerne ser ut til å stipulere med at det i de aller fleste tilfellene verken blir en anmeldelse eller straff som følge av ugjerningene. Det er kvinnene som har hatt fokus på seg og som har følt seg overvåket og forfulgt.

Den uro og angst mange kjenner på samt de stadige endringene som skjer i måten innemarkedet organiseres, er med på å øke sårbarheten for voldsutsatthet, risikoatferd og dermed smittefare. For mange oppleves det altfor risikabelt å ta i mot, og ikke minst å oppbevare, kondomer og glidekrem i lokalene i frykt for en politiaksjon.

Kvinnene har nå i mindre grad mulighet til å jobbe i fellesskap med andre. Det er avgjørende at aktivitetene må fylle kravene til diskresjon og anonymitet slik at virksomheten holdes bort fra offentlighetens skue. Vi vet at de kvinnene med thailandsk opprinnelse, som kommer hit fra andre europeiske land, jobber intenst i de periodene de er her. De er således i en spesielt sårbar og utsatt situasjon for overgrep og smitterisiko.

Utfordringer i arbeidet framover

Vi ønsker fortsatt å ha fokus på utviklingen av de forskjellige arenaene på innemarkedet. Vi trenger en stadig oppdatert oversikt og innsikt for lettere å identifisere behov slik at vi blir i bedre stand til å initiere riktige tiltak.

Som tidligere beskrevet, jobber mange av kvinnene vi har møtt på innemarkedet mye. Samtidig kan de leve isolert fra det norske samfunn, både språkmessig og sosialt. Det oppsøkende arbeidet på innemarkedet har i alle år vært drevet ut fra et rettighetsperspektiv, som bygger på empowerment. Det vil si at vi ønsker at kvinnene skal få mer makt og kontroll over egne liv. Gjennom bidrag til bedre å ivareta egen

helse samt råd og støtte på sosiale, økonomiske og juridiske forhold ønsker vi å styrke kvinnes posisjon. Enkeltindividets rettigheter og vern vil fortsatt være viktige fokusområder i det videre arbeidet.

Det er ønskelig å fortsette kontakten i de miljøene vi allerede kjenner, men det blir også viktig framover å innrette det oppsøkende arbeidet slik at vi stadig når fram til nye aktuelle grupper og miljøer. En viktig utfordring er kravet til nytenkning og fleksibilitet i det oppsøkende arbeidet, samtidig som vi må ivareta kontinuiteten og tilliten vi i løpet av årene har opparbeidet oss i miljøene.

Vi må øke fokuset på utviklingen i det mobile markedet ettersom vi ser at denne aktiviteten stadig tiltar.

Som tidligere nevnt kommer noen av kvinnene vi møter med thailandsk opprinnelse fra andre europeiske land og oppholder seg her i landet i kortere eller lengre perioder. De jobber imidlertid intenst den tiden de er her og er således i en spesielt sårbar og utsatt situasjon. Pro Sentret vil søke å være regelmessig til stede med oppsøkende virksomhet slik at helsehjelp og sosialfaglig støtte blir lett tilgjengelig også for disse.

Prostitusjonen er svært følsom for regulerende tiltak, og som markedet samtidig raskt innretter seg etter. Arenaene på innemarkedet vil erfaringsmessig, og etter all sannsynlighet, fortsatt endre seg og tilpasse seg de rådende forhold i 2012. Dette krever at Pro Sentret følger nøye med på markedsutviklingen slik at vi samler kunnskap og er tilgjengelige for å yte hensiktsmessig og adekvat bistand.

Illustrasjon: " The Burden" , Daumier Honoré

"En skikkelig thaiungdom oppfører seg pent"

Av Bjørg Norli

Pro Sentret har i mange år drevet oppsøkende arbeid rettet mot det thailandske prostitusjonsmiljøet, som tradisjonelt sett har vært organisert rundt massasjeinstitutter og leiligheter, samt mobil prostitusjon³⁴. Massasjeinstituttene har i tillegg fungerte som en sosial arena for deler av thaimiljøet som ikke var direkte involvert i prostitusjon. Det var gjennom dette arbeidet at Pro Sentret ble kjent med kvinnenenes egen bekymring for de ungdommene som "vanket" i prostitusjonsmiljøet. Bekymringen var blant annet knyttet til en frykt for at terskelen for å gå inn i prostitusjonen kunne være lav fordi ungdommene allerede kjente miljøet godt.

I juni 2009 leverte Pro Sentret en systematisk sammenstilling av den kunnskapen som fantes om arenaer der mindreårige selger og kjøper seksuelle tjenester, i den hensikt å utvikle tiltak som kunne forhindre kjøp og salg. Sammenstillingen viste at flere instanser var bekymret for de unge jentene som hadde nær kontakt med det thailandske prostitusjonsmiljøet.

På bakgrunn av dette ble det besluttet å gjennomføre en kartlegging hvor hovedmålet var å tilegne oss kunnskap om thailandsk ungdom (12-18 år) som har nær tilknytning til det thailandske prostitusjonsmiljøet i Oslo. Da det krever særskilt innsats og tilrettelegging dersom man skal bruke mindreårige informanter valgte vi en målgruppe som bestod av thailandske personer som selger seksuelle tjenester og som har barn mellom 12 og 18 år i Norge. Fem kvinner som har ungdommer selv har blitt dybdeintervjuet i tillegg til et tilsvarende antall ressurspersoner som kjenner miljøet godt³⁵.

Om de voksne

Det er nødvendig å kort presentere forhold ved den voksnes livssituasjon som det er nødvendig å ha innsikt i for å forstå hvor ungdommene kommer fra og de livsbetingelser som preger deres oppvekstvilkår.

Familiesituasjon

Majoriteten av kvinnene er skilt fra norsk mann og har opphold i Norge på selvstendig grunnlag. Noen er norske statsborgere, andre har fortsatt thailandsk pass men har bosettingstillatelse her til lands. De fleste av kvinnene er enslige forsørgere med omsorg for barna alene. Antall barn varierer fra ett til fire og ikke sjeldent har de flere kull med ulike fedre og stor aldersspredning. Det er ikke uvanlig at kvinnene har eldre barn som fortsatt bor i Thailand. Barnefaren er enten i Thailand, Norge eller et annet

³⁴ Mobil prostitusjon kjennetegnes ved at selgeren besøker ulike steder i Norge etter en på forhånd annonsert reiserute.

³⁵ For en nærmere redegjørelse for de metodiske betraktningene gjort i forbindelse med kartleggingen se Inger Tangen og Bjørg Norli (2011) "En skikkelig thaiungdom oppfører seg pent". En rapport om ungdom med nær tilknytning til det thailandske prostitusjonsmiljøet i Oslo, Pro Sentret, tilgjengelig på www.prosentret.no.

skandinavisk land. Selv om han bor i Norge eller Sverige er han ofte helt fraværende i omsorgen for barna. Kvinnene har stort forsørgeransvar både i Norge og Thailand. I Norge forsørger de i hovedsak seg selv og egne barn. I Thailand påhviler det dem et særskilt ansvar å forsørge sine foreldre. I tillegg må de selvfølgelig sørge for egne barn og ikke rent sjeldent også sine søsken. Det er også relativt vanlig at de thailandske kvinnene må bidra til å forsørge andre mer fjerne familiemedlemmer. Spesielt dersom det oppstår noe særskilt, som alvorlig sykdom eller død, og ikke minst dersom disse familiemedlemmene i kortere eller lengre perioder har tatt vare på de barna som kvinnen har igjen i Thailand.

Boligforhold

De fleste av kvinnene leier leilighet, det er de færreste som eier egen bolig og de bor som regel i Oslo indre øst, eller i en drabantby. Mange av kvinnene opplever at boligstandarden ikke er tilfredsstillende. Det kan være boligens beliggenhet som fører til trafikkstøy og begrensende luftemuligheter, eller at boligen er for liten i forhold til familiens størrelse. Trangboddhet medfører som regel at barn og ungdom i liten grad har eget rom og således også mindre privat sfære for seg selv, venner og eget liv.

Skole/utdanning

Kvinnene har gjennomgående et svært lavt utdannelsesnivå. De aller fleste har kun gjennomført thailandsk grunnskole det vil si fireårig barneskole. Etter endt skolegang har de måttet begynne å arbeide eller hjelpe til i hjemmet, noe som har ført til at de i svært liten grad har fått praktisert sitt eget språk skriftlig. Dermed er det mange av kvinnene som leser og skriver thai svært dårlig og er som analfabeter å regne. Noen av kvinnene har i tillegg til grunnskole massasjeutdanning fra Thailand og de aller fleste har deltatt på kurs i Norge, som hovedregel et norskkurs. I hvilken grad kvinnene behersker det norske språket varierer sterkt, men det hører til sjeldenhetene har kvinnene med letthet gjør seg forstått på norsk både skriftlig og muntlig.

I det thailandske prostitusjonsmiljøet finnes det kvinner som ønsker videre utdanning og det finnes kvinner som ikke gjør det. Blant de kvinnene som oppgir at de ønsker mer skolegang er det mange som samtidig gir uttrykk for at de ikke har særlig tro på at de er i stand til å tilegne seg ny kunnskap. Det er derfor best at de fortsetter å jobbe hardt for å tjene penger til seg og sin familie. Videre er det vanskelig å si om de kvinnene som oppgir at de ikke ønsker mer skolegang faktisk ikke ønsker dette eller om de opplever å være i en situasjon hvor skolegang, av ulike grunner, ikke er gjennomførbart. Det ovennevnte til tross, dersom man spør thailandske kvinner i prostitusjon, vil de fleste gi uttrykk for en stor interesse både for kurs og andre former for opplæring.

Arbeid

Mange av de thailandske kvinnene i prostitusjon har erfaring fra ordinært arbeid i Thailand og/eller Norge. I all hovedsak stammer denne arbeidserfaringen fra handels- og servicenæringen. Thailandske kvinner er ofte både dyktige og arbeidsomme, og ikke redd for å ta i et tak. De har erfaring med å organisere en ofte svært krevende hverdag, med mye ansvar og sammensatte arbeids- og

omsorgsoppgaver³⁶. Sjansene på det norske arbeidsmarkedet er imidlertid likevel små for de fleste grunnet sosial isolasjon, lav kompetanse og språkproblemer³⁷.

Mange er ivrige entreprenører og har tidligere drevet forskjellige små virksomheter i Thailand og ser stadig nye muligheter for å starte opp en eller annen virksomhet i Oslo. Å oppnå godkjenning for den kompetansen de har fra Thailand er imidlertid vanskelig for mange av kvinnene. Dels fordi mye av kompetansen er av uformell karakter og dels fordi kvinnene i liten grad er i stand til å tilegne seg nødvendig informasjon om hvordan de må gå fram i det norske systemet³⁸. Dette til tross, ikke sjeldent setter kvinnene i gang med å etablere en virksomhet, gjør investeringer og erfarer først langt ut i forløpet at det er et stort byråkrati knyttet til virksomhetsetablering. Dermed kan det fort ende med at de kommer i et økonomisk uføre og således blir enda verre økonomisk stilt enn før.

Mange av de thailandske kvinnene i prostitusjon er svært motivert for å ta ordinært arbeid, dersom de samtidig kan betjene sin gjeld og håndtere familiens forventninger³⁹. De er opptatt av å skulle kunne betale skatt for å være en del av det ordinære samfunnet. Faktum er at uten utdanning og formell kompetanse vil arbeid som ufaglært være det mest realistiske. De begrensede lønnsmulighetene som følger av dette lar seg sjeldent kombinere med store gjeldsforpliktelser og forsørgerbyrde i Norge så vel som Thailand. Veien over i ordinært arbeid framstår derfor som vanskelig for mange selv om motivasjonen er til stede.

Økonomi

Svært mange av de thailandske kvinnene i prostitusjon opplever sin økonomiske situasjon som dårlig, med liten inntjening i forhold til utgiftene. Det medfører at de kan være på massasjeinstituttene fra tidlig morgen til sent på kveld. Noen kombinerer også ordinært arbeid på dagtid med jobbing på massasjeinstitutt på kveld/natt. I tillegg til svært lange arbeidsdager er mange av kvinnene kreative i sin matauk og sper på husholdningen med sopp- og bærplukking, krabbefiske og ordinært fiske.

Ikke sjeldent opplever de thailandske kvinnene sine økonomiske problemer som uløselige med gjeld til de private banksystemene i det thailandske miljøet. Enkelte har også ordinær bankgjeld i Norge. Gjelden kan stamme fra gambling, lån for å kunne reise og besøke familie i Thailand eller i forbindelse med oppstart av ulike virksomheter. Hvis de slutter i prostitusjon og skal betjene alle sine økonomiske forpliktelser med inntekt fra det ordinære arbeidslivet, må de jobbe betraktelig mer enn hva de gjør i prostitusjon⁴⁰. Med det marginaliserte forholdet kvinnene har til det ordinære arbeidsmarkedet er det usikkert om det i det hele tatt er realistisk for dem å dekke gjeld, løpende utgifter og forsørgeransvar for familie i to land på en inntekt.

³⁶ Ellen Kristvik (2005): Sterke hovud og sterke hjarte. Thailandske kvinner på den norske sexmarknaden, Oslo: Seksjon for medisinsk antropologi, Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin.

³⁷ Samme sted og Marianne Tveit og May-Len Skilbrei (2008): Mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering. Fafo-rapport 2008:43.

³⁸ Ellen Kristvik (2005): Sterke hovud og sterke hjarte. Thailandske kvinner på den norske sexmarknaden, Oslo: Seksjon for medisinsk antropologi, Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin

³⁹ Marianne Tveit og May-Len Skilbrei (2008): Mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering. Fafo-rapport 2008:43.

⁴⁰ Samme sted.

Om ungdommen

I det kommende presenteres kort informasjon om ungdommene som har nær tilknytning til det thailandske prostitusjonsmiljøet i Oslo. Denne informasjonen er viktig for å få en forståelse av barnas oppvekstvilkår og de utfordringene dette eventuelt gir.

Familie og oppvekst

Den vanligste foreldrekonstellasjonen for disse ungdommene er thailandsk mor og thailandsk eller skandinavisk far. Barn med thailandsk far har ofte tilbrakt barneårene i Thailand fram til 10-årsalder. Ofte har barna vokst opp uten særlig tilknytning til mor, som er i Norge, eller far som ikke har kontakt med barna. I disse tilfellene er det øvrige familiemedlemmer, som besteforeldre eller mors søsken som har tatt seg av barna. De barna som har norsk/skandinavisk far er i hovedsak født og oppvokst her. De har således vokst opp med mor og far, og i tilfelle hvor foreldrene er skilt kan far også i perioder ha hatt den daglige omsorgen for barna. Disse barna har således hatt betraktelig mer kontakt med sine foreldre, enn sine thailandske halvsøsken.

Utdanning og arbeid

De av ungdommene som har vokst opp i Thailand har ikke sjeldent gått på privatskole, finansiert av mor i utlandet. Når de kommer til Norge lærer de seg språket relativt raskt og får god språkmestring gjennom mottaksklasser og norsk skolegang. Mange av ungdommene som kommer fra thailandsk til norsk skolesystem er fornøyd med overgangen fordi norsk skole ikke på langt nær er så streng som thailandsk. De ungdommene som er født og oppvokst her følger selvfølgelig vanlig obligatorisk grunnskole.

Enkelte har klare utdanningsmål og fortsetter på videregående skole, men vårt hovedinntrykk er at for mange så begynner det å dukke opp en del problemer i ungdomsskoletiden, uavhengig av om de har tilbrakt sine første leveår i Thailand eller Norge. Dette resulterer ikke sjeldent i at skoleresultatene blir dårligere, skulkingen hyppigere og for enkelte ender det med at de dropper helt ut av skolen.

Svært få av ungdommene har hatt jobb i Thailand. Det kommer rett og slett av at de fleste har bodd der i barneårene og senere kun vært tilbake på kortere eller lengre ferieopphold. En del av ungdommene har hatt jobb i Norge, sommerjobb eller litt arbeid ved siden av skolen. Arbeidet de har hatt har typisk vært i handel - og servicenæringen. Slik sett skiller de seg ikke nevneverdig ut fra andre ungdommer i Norge.

Sosialt nettverk og fritid

Flere av de thailandske kvinnene uttrykker at ungdommene har mange venner og et rimelig stort nettverk. Det virker også som om ungdommene har venner fra flere ulike nasjonaliteter, men med en tydelig overvekt av norske og thailandske. Nettverket består i hovedsak av venner de har etablert kontakt med gjennom skolen, det vil si gutter og jenter på deres egen alder. Det er lite som tyder på at disse ungdommene pleier sosial omgang med personer som er betraktelig eldre enn dem selv.

Det kommer fram at de fleste av ungdommene ikke har mange thailandske familiemedlemmer boende i Norge, men kontakten er ofte god med de som er her. De synes også at det er viktig å opprettholde kontakten med familie i Thailand, men de møtes som regel kun når familien reiser dit på besøk noe som skjer med ujevne mellomrom. De ungdommene som har norsk far og således en familie på farssiden her til lands, vil naturlig nok ha noe kontakt med denne delen av familien. I hvor stor grad dette skjer vil igjen være avhengig av i hvilken grad far har kontakt med sitt eget barn.

I intervjuet spurte vi om hva ungdommene gjør på fritiden. Om de deltar i organisert fritidsaktiviteter, hvor de oppholder seg i fritiden og hva de driver med og hvordan ungdommen selv opplever sin fritid. Det ble raskt tydelig at mange voksne tilsynelatende ikke har særlig oversikt over ungdommene når de er ute av hjemmet. Kvinnene tror de henger rundt i Oslo sentrum når de ikke er hjemme og at de i hovedsak sitter på nett når de er innenfor husets fire vegger. Svært få av ungdommene deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Ikke sjeldent skyldes dette at mor ikke lenger har råd til å betale det det koster. Til en viss grad har det nok også sammenheng med at mor og/eller far sjeldent er delaktige i de foreldreforpliktelsene som ofte forventes i organiserte aktiviteter.

Rus, prostitusjon og annen uønsket atferd

I en kartlegging av ungdom som har nær tilknytning til det thailandske prostitusjonsmiljøet var det naturlig å forsøke å få fram informasjon om ungdommens forhold til rus og prostitusjon, samt annen uønsket atferd. I intervjuet ble det derfor stilt spørsmål om ungdommenes erfaringer og kunnskap på disse områdene, da sett ut i fra respondentens ståsted. Gjennom svarene som ble gitt ble det tydelig at det kvinnene vet noe om og kan avsløre er et eventuelt forbruk av alkohol. Det er ikke uvanlig med et relativt høyt alkoholkonsum i Thailand og i de thailandske miljøene her til lands, men de er som oftest strenge i forhold til at aldersgrensene skal overholdes. Flere av kvinnene har erfart at deres ungdommer drikker alkohol og at de har kommet hjem i beruset tilstand. Sånn sett så skiller ikke disse ungdommene seg nevneverdig fra andre ungdom i Norge. På lik linje med foreldre flest bekymrer mødrene seg for at ungdommene skal komme bort i og eksperimentere med forskjellige typer narkotiske stoffer og på den måten etablere kontakt med uønskede miljøer. Det kan være hard justis i miljøet hva gjelder bruk av narkotika, det har skjedd at mødre har avvist sine egne barn grunnet rusproblemer, men da har de vært myndige. I følge respondentene i denne kartleggingen opplever de fleste av ungdommene at de verken har problemer med alkohol eller narkotika.

Vi stilte respondentene en rekke spørsmål knyttet til mors salg av seksuelle tjenester, ungdommenes kjennskap og forhold til dette og hvilke utfordringer mors prostitusjonserfaring ga i relasjonen mellom mor og barn. På mange måter virker det som om prostitusjon er et "ikke-tema" i disse familiene.

Enkelte svarer kategorisk nei på spørsmålet om de tror at ungdommene kjenner til at mor selger seksuelle tjenester. Andre er i tvil og antar at ungdommen ikke vet, mens atter andre mener at ungdommene sannsynligvis vet at mor er aktiv i prostitusjon. De aller fleste er imidlertid veldig tydelig på at de ikke snakker med ungdommene om egne prostitusjonserfaringer, heller ikke om prostitusjon generelt. Dersom kvinnene

jobber på institutt, forteller de familien at det kun er snakk om ordinær massasje, noe som slett ikke er uvanlig i Thailand. Det byr likevel på store utfordringer.

Prostitusjon er et offentlig tema som ofte får stor oppmerksomhet i media, hvor forbindelsen mellom prostitusjon og thailandske kvinner kommer i søkelyset. Det er en "offentlig hemmelighet" at på thailandske massasjeinstitutt er det mulig å få utført tjenester som ikke vanligvis faller inn under begrepet kroppsmassasje.

Sammenhengen mellom thaimassasje og prostitusjon er således godt befestet i det norske samfunnet, noe også de aktuelle ungdommene vil være kjent med. På den annen side kan enkelte kvinner også utvise stor åpenhet og lite hemmelighold rundt tematikken, ved å ta i mot personer i oppsøkende tjeneste i eget hjem som tar blodprøver og deler ut kondomer, mens ungdommen er til stede.

Enkelte av kvinnene reflekterer over ungdommenes forhold til mors prostitusjonserfaring og uttaler at de tror det må være vanskelig for dem at mor selger seksuelle tjenester. Det er en stor og tung familiehemmelighet å bære på, det blir mange forklaringer og bortforklaringer, samtidig som de unge beveger seg i et samfunn som i svært liten grad utviser empati for kvinner i prostitusjon. I forlengelsen av dette er det også en del kvinner som bekymrer seg for at ungdommen en dag skal begynne med prostitusjon, men mange er nok også av den oppfatning at fordi de har så mange andre muligheter når de vokser opp i det norske samfunnet så vil prostitusjon ikke framstå som et alternativ.

Mange av de thailandske kvinnene opplever at ungdommen ikke oppfører seg slik det er ønsket og forventet av dem. De opplever ungdommenes atferd som svært avvikende fra hva de selv vil betegne som normal thailandsk atferd. Noen av respondentene anslår at så mye som 70 % av thailandsk ungdom sliter med store problemer i forhold egen situasjon; konfliktene som kommer som et resultat av avstanden mellom hvordan de selv ønsker å ha det og forventningene som stilles til dem og de konfrontasjonene dette fører til. Kvinnene ser at noen av ungdommene begynner å skulke skolen, blir likegyldige og initiativløse, oppholder seg ute sent om kvelden og forholder seg i liten grad til de regler som er gitt. Mødrene bekymrer seg for hvordan ungdommene har det og de forstår at mange ikke har det lett, men de er usikre på hvordan de skal gripe an problemene og har liten innsikt i og forståelse for hvilke tiltak som bør settes i verk.

De voksnes forventninger

Thailandske kvinner i Norge har mange og etter norsk målestokk relativt strenge forventninger til sine barn. Det forventes at ungdommen skal være flink og arbeidsom og gjøre det bra på skolen. Målet er at de skal få seg en respektabel jobb, tjene gode penger og etter hvert bidra til familien økonomisk. I tillegg er det en klar forventning om at ungdommene skal hjelpe til hjemme. I denne sammenheng snakker vi om en innsats som langt overgår å holde sitt eget rom ryddig. Det forventes at ungdommen bidrar både i forhold til de praktiske gjøremål som må utføres, samt tilsyn med eventuelle småsøsken. Sist men ikke minst, det er en gjennomgående forventning hos alle respondentene at ungdommen skal være høflig.

"En skikkelig thaiungdom oppfører seg pent, gjør sitt beste, er høflig og hjelpsom, ærlig og flink på skolen". Intet mer og intet mindre. Thailandske foreldre har med andre ord høye forventninger til sine barn.

På spørsmål om hva som er ungdommens ønsker og behov slik de så det er et påfallende mange som svarer at de tror ungdommene ønsker seg mer tid sammen med de voksne. At de kan snakke sammen og bli lyttet til uten at det blir krancling og i enkelte tilfeller slåssing. Videre mener de voksne å se at ungdommene ønsker å få hjelp og oppmuntring til å klare skolen og en reell mulighet til selv å finne ut hva de vil gjøre i livet, både i forhold til utdanning, yrkesvalg og relasjonen til familie og venner. På dette spørsmålet er det også mange av de voksne som reflekterer rundt ungdommenes situasjon og ikke minst relasjonen til sine foreldre og konkluderer med at de mener ungdommene har et behov for at de voksne sjekker ut hvor de er, med hvem og hva de gjør. At de rett og slett viser en interesse for ungdommenes liv og derigjennom yter omsorg og passer på.

Ungdommens ønsker og behov

Når respondentene skal fortelle om hvilke ønsker og behov ungdommen selv uttrykker, er en av de første tingene som dukker opp ungdommens ønske om mer frihet fra alle forpliktelsene de har hjemme. De har behov for et ungdomsliv som er mer i tråd med det som kommer majoritetssamfunnet til del, et norsk ungdomsliv uten alle forventningene fra foreldre og øvrig familie. Men det er ikke uten forbehold, selv om majoriteten av ungdommen uttrykker et ønske om å få gjøre hva de vil og bestemme mer selv, er det også mange som anfører at ungdommene uttrykker et savn etter mer tid sammen med foreldrene sine.

Mange av de thailandske ungdommene har tatt opp i seg forventningen om en fin og godt betalt jobb. Enkelte har klare planer for hva de vil bli og jobber målrettet for å nå sitt mål. Andre er mer opptatt av å tjene penger raskt, slik at de får et mer selvstendig liv. De fleste ungdommene gir uttrykk for at de skulle ønske at familien hadde bedre økonomi. En bedre økonomi ville også kunne bedre boligforholdene, som mange av ungdommene gir uttrykk for at er lite tilfredsstillende for familiens behov. I denne sammenheng trekkes det ofte fram at boligen er for trang med liten mulighet for en privat sfære for seg og venner. Bedre økonomi ville også gi ungdommene mulighet til å begynne eller fortsette med organiserte fritidsaktiviteter, noe flere har måttet slutte med nettopp fordi familien ikke har råd til å dekke utgiftene i forbindelse med slik aktivitet.

Flere av respondentene forteller at mange av ungdommene gir uttrykk for at det ikke er dem selv som er vanskelige eller som må endre på noe, dersom livet ikke blir så enkelt som de skulle ønske seg. Disse ungdommene mener at det er andre omstendigheter som er årsaken til problemene. Omstendigheter som ligger utenfor dem selv og således også utenfor deres kontroll og påvirkningsmulighet.

Konklusjoner og forslag til tiltak

I det kommende skal vi forsøksvis trekke noen forsiktig konklusjoner og komme med forslag til tiltak.

Migrasjonen til Norge og dennes betydning for barna

Utviklingen i Thailand de siste tiårene har redusert kvinnenes mulighet til å underholde seg og sin familie, noe som har presset kvinnene mot mer varige migrasjonsalternativer⁴¹. For mange har ekteskap med en europeisk mann representert en slikt varig migrasjonsalternativ. Kvinnelige migranter fra Thailand har da også etter hvert blitt en stor gruppe i mange europeiske land, og de aller fleste kommer til Europa gjennom ekteskap med europeiske menn⁴². Også i Norge er det stadig flere norske menn som gifter seg med thailandske kvinner.

Ekteskapet med norsk mann og den påfølgende migrasjonen til Norge representerer en mulighet for kvinnen til å bedre livsbetingelsene til egen familie. Familien hjemme i Thailand har da også som regel store forventninger til at kvinnen skal sende penger hjem. Kvinnene tror kanskje at deres norske ektefeller vil hjelpe dem med å møte forpliktelsene overfor familien i Thailand, og skuffelsen kan bli stor når de erfarer at han ikke opplever den samme forpliktelsen til å bistå storfamilien økonomisk som det hun gjør.

Det er heller ikke uvanlig at kvinnene som migrerer til Norge har barn som de etterlater i Thailand. Som tidligere nevnt blir disse barna som oftest tatt hånd om av andre familiemedlemmer, mens mor etablerer seg i Norge med norsk ektefelle. Det kan gå år før disse barna kommer til Norge for å gjenforenes med en mor de har et distansert forhold til og en norsk stefar de kanskje aldri har møtt. Dette i kombinasjon med språkutfordringer, norsk skolegang og det å etablere seg i et samfunn som på mange måter er svært forskjellig fra det thailandske, stiller store krav til foreldrenes evne til å ivareta barnas særskilte behov.

Med et lite tilgjengelig arbeidsmarked er det mange av de thailandske kvinnene som opplever å komme i en meget vanskelig økonomisk situasjon hvor de ikke er i stand til å imøtekomme alle krav fra familie i Thailand og betjene sine økonomiske forpliktelser i Norge. For noen framstår situasjonen som fastlåst og opplevelsen av å ha uløselige økonomiske problemer kan være en av årsakene til at prostitusjon blir et alternativ. Noen skjuler også de økonomiske problemene for sine ektefeller og de holder prostitusjonsvirksomheten for seg selv. All denne hemmeligholdelsen ovenfor ektefelle, barn, naboer og familie i hjemlandet får ikke sjeldent helsemessige konsekvenser for kvinnene det gjelder.

For mange så ender altså migrasjonen opp med at de må jobbe lange dager og sene kvelder, enten med både ordinær jobb og prostitusjon eller bare i prostitusjon, for å møte alle økonomiske forventninger og med de konsekvensene det har for familielivet. Ikke minst med tanke på omsorgen og tilstedeværelse for barna.

⁴¹ Samme sted.

⁴² Marianne Tveit og May-Len Skilbrei (2008): Mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering. Fafo-rapport 2008:43.

Relasjonen mellom voksne og barn

Thailandske kvinners bekymring for ungdommen virker å gjelde både for gutter og jenter. Bekymringen starter fra de sene barneår, gjennom ungdomstiden og opp i en alder som ung voksen. Det virker imidlertid som om bekymringen er størst i ungdomsårene. Som nevnt over så er kvinnene ofte mye borte fra hjemmet fordi de må jobbe så mye og lenge. Mange er enslige forsørgere og ungdommen blir i disse tilfellene som regel overlatt til seg selv, gjerne med ansvar for småsøsken hvis de har det. Dette resulterer i at mange av mødrene tilbringer lite tid sammen med sine egne barn. Dette igjen får nødvendigvis uheldige konsekvenser for relasjonen dem i mellom.

Det er vårt inntrykk at kvinnene har lite kunnskap om hvem ungdommene er sammen med, hvor de er og hva de gjør. De ser og hører at ungdommene har venner, men vet lite om dem utover at de antar at det i hovedsak er skolekamerater. De har dårlig oversikt over hvor ungdommene er når de er ute av hjemmet. Det er imidlertid en gjengs oppfatning blant kvinnene at ungdommene trolig oppholder seg i gjenger som møtes i det offentlige rom og som vandrer mye rundt i Oslo sentrum. Det er også påfallende hvor lite kunnskap kvinnene har om ungdommen og hva de gjør når de er hjemme. Stort sett tror kvinnene at de i hovedsak er på nett når de er hjemme. Først og fremst skyldes nok dette mors fravær fra hjemmet, men en annen faktor som kan spille inn er at ungdommene i liten grad tar med seg venner hjem fordi forholdene i hjemmet ikke er tilrettelagt for det.

Det er tydelig at mange av disse thailandske ungdommene i liten grad opplever å ha foreldre som involverer seg i deres liv. Ofte viser foreldrene liten interesse for hvor ungdommene er, hva de gjør og med hvem de omgås. Dette bidrar til at ungdommene opplever at foreldrene ikke bryr seg og de mener seg verken sett, hørt eller respektert. Det paradoksale er imidlertid at når de voksne blir spurt om hva de tror ungdommen har behov for er nettopp mer tid sammen med foreldrene noe av det første de nevner. Dette kan selvfølgelig også være et uttrykk for eget ønske om at ungdommen skal tilbringe mer tid sammen med dem, men uansett så vitner det om at kvinnene har en forståelse av at det er viktig at voksne tilbringer tid sammen med barna for å vise omsorg, bry seg om og passe på.

Det mangler med andre ord ikke på forståelsen, men kanskje heller på muligheter. I disse mødrenes tidsklemme er det samvær med egne barn som taper framfor muligheten til å tjene ekstra penger ved å jobbe både dag og natt. Denne prioriteringen bidrar til at en del av ungdommen får et distansert forhold til sine foreldre. De opplever i liten grad mor som en person som er til stede og som de kan henvende seg til med små og store problemer dersom de skulle ønske det. Far er i mange tilfelle heller ikke tilgjengelig og ungdommen blir overlatt til seg selv. I dette vakuumet "velger" ungdommen selv sine løsningsstrategier. For noen går det greit, de konsentrerer seg om skolearbeid for å nå sine utdanningsmål eller de jobber målrettet for å komme seg ut i inntektsgivende arbeid. For andre går det ikke så bra, de faller ut av skolen, henger ute om kvelden, kommer i kontakt med uønskede miljøer og har tilsynelatende ingen retning i livet.

Uansett hvordan det går med ungdommene er det mye som tyder på at mor, selv om hun tilbringer mye tid borte fra hjemmet, oppdager og forstår når ungdommene ikke har det bra. De gir også uttrykk for at de forstår at det ikke alltid er like lett for dem

slik livssituasjonen er. De bekymrer seg for ungdommene og hvordan de har det, men de vet ikke hvordan de skal ta tak i disse problemene.

Delvis skyldes nok dette at mange av kvinnene har vokst opp i en familiesituasjon hvor dialog mellom foreldre og barn ikke har vært en naturlig del av relasjonen. De har således liten eller ingen erfaring med det å adressere en vanskelig situasjon gjennom dialog. Ikke sjeldent ender derfor situasjonen opp med alvorlig krangling mellom foreldre og barn. Videre er det slik at mange av kvinnene ikke har maktet å etablere en så nær relasjon til sine barn at det oppleves som naturlig å snakke sammen, verken om positive eller negative forhold. Delvis kan det nok også skyldes at kvinnenes kjennskap til det norske samfunnet generelt, og hvordan ungdom i Norge lever spesielt, er så liten at de mangler den nødvendige kunnskapen for å kunne adressere ungdommens atferd på en konstruktiv måte.

Thailandske forventninger til norsk ungdom

Som vi har sett er forventningene og kravene til de thailandske kvinnene som migrerer til Norge, høye. Disse forventningene er i stor grad basert på tradisjonelle normer i forhold til ens forpliktelser overfor egen familie. Gjennomgående er de thailandske kvinnenes forventninger og krav til egne barn også svært høye, i hvert fall sett med norske øyne. Forventningene og kravene til ungdommen om hvor mye de skal hjelpe til med hjemme av praktiske oppgaver, pass av småsøsken, begrensninger i personlig frihet, atferd overfor foreldre og prestasjoner i skolen er også i stor grad basert på thailandske normer for hvordan ungdom skal oppføre seg og agere i eget liv. Når kvinnene erfarer at ungdommen ikke oppfører seg slik det er ønsket eller forventet, opplever de det som store avvik i forhold til normal thailandsk atferd. Sett med norske øyne vil kanskje ungdommens væremåte ikke framstå som spesielt avvikende.

Det er en kjensgjerning at thailandske kvinner i prostitusjon i Oslo lever svært isolert, har dårlige språkkunnskaper og har liten innsikt i hvordan det norske samfunnet fungerer. Deres barn derimot tar i mye større grad enn sine mødre aktivt del i det norske samfunnet gjennom skolegang, norske venner og til en viss grad deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter. Ungdommene vil således ha større kjennskap til hvordan norske ungdommer lever og hvilke forventninger som stilles til dem, enn hva deres mødre har.

Mens mor har forventninger til ungdommen basert på thailandske normer ønsker ungdommen selv å leve et liv i tråd med hva som er vanlig for norske jevnaldrende. Her ligger det en kime til konflikt. Mor kan ikke forstå hvorfor ungdommene ikke oppfører seg som en skikkelig thaiungdom og ungdommen kan ikke forstå hvorfor mor er så streng og ikke skjønner hva som er vanlig i Norge. Ungdommen ønsker seg et mer selvstendig liv, mens kvinnene forventer at ungdommene skal være høflige, arbeidsomme hjemme og flinke på skolen. Denne interessekonflikten avfører ikke sjeldent store konflikter mellom mor og barn.

Tar vi med i betraktningen at kvinnene i liten grad har maktet å etablere en relasjon til ungdommene bygget på dialog, vil disse konfliktene bli fastlåste fordi partene ikke er i stand til å snakke sammen.

De snakker ikke sammen om hverandres forventninger, ønsker og behov eller om hva som skal til for å komme seg ut av en vanskelig situasjon. Som regel ender disse konfrontasjonene med krancling, noe som kun bidrar til å forsterke avstanden mellom kvinnene og deres ungdommer. Også her ser vi imidlertid at respondentene oppgir at ungdommene gir uttrykk for et ønske om og behov for å kunne snakke med sine foreldre og bli lyttet til uten at det ender med konflikt. Igjen er det altså slik at kvinnene ikke er utvitende om hva ungdommen ønsker seg og trenger. De mangler i dette tilfellet kanskje både den forståelse, de ferdigheter og tiden som er nødvendig for å kunne etablere en relasjon med sine barn basert på gjensidig respekt og dialog.

Prostitusjonen

Som nevnt innledningsvis uttrykte det thailandske prostitusjonsmiljøet en bekymring knyttet til ungdommene som oppholdt seg på massasjeinstituttene, som også var en arena for sosial sammenkomst for personer utenfor prostitusjonen. Bekymringen gikk ut på at ungdommene tilbrakte for mye tid på disse stedene og enkelte var engstelige for at det å ha sosial omgang med andre på arenaer hvor det ble solgt sex, kunne bidra til å senke terskelen for å gå inn i prostitusjon. Med innføringen av sexkjøpsloven endret organiseringen av det thailandske prostitusjonsmarkedet seg noe. Arenaene for sexsalg er kun det og benyttes nå i svært begrenset grad til sosial omgang. Pro Sentret har de siste årene møtt svært få ungdommer som oppholder seg på de stedene hvor det selges sex. På bakgrunn av dette vurderer vi det ikke lenger som særlig aktuelt at de thailandske massasjeinstituttene i seg selv fungerer rekrutterende. Når det er sagt, så er det åpenbart at mors prostitusjonsvirksomhet i kombinasjon med andre faktorer, særlig faktorer knyttet til familiens økonomiske situasjon og multikulturelle status, bidrar til å gjøre ungdommene mer sårbare enn annen ungdom. Ikke bare i forhold til å eventuelt skulle velge prostitusjon som en løsning på en vanskelig livssituasjon, men også i forhold til andre avgjørende forhold som skole/utdanning, arbeid, rus og annen uønsket atferd.

Sårbarhetsfaktorer

- Store og ofte fastlåste konflikter oppstår i skjæringspunktet mellom mors forventninger basert på tradisjonelle thailandske familienormer og ungdommens opplevelse av seg selv som en norsk ungdom.
- Konflikter oppstår også i skjæringspunktet mellom mors forståelse av egen autoritet og lydighet, og ungdommer som gjennom deltakelse i det norske samfunnet generelt - og kanskje i skolen spesielt - oppfordres/stimuleres til å tenke selvstendig, ta egne valg og utvikle egen personlig integritet.
- Familien har ofte store økonomiske utfordringer, med forpliktelser i både Norge og Thailand hva gjelder familieforsørgelse, nedbetaling av gjeldt etc. Dårlig økonomi gir familiene ekstra utfordringer knyttet til boligstandard, sosiale aktiviteter og generell deltagelse i samfunnet.
- Den vanskelige økonomiske situasjonen bidrar til at mor jobber svært mye og overlater ungdommen tilsvarende mye til seg selv. Med en far som også ofte er fraværende, har ungdommene i liten grad nærværende omsorgspersoner.
- Mors prostitusjonsvirksomhet er skamfull i et samfunn som i svært liten grad utviser forståelse for eller empati med kvinner og menn i prostitusjon.
- Prostitusjonsvirksomheten avfører også svært mye hemmelighold som ungdommene må være med på å forvalte, noe som igjen kan medføre stress og psykiske belastninger.

Forslag til tiltak

Denne kartleggingen har gitt oss noe mer kunnskap om thailandske ungdommer som har nær tilknytning til det thailandske prostitusjonsmiljøet i Oslo. Vi har sett at de har utfordringer knyttet til deres situasjon som 1. eller 2. generasjons innvandrere i Norge, samt utfordringer knyttet til mors livssituasjon, økonomiske utfordringer og prostitusjonsvirksomhet. Ungdommene er på mange områder mer sårbare enn annen ungdom, men det vurderes ikke som om de er i særskilt risiko for å bli rekruttert inn i prostitusjon. En skal likevel ikke se bort i fra at det å leve så tett på prostitusjonsvirksomhet kan bidra til å senke terskelen i forhold til å velge dette som løsningsstrategi dersom en vanskelig situasjon skulle oppstå. Det er dog slik at når Pro Sentret skal komme med forslag til tiltak vil disse være rettet mot kvinnene for å styrke dem som voksenpersoner og foreldre i det norske samfunnet. Vi foreslår videre tiltak som vil kunne bidra til at færre velger prostitusjon i første omgang og at flere ser reelle muligheter til å forlate den. Vi tror at tiltak for å styrke mor og bedre hennes livssituasjon også er den beste måten å skape gode oppvekstvilkår for thailandsk ungdom med tilknytning til dette miljøet, noe som igjen vil kunne redusere deres sårbarhet.

- Norskopplæring og innføring i det norske samfunnet
- Bistand til å få godkjent formelle og uformell kompetanse
- Økonomisk rådgivning
- Tiltak som motvirker sosial isolasjon
- Øke foreldrekompetansen, forventninger til "norske" foreldre
- Kompetanseheving med tanke på ordinært arbeid/oppstart av egen virksomhet
- Kompetanseheving blant instanser som jobber med risikoutsatte barn og unge (se Oslo kommunes handlingsplan mot prostitusjon 2011-2013, tiltak 4 a).

DEL III

UTVIKLING OG FORMIDLING AV KOMPETANSE

Av Arne Randers-Pehrson

Pro Sentret har hatt oppdraget som nasjonalt kompetansesenter siden 1994. Kort beskrevet handler oppdraget om å samle dokumentasjon på prostitusjonsområdet nasjonalt og internasjonalt, samt å gi informasjon og råd til berørte parter og publikum. Kompetansesenteret er beskrevet i en avtale mellom staten og Oslo kommune.

Oppgavene på området har jamt over økt siden vi fikk oppdraget og fram til 2009. Da opplevde vi en nedgang som hovedsaklig skyldtes en reduksjon i pressehenvendelser etter at debatten om sexkjøpsloven hadde lagt seg. Denne tendensen gjelder også for 2011.

Her er noen andre områder som er viktig for oss som kompetansesenter:

Kontakt med universitets- og høyskolemiljø og forskere på området

Vi skal bidra til kunnskapsproduksjon på vårt område. I praksis vil dette handle om å veilede og gi informasjon til studenter under utdanning og til akademikere som arbeider med prostitusjonsspørsmål. Vi har gitt råd, veiledning og informasjon til en rekke master- og bachelorstudenter. Pro Sentret har også flere studenter her i praksis. I 2011 har vi hatt studenter fra politi-, sykepleier-, sosionom- og vernepleierutdanning i praksis hos oss.

Andre som søker informasjon om prostitusjonsspørsmål

Informasjon søkes fra mange forskjellige, for eksempel hjelpetiltak, beslutningstakere, foreninger, folk i kreative yrker og vanlig publikum. Her prøver vi å dekke etterspørselen, men vi tar sjelden egne initiativ. I året som gikk har det vært en nedgang på dette området – det er mulig at det kan knyttes til at prostitusjon har fått en mindre plass i mediebildet.

Samarbeid og nettverk på lokalt og nasjonalt plan

Prostitusjonsmarkedet er et marked i endring. Dette krever en tett kontakt mellom fagfolk på området over hele landet. Vi etablerte allerede i 1984 et norsk nettverk for prostitusjonstiltak. I år var Pro Sentret arrangør av den årlige nettverkssamlingen. Ved siden av generell informasjonsutveksling var hovedtemaene: "Menneskehandel – har lufta gått litt ut av ballongen?", "Rettsliggjøring på prostitusjonsfeltet – og har det betydning for hjelpetiltakene?" og "Utfordringer i ruspolitikken. Exit, rehabilitering versus skadereduksjon?" samt informasjon om tiltak i forhold til menn: KAST Norge og Pro Mann. Nettverksmøtet laget også en fellesuttalelse – se senere i Årsmeldinga.

Utover de årlige samlingene har vi mye gjensidig informasjonsutveksling, samarbeid i konkrete saker og studiebesøk hos hverandre.

Videre har vi en sentral plass i flere samarbeidsorgan, både lokalt og nasjonalt. Eksempler er KOM (menneskehandel), arrangementskomiteen for verdens AIDSdag (helse) og flere Oslobaserte russamarbeidsorgan. Vi har en sentral plass i Oslo kommunes Handlingsplan mot prostitusjon 2011-2013 og Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2011 -2014

Internasjonalt samarbeid

Prostitusjonspolitik og utvikling av hjelpetiltak er tema i mange europeiske land. Hvilke kontrollmidler man skal velge står på dagsorden. Da vekker de norske erfaringene interesse: hvordan påvirkes markedet, hva skjer med aktørene? Vi har også registrert en betydelig interesse for hvorledes vi organiserer hjelpen, særlig fra land som ikke har en tradisjon i en velferdsstatsmodell. Det er ikke en selvfølge at det skal bygges opp tjenester for prostituerte i offentlig regi – Norge er i denne sammenheng et "annerledes - land" for mange.

Som regel knytter samarbeidstiltak seg til helse spørsmål, men også justisspørsmål, velferds- og likestillingspolitikk. Pro Sentret har etablert samarbeid med organisasjoner i flere byer i Nord Vest Russland – der er Barents helseprogram og Northern Dimension (www.ndphs.org) rammen for samarbeid. Dette er videreføring av samarbeid som har pågått i mer enn 10 år.

Innenfor Europakommisjonens rammer har vi deltatt i mange år i nettverk etablert under folkehelseprogrammet. TAMPEP (www.tampep.eu) – et nettverk som adresserte HIV/AIDS forebygging for migrerende sexarbeidere - ble avsluttet i 2010, men fortsetter som et uformelt organ for utveksling av informasjon om utviklingstrekk. Correlation (www.correlation-net.org) er avsluttet i 2011 og kommer trolig ikke til å fortsette i samme form. Correlation hadde fokus på praktiske metoder og politikkutvikling for å nå marginaliserte grupper med helseopplysning. Fra Norge var også Rusmiddeletaten i Oslo representert i Correlationnettverket, med ansvar for utarbeidelse av metodikk på området oppsøkende arbeid. Pro Sentret var involvert i en arbeidsgruppe omkring brukerstyret tiltak (peer-education). Utover dette har Correlation produsert nyttig informasjon og hjelpemidler på områdene e-helse og Hepatitt C forebygging. Det er mye praktisk informasjon å hente på de to nevnte hjemmesidene.

Det er også etablert et nordisk nettverk for prostitusjonstiltakene. I 2011 var nettverkssamlingen i Helsinki. Ved siden av informasjonsutveksling var noen viktige tema: utviklingstrekk i prostitusjonspolitikken i Norden, egenorganisering for prostituerte, samt internettarbeid. I 2012 vil Pro Sentret være arrangør av samlingen.

Bortsett fra informasjonsutveksling og metodeutvikling, ligger mye av verdien i det internasjonale arbeidet i at vi får en nærhet til det som skjer i andre europeiske land. Mobiliteten i prostitusjonen er økende – også over landegrensene. Vår erfaring er at prostitusjonen ofte følger de samme mønstrene som arbeidsmarkedet for øvrig. Med mer synlige inntektsforskjeller i verden og økonomiske kriser, må vi være forberedt

på endringer. Det internasjonale samarbeidet setter oss bedre i stand til å vite noe om utviklingen og være forberedt på de utfordringene den stiller oss overfor.

En norsk prostitusjonsutredning?

Det er gjort mye god forskning opp gjennom årene, men det finnes ikke noe samlet bilde av prostitusjonen i Norge – en norsk prostitusjonsutredning. En slik utredning bør i hvert fall inneholde

- et historisk overblikk,
- en markedsanalyse (basert på tall og beskrivelser av arenaer, kjøpere/selger, alder og kjønn, nasjonaliteter etc.),
- Norges plass i et internasjonalt perspektiv,
- en diskusjon av reguleringsstrategier og prostitusjonspolitik,
- hjelpetiltakenes rolle (sosiale, helsemessige og arbeidsmarkedspolitiske utfordringer).
- Spørsmål om forebygging av kjøp og salg
- videre dokumentasjonsarbeid og kunnskapsproduksjon

Som man forstår - et ganske omfattende arbeid som vil kreve innsats fra flere hold og en forankring i et forskningsfaglig miljø. Prostitusjon er et politisert område, så man kan ikke forvente konsensus på alle områder. Imidlertid vil en samlet framstilling være et nyttig instrument for forskere, beslutningstakere og hjelpetiltak videre.

FELLESUTTAELSE FRA NORSK NETTVERK

Det er ikke mange ganger det Norske nettverket for prostitusjonstiltak lager fellesuttalelser. Når vi laget en i 2011 var det formulert som et innlegg i en aktuell debatt⁴³. Men uttalelsen må også forstås som et felles verdigrunnlag. Dette grunnlaget står vi for i andre sammenhenger også, og vi vil gjerne utvikle det videre:

Samlet i arbeidet på prostitusjonsfeltet

Norsk prostitusjonsnettverk var samlet i Oslo 26. og 27. mai. Nettverket møtes årlig og består av ulike hjelpetiltak, organisasjoner, interessegrupper og etater som alle har prostitusjonsfeltet som sitt virkeområde. Nettverket representerer ulike profesjoner og ideologiske/organisatoriske utgangspunkt. Vi har formulert en felles uttalelse som tydeliggjør hvor vi står etisk og faglig i den aktuelle debatten om vårt arbeid:

- Prostitusjon som fenomen består av to parter, en kjøper og en selger av seksuelle tjenester. Vi ønsker oss et samfunn der ingen mennesker opplever prostitusjon som eneste alternativ.
- Vi arbeider sammen med enkeltindivider i solidaritet og med respekt for deres valg i den livssituasjon de befinner seg.
- Prostitusjon er en handling og ikke en egenskap ved et menneske. Prostitusjon kan utgjøre et løsningsalternativ i en kortere eller lengre periode i en persons liv. Hvor lenge, eller hvor ofte, vil avhenge av den enkeltes faktiske muligheter. Vi tilbyr på ulike måter bistand og støtte til den enkelte for at hun eller han skal kunne kjenne sine rettigheter og plikter, ta best mulig vare på sin selvrespekt og helse slik at vedkommende gis mulighet til å få kontroll over eget liv og realisere sitt potensial.
- Vi vil rapportere samvittighetsfullt basert på faktisk kunnskap om effekten av politiske vedtak og eventuelle konsekvenser for våre brukere.
- Vi krever retten til å delta i den offentlige debatten og mener at alle meningsytringer på feltet skal få plass uten politisk disiplinering og sensur.
- Vi vil stå samlet i kampen mot nedbygging av hjelpetiltak på prostitusjonsfeltet.

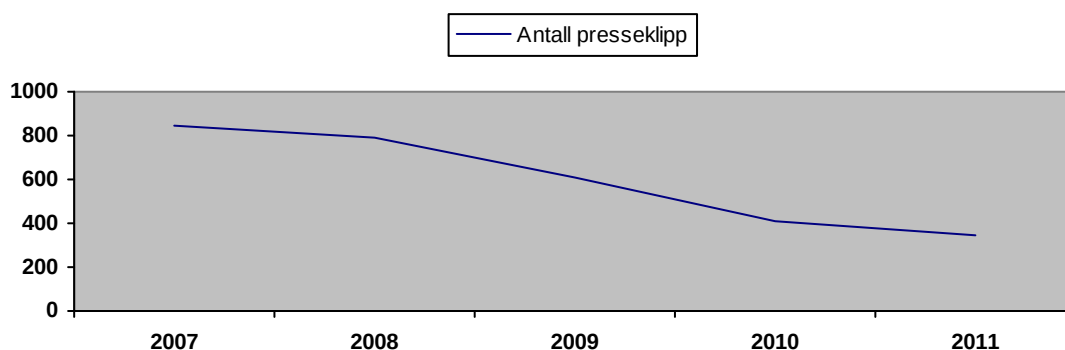
Albertine (Stavanger), Nadheim, Natthjemmet, Lauras Hus, Marita Women, KAST-norge, Pro Sentret, PION, ROSA (Oslo), Pro Hjelpa (Kristiansand), SubRosa, UngPro (Trondheim).

⁴³ Publisert i Fagbladet "Fontene" 9/2011

DET OFFENTLIGE ORDSKIFTE OM PROSTITUSJON

Av Arne Randers-Pehrson

Det mest karakteristiske trekk ved året som gikk er at vi ser en vesentlig nedgang i medias interesse for prostitusjons – og menneskehandelsspørsmål. Dette er ikke en ny utvikling, vi har sett en 60 % nedgang i presseklipp de siste 4 årene:

All den tid vi vet at pressen søker konflikt og sensasjon⁴⁴, er dette ikke uventet. Den heftige prostitusjonsdebatten fra 2007 og 2008 er i ferd med å forstumme. For hjelpetiltakene blir det viktig å analysere konsekvensene av denne tendensen framover. For det første er villigheten til å satse på tiltak til en viss grad er styrt av den offentlige oppmerksomheten. For det andre ønsker vi faktisk å ha en levende debatt om prostitusjonsspørsmål⁴⁵. For å låne et slagord fra SMI-Oslo. Dette ”.. er et fenomen som skal tales i hjel - ikke ties i hjel”.

Her er noen saker fra pressebildet i 2011:

Konsekvenser av kriminalisering av sexkjøp og markedsutviklingen

Kriminaliseringen av sexkjøp er det enkelttemaet som har dominert prostitusjonsdebatten i Norge de siste årene. Også i 2011 har diskusjonen i hovedsak dreiet seg om loven virker etter sin hensikt eller ikke. Fokuset har i liten grad vært på hovedintensjonene med innføringen av loven - kampen mot menneskehandel, reduksjon av sexkjøp og holdningsendring. Oppmerksomheten har derimot kretset omkring tilbudssiden: har det vært en nedgang eller oppgang i kvinner (!) på gata og på innendørsmarkedet? Her foreligger ulike oppfatninger: politiet mener at det er en betydelig nedgang, mens hjelpetiltakene rapporterer om en økning i forhold til 2010 (men færre enn 2008). Ulikhetene kan for det meste tilbakeføres til forskjellige metoder for statistikkføring, hva som telles og når (se kapittelet om markedsutvikling). Viktigst er likevel at suksesskriteriet for lovgivningen synes å være nedgang i den synlige prostitusjonen – altså renovasjonseffekten.

⁴⁴ Også i år var de to enkeltsakene som fikk mest oppmerksomhet debatten om Pro Sentrets troverdighet og Hoksruksaken.

⁴⁵ For Pro Sentrets del har vår aktivitet i forhold til presse i 2011 vært omtrent på samme nivå som i 2010.

Pro Sentrets rolle som hjelpetiltak

I mai tok fire stortingsrepresentanter fra Arbeiderpartiet initiativ til en debatt om Pro Sentrets lojalitet i forhold til offisiell prostitusjonspolitikk. Påstander var at vi lyver med tall for å undergrave lovverket, arbeider for legalisering og i praksis ikke arbeider for å få kvinner ut av prostitusjonen. På dette grunnlaget mente AP-representantene at Pro Sentret bør miste offentlig støtte – i hvert fall når det gjelder kompetansesenterdelen. Deres uttalte krav var at Pro Sentret ”..måtte bli med på laget.”

Påstandene er imøtegått, både fra oss og andre tiltak i Norge, så vi vil ikke repetere det. Imidlertid ligger det noen alvorlige diskusjoner under overflaten:

- Skal tiltakene stille vilkår ved hjelp?
- Forholdet mellom skadereduksjon og rehabilitering/nulltoleranse.
- Skal tallmaterialet og analyser tilpasses de politiske intensjonene?
- Er dokumentasjon av problematiske sider ved lovgivningen kontra - produktiv?
- Er det rom for samarbeid med utenlandske tiltak som arbeider innenfor en legaliseringsramme?

Lovgiver som sexkjøper

TV2 publiserte bilder av en Stortingsrepresentant fra FrP som angivelig kjøper seksuelle tjenester under et besøk i Riga. Politikeres seksualliv ”trigger” pressen – i hvert fall når det beveger seg på siden av det aksepterte. Man kan i ettertid spørre seg om enkeltepisoder som Hoksruksaken i september er verd den voldsomme oppmerksomheten den fikk. Eller om det var skadefryd og sensasjonslyst som var ”motoren”? Saken reiste naturligvis en del presseetiske spørsmål og også en diskusjon om vi skal forvente en høyere moralsk standard av våre politikere enn av dem som de representerer.

Fra vårt ståsted lå verdien i debatten mer på at den, til en viss grad, belyste utviklingen i sexmarkedet i de baltiske landene og koplingen til norsk turisme.

Prostitusjon som forstyrrer offentlig ro og orden

I Stavanger har man sett en økning i gateprostitusjonen de siste årene. Markedet er blitt mer presset og fortvilelsen blant dem som selger sex større. Dette har også gitt seg noen mer aggressive uttrykk. Samtidig reagerer publikum og presse på synligheten. Det er en økende forargelse og flere har tatt til orde for en utvidelse av forbudet mot kjøp til også å gjelde salg av seksuelle tjenester. Debatten gjenspeiler en frustrasjon over at man ikke øyner effektive nok midler til å begrense prostitusjonen. I denne situasjonen er det den svakeste parten – de som selger – som kommer til å sitte igjen med svarteper. Vi utdyper denne analysen i kapitlet ”Fra vondt til verre?” tidligere i rapporten.

Annonseforbudet

I oktober 2011 stadfestet Høyesterett en dom i Borgarting lagmannsrett som omhandlet hallikbestemmelsen i straffelovens § 202, første ledd, bokstav a. "Den som ...fremmer andres prostitusjon.....straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år. " Saken er knyttet til annonsering som også er omtalt i 2. ledd: " ...Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder." De tiltalte ble frifunnet.

Vi er ikke fagjurister, men slik vi leser dommen er de to springende punktene her

- Hvordan vi forstår uttrykket "utvetydig" i annet ledd.
- Hvor listen legges for *aktiv medvirkning* når man kan dømmes for å "fremme andres prostitusjon" (1. ledd). Høyesterett mener at dette må være mer enn en vanlig aktivitet der hvor annonseplass stilles til rådighet.

Lagmannsretten pekte på at lovgiver ikke har gitt nærmere regler for hvordan teksten skal tolkes.

Saken vakte svært lite oppmerksomhet i forhold til den prinsipielle og praktiske betydningen den har for markedet. Vi kan ikke se annet enn at det i praksis vil være vanskelig å få fellende dommer på annonseforbudet. Ballen ligger nå hos lovgiver.

FOREBYGGENDE ARBEID PÅ VIDEREGÅENDE SKOLER

Av Ulla Bjørndahl

Bakgrunn

I 2006 lanserte Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) en treårig holdningskampanje "Stopp menneskehandel". Kampanjen var forankret i tiltak 3 i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009) og formålet var å begrense og forebygge kjøp av seksuelle tjenester med informasjonstiltak. Kampanjen ble koordinert av PR- og kommunikasjonsbyrået Gambit Hill & Knowlton og skulle ha unge menn mellom 18 og 40 år som målgruppe. Informasjonstiltakene skulle rette seg mot ulike segmenter i samfunnet, blant annet forsvaret, reiselivet, næringslivet, utelivet, taxinæringen og videregående skoler.

Pro Sentrets oppdrag

I 2007 fikk Pro Sentret ansvaret for satsingen mot videregående skoler på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet. Vi utformet et prosjekt som i første omgang rettet seg mot skoler i Oslo.

Høsten 2007 ble prosjektet lansert gjennom en pressekonferanse på Elvebakken videregående skole. Siden oppstart i 2007 har det pågått undervisning i Oslo. Våren 2008 ble det bestemt at kampanjen skulle utvides til Stavanger. I Stavanger fikk Kirkens Bymisjon prostitusjonstiltak, Albertine, ansvar for gjennomføring av undervisningen med opplæringsbistand fra Pro Sentret. I 2009 har prosjektet blitt utvidet til Tromsø, Bergen og Trondheim. I Tromsø har Pro Sentret stått for undervisningen alene, mens vi har undervist sammen med Røde Kors i Bergen og Ung Pro ved Kirkens Bymisjon i Trondheim. Fra høsten 2010 har prosjektleder av KAST-prosjektet ved Reform – ressurscenter for menn, vært med på noe av undervisningen i Oslo.

Gjennomføring og erfaringer

Siden kampanjens oppstart i 2007 har det blitt undervist i cirka 125 klasser. Undervisningen varer i 2 x 45 minutter og foregår i faget etikk og religion samt politikk og menneskerettigheter. Målet med undervisningen er økt etisk refleksjon og bevissthet om prostitusjon, sexkjøp og menneskehandel.

I undervisningen vektlegger vi diskusjon mellom elevene i grupper og plenum, og bruker mye tid på at de reflekterer sammen ved bruk av to ulike case. Etter undervisningen er ferdig får alle utdelt en mappe med faktaopplysninger om prostitusjon, en oversikt over lovverket i Norge og nyttige linker til steder på nettet de kan finne mer informasjon.

Pro Sentret har nå jobbet med prosjektet i nesten fem år. For oss som underviser har prosjektet vært en svært positiv opplevelse. Undervisningen gir oss en unik mulighet

til å møte elever fra flere deler av landet og høre hvilke tanker de gjør seg rundt prostitusjon, sexkjøp og menneskehandel. Ingen av undervisningstimene oppleves som like ettersom hver enkelt klasse har sin egen dynamikk og er sammensatt med elever med ulik bakgrunn i forhold til kjønn, kultur, etnisitet, bosted og oppvekstvilkår.

Både lærere og elever har vist stort engasjement i undervisningen. I de aller fleste klassene opplever vi at mange deltar og er aktive. Tilbakemeldingene fra lærerne er nesten alltid at det blir mer diskusjon enn vanlig og at flere involverer seg i diskusjonene enn ellers.

Den største utfordringen i prosjektperioden har vært å få skolene/lærerne til å benytte seg av tilbudet om undervisningen. Skolene får mange tilbud fra ulike aktører og har et stort pensum de skal gjennom i løpet av det siste året på videregående.

I Oslo går avtalene med skolene nå mer eller mindre av seg selv ettersom vi etter fem år har blitt godt kjent med lærerne på en del av skolene. Mange av disse tar selv kontakt når et nytt skoleår begynner fordi de ønsker besøk i klassene sine, og en del av lærerne anbefaler oss også til andre lærere på skolen. Svært få av dem vi har besøkt har ikke ønsket at vi skal komme tilbake.

I de andre byene har det vært vanskeligere å få skolene til å ta imot besøk. Årsakene til dette kan være ulike fra by til by, men vi tror kanskje at en del skoler tenker på prostitusjon som et "Oslofenomen" og derfor opplever tilbudet mindre relevant. Vi har prøvd ulike innfallsvinkler for å vekke interesse i disse byene, blant annet gjennom presse og ved at vi samarbeider med lokale prostitusjonstiltak og fylkeskommunen i kontakten med skolene, uten at det har gitt store resultater. I 2012 blir dette noe vi må jobbe videre med.

Prosjektet ble i 2007 og 2008 finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet. Fra 2009 har Justis- og politidepartementet stått for finansieringen av prosjektet i Oslo, Bergen, Tromsø og Trondheim. Albertine i Stavanger har delvis fått tildelt midler fra Stavanger kommune og delvis fra Justis- og politidepartementet.

Stil - og filmkonkurranse

Høsten 2010 arrangerte vi for andre året på rad en nasjonal stil- og filmkonkurranse som rettet seg mot elever på alle videregående skoler i Norge. Konkurransens mål var at ungdom gjennom kreative virkemidler skulle bidra til økt samfunnsbevissthet om prostitusjon og menneskehandel. I forbindelse med konkurransen ble det satt sammen en jury til å bedømme bidragene. Juryens sammensetning er: Nina Grünfeld (filmskaper), Bjarte Breiteig (forfatter), Jan Austad (Justis- og politidepartementet) og Ulla Bjørndahl (Pro Sentret). Premiene i konkurransen var på henholdsvis 20 000 kroner, 15 000 kroner og 10 000 kroner.

Vi fikk inn 34 bidrag i konkurransen. Vinnerne i konkurransen ble annonsert i februar 2011 og 1. premien gikk til filmen "Min hemmelighet" fra Bodin videregående skole i Bodø. Novellen "Da rutinen ble brutt" fra Kristelig Gymnasium i Oslo fikk 2. premie, mens 3. premie ble gitt til novellen "Hannkattene" fra Øystese Gymnas i Kvam.

Juryens begrunnelse lød som følger:

1. premie: "Min hemmelighet"

"Min hemmelighet" setter fokus på et tema som sjelden kommer frem i norsk prostitusjonsdebatt: unge gutter som selger sex. Bidraget kommer fra en klasse som hadde laget flere filmer til konkurransen, og det er tydelig at elevene har gjort et godt forarbeid gjennom å sette seg inn i nyanser, detaljer og kompleksiteten i prostitusjonsfeltet. Filmen gir gutter som selger sex et troverdig ansikt og bryter med stereotypiske forestillinger.

2. premie: "Da rutinen ble brutt"

Novellen formidler et budskap om medmenneskelighet og fordomsfrihet. Den har en troverdig ramme og en bevisst komposisjon. Forfatterens blikk for detaljer er med på å gjøre fortellingen levende.

3. premie: "Hankattene"

Novellen har en spennende vinkling, idet den tar utgangspunkt i et barns perspektiv. Gjennom kreativ symbolbruk får forfatteren frem nyanser og en dypere forståelse for tematikken.

Høsten 2011 arrangerte Pro Sentret en ny, nasjonal konkurranse. Juryen består av de samme som sist og vinnerne av konkurransen vil bli kjent i februar 2012.

Videreføring av prosjektet i 2012

Pro Sentret ønsker å fortsette prosjektet med både undervisning og tekst- og filmkonkurranse på videregående skoler i 2012, og vil derfor søke Justis- og beredskapsdepartementet om penger til å videreføring av prosjektet.

NY DOKUMENTASJON

Av Ulla Bjørndahl og Arne Randers-Pehrson

Fra Norge

Menn som selger seksuelle tjenester

En kartleggingsrapport om mennene, markedet og hjelpetilbudene i Bergen
Camilla Fonnes Håland, Utekontakten i Bergen

Kartleggingens mål var å beskrive miljøer og arenaer hvor mannlig prostitusjon foregår i Bergen samt samle inn kunnskap om mennenes livssituasjon og eventuelle hjelpebehov. Målgruppen var menn over 18 år som solgte seksuelle tjenester. Metoden som ble benyttet var Hurtig kartlegging og Handling (HKH – Rapid Assessment and Respons, RAR).

Kartleggingen viste blant annet at menn som selger seksuelle tjenester i Bergen er en sammensatt gruppe i forhold til bakgrunn, etnisitet, alder og seksuell orientering. Flertallet av målgruppen solgte sex til menn og behovet for inntekt var hovedgrunnen til at de solgte seksuelle tjenester. De fleste som deltok i kartleggingen ønsket å slutte i prostitusjonen, men manglet alternativer. Videre dokumenterte rapporten at mennene ikke tok opp prostitusjonserfaringen i kontakt med hjelpeapparatet, og at hjelpeapparatet heller ikke tematiserer prostitusjon i kontakt med mennene.

Å møtes på midten

Kvinner med rus og prostitusjonserfaring i møte med hjelpeapparatet
Sarah Sangeland Warpe, Masteroppgave i kriminologi, UiO

Masteroppgaven fokuserer på hvordan kvinner med rus- og prostitusjonserfaring opplever møtet med hjelpeapparatet. Metoden som er benyttet i oppgaven er kvalitative intervjuer med kvinner som har rus- og prostitusjonserfaring samt ledere av prostitusjonstiltakene i Oslo.

Hovedfokus i oppgaven er å se på hvordan kvinnene opplever maktforholdet mellom dem selv og hjelpeapparatet, herunder NAV, LAR og prostitusjonstiltakene i Oslo. Oppgaven gir innblikk i hvordan kvinnene ofte opplever at relasjonen til NAV og LAR preges av kontroll, regler, krav, forventninger og stigmatisering, noe som gjør at kvinnene føler frustrasjon og motløshet i møtet med disse tiltakene. Kvinnenes opplevelse av møtet med prostitusjonstiltakene var langt mer positive og i sterk kontrast til hvordan de erfarer møtet med NAV og LAR. Dette begrunnes blant annet med at prostitusjonstiltakene har et mer inngående kjennskap til kvinnenes livssituasjon og behov enn det NAV og LAR har.

Bakom de lukkede dørene

En kvalitativ studie av fem menn som har erfaring med salg av sex
Charlotte Ruud Granum, Masteroppgave i kriminologi, UiO

Oppgavens tema er mannlig prostitusjon i et kjønnsperspektiv. Forfatteren har intervjuet fem menn med prostitusjonserfaring, og fokuset er hvordan det oppleves å være mann og selge sex og hvordan kulturelle forestillinger om kjønn kommer til uttrykk i mannlig sexsalg.

I analysen brukes to ulike kjønnsteoretiske retninger til å drøfte problemstillingen. Her setter oppgaven blant annet fokus på usynliggjøring av menns sårbarhet og knytter det blant annet opp mot hvordan skolesystemet reproducerer forskjellige bilder av mannlighet og kvinnelighet. Videre ser oppgaven på diskurser mennene bruker når de snakker om sexsalg og seg selv som prostituerte menn, og hvordan mange av dem presenterer "erobrerfortellinger" når de omtaler sitt eget sexsalg. Her ser forfatteren på hvordan både samfunnet, i tillegg til kvinnelige og mannlige sexselgere, ofte tyr til svært forskjellige fortellinger når mannlig og kvinnelig prostitusjon omtales.

Han setter pris på sin krop?

Mandlig prostitution i et kropsfænenomenologisk perspektiv
Jeanne Maria Holm Henriksen, Masteroppgave i spesialpedagogikk, UiO

Oppgaven er en kvalitativ og filosofisk studie av mannlig prostitusjon. Forfatteren bruker også et intervju av en mannlig prostituert som et eksempel for å vise hvordan man kan bruke et kropsfænenomenologisk perspektiv til å belyse opplevelsen av mannlig prostitusjon. Videre diskuterer oppgaven to underproblemstillinger der det settes fokus på hvordan samfunnets holdninger til mannlig prostitusjon kan utfordres i lys av et kropsfænenomenologisk perspektiv samt hvordan kropsfænenomenologien kan bidra til å problematisere en dualistisk tilnærming til mannlig prostitusjon.

Prostitusjon, kriminalisering og endring

Hvordan forbud mot kjøp av seksuelle tjenester påvirker sosiale hjelpetiltak i Norge.
Astrid Høyland Gerds, Masteroppgave i helseledelse, kvalitetsforbedring og helseøkonomi, UiB

Oppgavens målsetting er å se på hvordan loven som kriminaliserer kjøp av seksuelle tjenester påvirker sosiale hjelpetiltak i Norge. Hovedfokus er i hvilken grad sexkjøpsloven medfører endringer i forutsetninger for, og eventuelt innholdet i, de sosiale hjelpetiltakene. For å belyse dette har forfatteren intervjuet ledere ved de sosiale tiltakene og kommuneadministrasjonen i Oslo, Bergen, Stavanger og Kristiansand.

Oppgavens funn er at forutsetningene for de sosiale tiltakene er endret etter innføringen av sexkjøpsloven. Tre hovedgrunner til dette skisseres: endringer i prostitusjonsmarkedet, en tydelig abolisjonistisk policy og økonomiske bevilgninger som trekker i retning av et sterkere fokus på prostitusjonsexit. De skadereduserende

innsatsene på feltet ser ut til å verdsettes mindre. Konklusjonen i oppgaven er at innføringen av sexkjøpsloven kan oppfattes som et steg i retning av nulltoleranse, både som reguleringsmodell og som overordnet målsetting for sosialpolitisk innsats.

Dokumentasjon fra Norden

Mobiliet og kommersiell seksualitet

En rapport kring hiv/STI prevention utifrån person och situation med ett särskilt fokus på Sverige, Danmark och Thailand

Niclas Olsson, Malmö Stad, Sverige

Målet med studien er å gi et bilde av sexhandel og hiv/SOI i Danmark, Sverige og Thailand. Videre ønsker man at studien kan føre til man kan finne nye metoder for å kommunisere og informere om sikker sex til personer som kjøper/selger sex, og at dette på sikt skal føre til at kjøpere og selgere skal få en bedre og tettere dialog om sikker sex.

Rapportens drøftinger og konklusjoner bygger på materiale samlet inn gjennom intervjuer med personer som selger sex samt fagpersoner som jobber med beskyttelse og forebyggende arbeid. I tillegg har rapporten en gjennomgang av relevant litteratur fra Sverige, Thailand og Danmark.

Osynliga synliga aktörer

Hbt-personer med erfaringer av att sälja och/eller köpa sexuella tjänster

Suzann Larsdotter, Jonas Jonsson og Mina Gäredal, RFSL, Sverige

Rapporten er skrevet på bakgrunn av at Sveriges handlingsplan mot prostitusjon og menneskehandel i 2009 ga RFSL ansvar for å utrede kjøp og salg av sex blant lhbt-befolkningen (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner).

Undersøkelsene RFSL gjorde i forbindelse med denne utredningen viste at antallet lhbt-personer som selger sex er høyere enn tidligere antatt. RFSL kom lett i kontakt med lhbt-personer blant både unge og voksne menn, kvinner og transpersoner som solgte sex både til menn og kvinner. I kontakten med disse personene kom det frem at de ved tidligere anledninger aldri hadde blitt spurt om sin seksuelle orientering i kartlegginger de hadde deltatt i om prostitusjon, det hadde bare blitt antatt at kvinner som solgte sex til menn var heterofile og at menn som solgte sex til menn var homofile – noe som rapporten dokumenterer at ikke stemmer. Rapporten dokumenterer også en manglende lhbt-kompetanse blant hjelpeapparatet. Mange av de som ble intervjuet opplevde at de ikke kunne snakke om sin seksuelle orientering i kontakt med hjelpeapparatet ettersom de erfarte at hjelpeapparatet alltid hadde en heteronormativ tilnærming.

Videre viser rapporten at lhbt- personer som selger sex er en sammensatt gruppe med ulike motiver og behov. Mange oppga dårlig økonomi som begrunnelse for at de solgte sex, men hvor sterkt behovet for penger var varierte fra personer som hadde det svært vanskelig økonomisk til personer som ønsket penger til "luksus goder". I forhold til risikoatferd knyttet til hiv/SOI viser rapporten at menn som selger sex har flere sexpartnere enn andre menn som har sex med menn, at bifile kvinner har en større risikoatferd enn andre kvinner, og at en større andel av lhbt-ungdom har erfaring med sexsalg sammenlignet med heterofile ungdom.

Prostitution i Danmark

En kortlægning v. Jens Kofod m.fl.

Det nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) København

Som tittelen sier, er dette en kartlegging av omfang av prostitusjonen i Danmark. Det som er kartlagt er selgersiden, med vekt på (massasje)klinikker, escorte og utenlandske gateprostituerte. For mannlig escorte, danske gateprostituerte, barneprostitusjon og noen andre grupper har det ikke vært mulig å lage et godt estimat. Bildet er forskjellig fra Norge: I Danmark er markedet preget av prostitusjon fra klinikker (1633 personer) og escorte (903). Gatebildet er preget av utenlandske kvinner (595). Danmark har, så lenge vi har hatt kontakt, hatt et større innendørsmarked og et mindre gatemarked enn Norge.

Rapporten har også en mer kvalitativ del som ser på prostituertes levevilkår – basert på intervjuer. Den undersøker omstendigheter ved prostitusjonsdebut, dagligliv (familie, økonomi, kontakt med kjøpere etc.), organisering (inntekt, bakmenn), vold, forhold til sosialarbeidere og politi og til sist veien ut av prostitusjon.

Rapporten viser at "prostituerte" langt fra er en heterogen gruppe og at de har svært forskjellige ønsker og behov. Ikke overraskende er de som selger sex på gata de mest voldsutsatte, de opplever at de har færre alternativer og har størst ønske om å komme ut av prostitusjonen. Den understreker ønsket om en oppfølgingsstudie som dekker et forløp over lengre tid. Da kunne man også si mer om følger av prostitusjon.

Rapporten er omfattende – 390 sider og kan lastes ned på:

<http://www.udsatte.dk/dyn/resources/Publication/file/0/40/1310041098/prostitutionsundersogelse-2011.pdf>

Jeg siger jo ikke, at jeg vil være astronaut, vel....

En antropologisk undersøkelse af relationen mellem kvinder med erfaring med salg af seksuelle ydelser og det sociale system

Jeanette Bønnes, Rådet for Socialt Udsatte, København

Forfatteren er antropolog med lang erfaring fra arbeid med kvinner som selger seksuelle tjenester. Studien er kvalitativ, basert på intervjuer med 30 kvinner i gateprostitusjonen og 30 behandlere/ansatte i hjelpeapparatet for rusmisbrukere og prostituerte. Med ett unntak var kvinnene i "ambulant" rusmisbruksbehandling.

Rapporten belyser blant annet kvinnes opplevelse av å "være anderledes og utenfor" – en gjennomgående opplevelse av ikke å kunne stole på noen. Denne opplevelsen tar de med seg inn i behandlingssituasjonen. Selv om behandlere er klar over dette, er det vanskelig å skape behandlingsrammer som tar utgangspunkt i kvinnes reelle behov. Behandlingen får ofte karakter av "brannslukking" og prostitusjonserfaringer tematiseres i liten grad.

Rapporten diskuterer en rekke dilemma i behandlingen. Vi vil her trekke fram to: Det ene er gapet mellom sexselgernes opplevelse av prostitusjonens realiteter og den eksisterende politiske diskursen omkring prostitusjon. Her spiller behandlerens (samfunnets) moralske vurderinger og forståelse inn. Målene for behandling er

ikke alltid helt klare: om det handler om å minimere et politisk definert problem (nulltoleranse) eller om å møte den enkelte brukers behov.

Det andre dilemmaet handler om de gjensidige negative forventningene: hvorledes forståelsen av kvinnene som offer (utsatt, marginalisert) forsterker stigmaet.

Rapporten gir en rekke anbefalinger. Den kan med hell leses sammen med Sarah Sangeland Warpes mastergradstudie "Å møtes på midten" (se over)

Den er på ca 200 sider og kan lastes ned fra:

<http://www.sfi.dk/Default.aspx?ID=4681&Action=1&NewsId=3013&PID=9267>

Pro Sentret er:

Pro Sentret ble opprettet i 1983 som Oslo kommunes hjelpetilbud for kvinner og menn med prostitusjonserfaring. I 1993 ble Pro Sentret utnevnt til et nasjonalt kompetansesenter. Vi har totalt 24 ansatte og en del frivillige arbeidere samt studenter og praktikanter.

Hjelpetilbudet vårt tilpasses fortløpende de behov brukergruppa har og består blant annet av:

- drop-in helsetilbud med lege og sykepleiere
- varmetua: drop-in lavterskeltilbud med fokus på omsorg og motivasjon
- oppsøkende arbeid i prostitusjonsmiljøene
- individuell oppfølging: råd, veiledning og bistand
- prosjekt- og gruppearbeid.

Som kompetansesenter jobber vi med landsdekkende kunnskapsformidling og veiledning på disse områdene:

- kvinnelig og mannlig prostitusjon samt barneprostitusjon
 - årsaker og skadevirkninger til prostitusjon
 - gode helse- og sosialfaglige arbeidsmetoder overfor personer med prostitusjonserfaring
- Vi skal ha et forebyggende fokus, ha et likestillingsperspektiv og følge med på utviklingen i Norge og internasjonalt.

Vi skal også:

- gi veiledning på forespørsel fra ansatte i hjelpeapparatet
- ta i mot henvendelser fra personer med prostitusjonserfaring
- bistå universiteter, høyskoler og grunntutdanninger med materiell og undervisning
- ta imot studenter og hospitanter
- initiere forskning
- utarbeide dokumentasjon
- drive informasjons- og holdningsarbeid.

Mer informasjon om vårt tilbud til personer med prostitusjonserfaring og Pro Sentrets arbeid, se www.prosentret.no.

Pro Sentret tror at:

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd. (Fra menneskerettighetserklæringen)

Pro Sentret mener at alt arbeid i forhold til prostitusjon må baseres på menneskerettigheter. Prostitusjon er ikke en egenskap ved noen mennesker, men en handling.

Prostitusjon som fenomen består av to parter, en kjøper og en selger av seksuelle tjenester. Vi ønsker oss et samfunn der ingen mennesker opplever prostitusjon som eneste alternativ. Pro Sentret arbeider sammen med enkeltindivider i solidaritet og med respekt for deres valg i den livssituasjon de befinner seg.

Pro Sentret ønsker å erstatte myter og fordommer om prostitusjon med innsikt og kunnskap.

Vi ønsker at samfunnet ikke stigmatiserer, men viser solidaritet med kvinner og menn som selger sex.

Samfunnet bør ha en betydelig forebyggende innsats mot prostitusjon og tilby hjelp til dem som vil ha alternativer.

Kvinner og menn i prostitusjon må delta som likeverdige partnere i prosesser som handler om dem og deres liv.

Pro Sentret har som mål å tilby bistand og støtte til den enkelte for at hun eller han skal kunne kjenne sine rettigheter og plikter, ta best mulig vare på sin selvrespekt og helse slik at vedkommende gis mulighet til å få kontroll over eget liv og realisere sitt potensial.

Tollbugaten 24 / N-0157 Oslo / Norway
Tlf. +47 23 10 02 00 / Telefaks: +47 22 41 05 44 / E-mail:
prosentret@vel.oslo.kommune.no
www.prosentret.no